

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kristi Kalle-Kopkin

KOHTUISTUNGI AVALIKKUSE PIIRAMINE ÕIGUSE MÕISTMISE HUVIDES

Magistritöö

Juhendaja
prof. Jaan Ginter

Tartu
2023

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Avaliku kohtumenetluse põhimõte	7
1.1 Avaliku kohtumenetluse põhimõte välisriikides.....	9
1.1.1 Soome	9
1.1.2 Läti.....	11
1.1.3 Venemaa.....	13
1.1.4 Ameerika Ühendriigid	15
1.1.5 Suurbritannia	16
1.1.6 Erisused kohtuistungil avalikkuse piiramisel	18
1.2. Avaliku kohtumenetluse põhimõtte areng Eesti Vabariigi õigussüsteemis	20
1.3. Kohtuistungil avalikkuse õiguslik alus, avalikkuse põhimõtte realiseerimine.....	25
1.4. Kohtumenetluse avalikkusega kaasnevad praktilised probleemid	33
2. Kohtuistungil avalikkuse piiramine (kinnised kohtuistungid).....	38
2.1 Alaealise huvid.....	40
2.2 Riigi julgeoleku ja riigisaladuse kaitse	45
2.3 Ärisaladuse kaitse.....	48
2.4 Inimeste perekonna- ja eraelu kaitse.....	50
2.5 Kannatanu, tunnistaja või õigusemõistmise huvid.....	52
2.6. Kinniste kohtuistungite praktilised probleemid	55
Kokkuvõte.....	62
SUMMARY	66
Kasutatud kirjandus	72
Kasutatud õigusaktid	73
Kasutatud kohtulahendid	75
Muud allikad.....	76

Sissejuhatus

Vaidluste lahendamine kohtumenetluse käigus on üks vanimaid ja vajalikemaid võimu teostamise vorme ning samuti üks peamisi kodanike õiguste ja vabaduste kaitsemehhanisme. Autor on arvamisel, et tänapäeva demokraatlikus ühiskonnas peaks olema kohtu õiglus ning erapooletus ühiskonnas aksioom ning selle tagamiseks on oluline, et elanikkonnal oleks usaldus kohtusüsteemi vastu. Usalduse kohtusüsteemi vastu tagavad muuhulgas kohtusüsteemi läbipaistvus, erapooletus, ning seaduse oskuslik kohaldamine.¹ Seaduse oskuslik kohaldamine hõlmab endas ühetaolisust õiguse mõistmisel ja võrdset kohtlemist, sest usaldus sõltub suurel määral teise osapoole käitumise prognoositavusest.² Levinud arusaama kohaselt, selleks et võita ühiskonna usaldus kohtusüsteemi vastu, on vajalik kohtusüsteemi sõltumatus. Kõrge usalduse tase kohtusüsteemi vastu tugevdab kohtusüsteemi autoriteeti. Usaldust ja legitiimsust peetakse kohtute ülesannete täitmiseks hädavajalikeks.³ Riikides, kus on kehtiv võimude lahususe põhimõte (mis omakorda soodustab kohtute sõltumatust täitev- ja seadusandlikust võimust), teostab seadusandliku ja täidesaatva võimu tegevuse üle kontrolli kohtuvõim, ent kohtuvõimu üle teostab kontrolli ühiskond. Seega avades õigusemõistmise ühiskonnale, eriti meediale, mille abil saab suurem osa ühiskonnast infot toimuva kohta, suureneb kohtu autoriteet ning seeläbi usaldus kohtusüsteemi vastu ühiskonna seas. Ometi on arusaam kohtunike rollist demokraatlikus ühiskonnas – eeskätt arusaam, et kohtuniku ülesanne on kohaldada kehtivat õigust õiglaselt ja erapooletult, pööramata vähematki tähelepanu ühiskondlikule ja poliitilisele survele – riigiti ja sõltuvalt ühiskondlik-majanduslikest oludest Euroopas väga erinev. Sellest tulenevalt ei ole ka usalduse tase kohtute suhtes igal pool ühesugune.⁴

Tänapäeva ühiskonnas ei saa mööda vaadata inimõigustest. Inimõigused on õiguslikud normid, mis reguleerivad inimeste käitumist ning kaitsevad nende elu ja väärikust nii individuaalsel kui kollektiivsel tasandil, sh inimese ja riigi (avaliku võimu) vahelisi suhteid. Inimõigused on universaalsed ja võõrandamatud. Sageli kasutakse inimõiguste termini kõrval ka põhiõiguste terminit, mis on sarnane inimõiguste terminiga, ent siiski erinev nähtus. Põhiõigused, nagu

¹ A.Wallance, J. Goodman-Delahunty, Measuring Trust and Confidence in Courts, lk 2 – Arvutivõrgus: <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.418> (10.02.2023)

² A.Wallance, J. Goodman-Delahunty - Measuring Trust and Confidence in Courts, lk 6 – Arvutivõrgus: <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.418> (10.02.2023)

³ F. van Dijk, Perceptions of the Independence of Judges in Europe, lk 15-16 – Arvutivõrgus: https://library.oapen.org/viewer/web/viewer.html?file=/bitstream/handle/20.500.12657/46113/2021_Book_PerceptionsOfTheIndependenceOf.pdf?sequence=1&isAllowed=y (27.02.2023)

⁴ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu (Consultative Council Of European Judges - CCJE). Arvamus nr 5, 2005. Teadmiseks Euroopa Nõukogu Ministrite Komiteele Teemal „õigusemõistmine ja ühiskond”, lk 3, p 8

ütleb ka nimi on riikide kodanike põhilised õigused, mida on kinnitanud oma otsustega riikide ülemkohtud ning mis on tunnustatud riikide ühiskondade poolt.⁵ Põhiõiguste termin on enamasti levinud Euroopa õigusruumis - Euroopa Liidus. Euroopa Liit on hakanud kasutama põhiõigusi, et kirjeldada liidu ja selle liikmesriikide kohustusi kõigis liikmesriikides elavate isikute ees.⁶ Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükk sätestab põhiõigused, vabadused ja kohustused.⁷ Põhiõiguste kaitsemehhanism Euroopas on üks tõhusamaid kuid samal ajal üks keerulisemaid tulenevalt sellest, et õigusruumis eksisteerib kolm normatiivset korda, milleks on riigisisene põhiseaduslik õiguskord, Euroopa Nõukogu liikmete poolt loodud rahvusvaheline kord ja Euroopa Liidu õiguskord. Seega iseloomustab põhiõiguste kaitset Euroopa süsteemi kolmekihiline struktuur, mis on omavahel kokku põimunud kuid samas on on kõikidel süsteemi osadel oma põhiõiguste kataloog ning kohtud, mis peaksid tagama põhiõiguste kaitse.⁸

Õigus õiglasele kohtumenetlusele on üks olulisemaid õiguseid igas demokraatlikus riigis. Õiglase kohtumenetluse kohta on rohkem kohtuasju kui ühegi teise teema kohta. Õiglase kohtumenetluse tagamise roll lasub eelkõige kohtunikel, riiklikel süüdistajatel ja seadusandjatel kuid mõnel juhul ka ametnikel, kes suhtlevad otse avalikkusega. Üheks näiteks võib mõnes riigis olla ka politseiametnik, kes täidab riikliku süüdistaja rolli.⁹

Üheks õiglase kohtumenetluse komponentidest on inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 1¹⁰ esimesest lausest nähtuv õigus avalikule kohtumenetlusele. Avalik kohtumenetlus kaitseb eelkõige menetlusosalisi salajase, ilma avaliku kontrollita, õigusemõistmise eest.¹¹ Ajakirjanduse ja avalikkuse kohalolek tagab samuti eelnimetatud kaitset menetlusosalistele ning selle abil säilib usaldus kohtute vastu ning seeläbi aitab kaasa õiglase kohtupidamise eesmärgi saavutamisele.¹²

Siinkohal peab autor oluliseks märkida, et kuigi isikute põhiõiguseid kaitstakse, ei ole olemas piiramatud põhiõigusi. Riigikohus on varasemas praktikas selgitanud, et tänapäeva

⁵ Difference Between Fundamental Rights and Human Rights, Arvutivõrgus:

<https://keydifferences.com/difference-between-fundamental-rights-and-human-rights.html> (12.02.2023)

⁶ What are fundamental rights?, Arvutivõrgus: <https://fra.europa.eu/en/content/what-are-fundamental-rights> (12.02.2023)

⁷ Inimõigused – Arvutivõrgus: <https://www.eesti.ee/et/eesti-vabariik/inimoigused/inimoigused> (06.02.2023)

⁸ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2019, lk 19

⁹ Õigus õiglasele kohtumenetlusele – Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/et/web/echr-toolkit/droit-a-un-proces-equitable#> (06.02.2023)

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54

¹¹ ECHR, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December 2017, lk 60, p 315

¹² ECHR, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December 2017, lk 62, p 327

õigusteoorias valitseb „ühene seisukoht, et ühiskonnas ei saa olla absoluutseid – piiramatuid põhiõigusi. Mistahes põhiõiguse realiseerimisvõimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist. Sellises põhiõiguste konkurentsi olukorras tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus. Küsimusele sellest, milline peaks olema põhiõiguste konkurentsi olukorras ühe või teise põhiõiguse piiramise määr, ehk teiste sõnadega – milline on põhiõiguste hierarhia, puudub õigusteoorias ühene lahendus (RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I) “. ¹³

Kohtuistungi avalikkuse piiramise näol on tegemist ilmselt põhiõiguse riivega ning seetõttu peavad piirangud olema põhjendatud ja vajalikud ning riive peab olema proportsionaalne kaitstava infoga. Ainuüksi salastatud teabe olemasolu toimikus ei tähenda automaatset vajadust piirata kohtuistungi avalikkust. Sellest tulenevalt peavad kohtud kaaluma kas piirang on vajalik ning põhjendatud ning piirduma üksnes piirangu meetmega mis on vajalik eesmärgi saavutamiseks. ¹⁴

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada kohtuistungite avalikkuse põhimõttest erandite tegemise ulatus Eesti Vabariigis võrrelduna Soome, Läti, Venemaa, Suurbriitannia ning Ameerika Ühendriikidega, seades endale eesmärgiks võimalusel leida Eesti jaoks sobivaid alternatiive selle õiguse rakendamiseks välisriikides.

Lisaks püstitas autor järgnevad uurimisülesanded, milleks on:

selgitada, millisel moel mõjutab kohtuistungi avalikkuse piiramine õigusemõistmist ning selgitada välja situatsioonid, kus kohtuistungi avalikkuse piiramine on otstarbekas. Selle käigus püüab autor välja selgitada millal avaliku kohtuistungi kasu ületab avaliku kohtuistungi kahju ja vastupidi;

jõuda arusaamisele kui suurt osa kohtuistungi avalikkuse piiramises mängib rolli kohtuniku diskretsioon.

Töö lähtub hüpoteesist, et Eesti kohtud ei lähtu alati printsiibist, et kohtuistungi avalikkust tuleks piirata vaid asjaoludel kui see on ilmselt vajalik ja põhjendatud ning mitte asuda avalikkust piirama selliste juhtumite korral, kus see on ainult (teoreetiliselt) võimalik.

Autor käsitleb avaliku kohtumenetluse põhimõtet ja sealhulgas kohtuistungi avalikkust läbi meediakajastuse prisma, mis põimub kehtivate õigusaktide ning kohtupraktikaga.

¹³ Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, § 11 komm 3, lk 127

¹⁴ ECHR, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December 2017, lk 63, p 330

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis selgitab autor avaliku kohtumenetluse põhimõtet Eesti Vabariigis ning võrdleb avaliku kohtumenetluse põhimõtte olemust ning selle põhimõtte kohaldamist Soome, Läti, Venemaa, Suurbritannia ning Ameerika Ühendriikide õigusaktides.

Teises peatükis analüüsib autor kohtuistungis avalikkuse piiramist ning piirangute otstarbekust, analüüsides kohtupraktikat, kus kohtuistungis avalikkust piirati ning probleeme, mis võivad kaasneda kohtuistungis avalikkuse piiramisega.

Töö koostamisel on autor kasutanud analüütilist meetodit, mille abil autor käsitles käesoleva töö jaoks vajalikke andmeid kirjanduse, artiklite ning kohtupraktika näol ning seejärel analüütilist-võrdlevat meetodit, mille käigus võrdles autor eri riikide kohtupraktikat ning õigusakte. Autori poolt valminud töö on kvalitatiivne uurimus.

1. Avaliku kohtumenetluse põhimõte

Avaliku kohtumenetluse all on silmas peetud sellist kohtuistungit, mille käigus kohtuasjade läbivaatamine toimub kohtuistungil viibivate kolmandate, kohtuasjaga mitteseotud, isikute juuresolekul, samuti annab avalik kohtumenetlus võimaluse avaldada protsessi käik, materjalid ning protsessi tulemus meedias. Kohtuistungite avalikkust Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 tähenduses on vaadeldud kui ainukest avalikkuse ja kohtute kokkupuutepunkti, tehes massmeediast kohtute ainukese “vestluskaaslase” kuid tegelikult on sellel palju laiem haare ja tähtsus.¹⁵ Tegelikuses hõlmab kohtumenetluse avalikkuse põhimõte palju enam kui puhtalt kohtumenetluse kajastamist meedia poolt avalikkusele.

Avaliku kohtumenetluse aluseks on eelkõige õiglase ja õige kohtumentluse tagamine, andes kohtupidamise avalikkuse kontrolli alla. Kõige soodsam kliima korruptsiooni ja võimu kuritarvitamise arenguks on salastatus. Tihtipeale samastatakse avalikku huvi avalikkuse uudishimu rahuldamisega, ent õigust tuleb mõista avalikult, sest vastasel juhul oleks puudu oluline osa demokraatliku ühiskonna tunnustest,¹⁶ sest just rahvas on demokraatlikus ühiskonnas ning sealhulgas ka Eestis kõrgeimaks võimu kandjaks. Rahval kui kõrgeima riigivõimu kandjal peab olema võimalik jälgida kohtuistungit kulgu ja saada teada, millise otsuse kohus langetab, ükskõik, kas tegu on tsiviil-, kriminaal-, haldus- või põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlusega.¹⁷ Demokraatia areng Euroopa riikides tähendab seda, et kodanikud peaksid saama teavet nii selle kohta kuidas toimib riigivõimukorraldus kui ka õigusaktide koostamine. Samuti on tähtis, et kodanikud teaksid kuidas toimivad õigusemõistmise institutsioonid.¹⁸ Samuti võimaldavad avalikud kohtuistungid avalikkusel kohtumenetlusi jälgida ning õigusemõistjatel oma tegude eest vastutada, mis omakorda annab kontrolli avalikkusele ning suurendab usaldust süsteemi vastu. Seega avalikkuse põhimõtteta oleks kannataja rollis kogu ühiskond - ühelt poolt ei oleks avalikkusel salastatuse korral võimalik usaldada süsteemi, sest ühiskonnal puuduks ülevaade toimuvast ning teisest küljest ei oleks piisavat kaitset ka menetlusosalistel (nii süüdistatavatel kui ka nendel, kelle huve kohtumenetluse käigus kaitstakse), sest kontrolli õigusemõistjate üle ühiskonna näol praktiliselt

¹⁵ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“, p 15

¹⁶ The Irish Times v Murphy [1998] p 162. – Arvutivõrgus: <https://ie.vlex.com/vid/irish-times-ltd-v-793944325> (27.02.2023)

¹⁷ Eesti Vabariigi Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne, lk 25 p 3. – Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/pohiseaduse_2._peatukk._pohioigused_vabadus_ed_ja_kohustused_jarg.pdf (27.02.2023)

¹⁸ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“, p 6

ei oleks. J. Walsh on märkinud kohutuasjas *Re R. Ltd.* 1989 I.R. 126, et avalikkuse tegelik kohalolek (füüsiline viibimine) ei ole vajalik, kuid kohtute ukсед peavad avalikkuse jaoks olema avatud, et avaliku õigusemõistmise nõue oleks täidetud.¹⁹

Järjestikused valitsused on püüdnud avalikkuse usalduse suurendamise vahendina muuta kriminaalõigussüsteemi läbipaistvamaks ning arvestades meedia rolli ühiskonnas ja selle olulist rolli kodanike arusaamade kujundamisel, arvatakse et just meedia aitab kodanikel mõista kriminaalõigussüsteemi paremini ja läbi mõistmise ning süsteemi läbipaistvuse saavutada ka usaldus.²⁰

Avaliku kohtumenetluse meediakajastuse peamisteks eesmärkideks on tõsta üldsuse õigusteadvust, tutvustada avalikkusele õigusemõistmise protsessi ja kohtupraktikat ning võimaldada ajakirjanikele kiiret ja aktuaalset teavet kohtus toimuva kohta.²¹ Siinkohal tuleb silmas pidada, et avaliku huvi esinemise korral ning istungisaali ületäitumisel ei saa taotleda kohtuistungit üleviimist suurema mahtuvusega saali või edasikandmist televisioonis. Samas saab avaliku kohtumenetluse põhimõtte rikkumiseks lugeda olukorda kui kohtusaalist istungi toimumise ajaks tõstetakse välja toole, et pealtvaatajete arvu vähendada, lukustatakse kohtusaal kohtumenetluse ajaks, istungile ei lubata hilinejaid või istungi saalist mõneks ajaks lahkunud sisikuid ja/või kohtuistungist teavitatakse vaid teatud isikuid.²² Kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte seega annab küll avalikkuse esindajatele võimaluse jälgida kohtuistungit vahetult, viibides ise kohal kuid ei anna avalikkuse esindajale kaebeõigust vaidlustamiseks käesoleva põhimõtte tagamata jätmist.²³

Pidades silmas tänapäeva ajastu eripärasid, on seadusandja pidanud piisavaks kohtuistungit aja avaldamist kohtu veebilehel.²⁴ Kokkuvõtvalt võib seega öelda, et põhjendamatud füüsilised kohtuistungit avalikkuse piiramise meetodid on vastuolus avaliku kohtumenetluse põhimõttega ning ei ole lubatud. Samas tuleb tõdeda, et kohtuistungit avalikkuse põhimõtte ei ole oma olemuselt absoluutne ja kõikidele tagatav igas olukorras, seega põhjendatud ja vajalikud õiguse riived saavad tulla kõne alla.

¹⁹ *The Irish Times v Murphy* [1998] p 161. – Arvutivõrgus: <https://ie.vlex.com/vid/irish-times-ltd-v-793944325> (27.02.2023)

²⁰ I. Garcia-Blanco and L. Bennet. Between a ‘media circus’ and ‘seeing justice being done’: Metajournalistic discourse and the transparency of justice in the debate on filming trials in British newspapers. – Arvutivõrgus: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/1464884918760025> (27.02.2023)

²¹ Soovitused kohtute meediasuhtluseks - Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/et/kohtute-haldamise-noukoda/soovitused-kohtute-meediasuhtluseks> (31.01.2023).

²² Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, § 24 komm 21, lk 358

²³ Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne Tallinn: Juura 2012, § 11 komm 4, lk 80

²⁴ Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, § 24 komm 21, lk 359

Kriminaalmenetluse seadustiku § 15 lg 1 kohaselt võib toetuda esimese astme kohus vaid tõenditele, mida on kohtulikult arutamisel esitatud ja vahetult uuritud.²⁵ Seega saab eeltoodust tulenevalt järeldada, et kriminaalmenetlus peab vähemalt esimeses kohtuastmes toimuma vahetu suulise menetluse raames. Menetluse avalikkuse küsimus tuleb aga esile tsiviil- ja haldusõiguslike vaidluste puhul, kui rakendatakse kirjalikku menetluse vormi kõikides kohtuastmetes. Sellisel juhul puudub avalikkusel juurdepääs menetlusele tulenevalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 59 lg 1-st ja 2-st, mis sätestab, et toimikuga on võimalik tutvuda vaid menetlusosalistel, muudel isikutel on aga toimikuga tutvumiseks vajalik poolte nõusolek.²⁶ Kuigi kirjaliku menetluse vormi kasutamine kõikides kohtuastmetes on lubatud, esinevad siinkohal piirangud. Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on leidnud, et liikmesriigid võivad kehtestada väiksemate kohtuvaidluste menetlemiseks lihtmenetluse, mis võib aset leida kirjalikus menetluses, välja arvatud juhul kui kohus peab kohtuistungit vajalikuks või kui seda taotleb menetlusosaline, ja et kohus võib sellise taotluse rahuldamata jätta. EIK praktika kohaselt on isikul kõikides menetlustes õigus vähemalt esimese astme kohtus kohtuistungile (suulisele arutamisele), kui ei esine erandlike asjaolusid. Samuti ei ole kohtuistung vajalik kui asjas ei teki fakti- ega õigusküsimusi, mida ei saa lahendada poolte kirjalike seisukohtade alusel.²⁷

1.1 Avaliku kohtumenetluse põhimõtte välisriikides

Avaliku kohtumenetluse põhimõtte ei ole omane vaid Eestile. Kuigi inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 6 lg 1 sätestab avaliku menetluse üldreegli oma esimeses lauses, ei välista see liikmesriigi õigust määrata üldreeglist erandeid. Artikli 6 lg 1 teine lause sätestab, et istungi võib ajakirjanikele ja üldsusele täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada demokraatliku ühiskonna kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides, alaealise huvides või poolte eraelu kaitseks või kohtu määratud ulatuses erijuhtudel, kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.²⁸

1.1.1 Soome

Soomes reguleerib kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte kohaldamist üldkohtute menetluse avalikustamise seaduse § 1, mille kohaselt kohtuistung ja kohtuprotsessi dokumendid on

²⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 45

²⁶ E. Kergandberg, A. Kangur, S. Lind, K. Saaremäel-Stoilov, V. Saaremts. Kohtumenetlus. Tallinn: Juura 2008, lk 175

²⁷ EIKo 08.11.2016, 64160/11, Pönkä v. Estonia), p 30- 32

²⁸ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54

avalikud, kui see või mõni muu seadus ei sätesta teisiti ning § 14, mille kohaselt asja suuline arutamine on avalik, välja arvatud juhul, kui kohus vastavalt paragrahvile 15 annab korralduse korraldada suuline arutamine ilma avalikkuse juuresolekuta.²⁹ Samuti on Soomes reguleeritud kohtumenetluse avalikkus halduskohtumenetluse avalikustamise seaduse §-s 1, mille kohaselt ka halduskohtumenetluses on kohtuistung ja kohtuprotsessi dokumendid avalikud ning §-s 10, mille kohaselt igäihel on õigus viibida asja arutamise juures, kui see või mõni muu seadus ei sätesta teisiti.³⁰

Kohtumenetluse avalikustamise seaduse § 4 näeb ette kohustuse menetlus kinniseks kuulutada, kui asja avalik arutamine võib ohustada riigi julgeolekut või kahjustada riigi suhteid teise riigi või rahvusvahelise korporatsiooniga.³¹ Sama seaduse § 5 reguleerib kaalutusõiguse alusel (poolte ettepanekul või muul põhjusel) istungi kinniseks kuulutamist järgmiste asjaolude esinemisel:

1. seksuaalkuritegu, isiku laimamine, eraelu puutumatus riive või juhul kui esineb eriti tundlik teave isiku eraelu kohta;
2. asi puudutab abielu, isadust, adopteerimist, lapsega seotud hooldus- ja suhtlusõigust, eestkostet;
3. kuriteos süüdistatav isik on alla 18-aastane.

Kohus võib kuulutada istungi osaliselt kinniseks kui esinevad järgmised asjaolud:

1. esitatakse konfidentsiaalse sisuga dokument või avaldatakse konfidentsiaalset teavet;
2. kui isik on kohtuistungil ajal kohustatud avaldama dokumendi või informatsiooni, mille esitamisest ta võib muul juhul keelduda või kui istungil esitatav dokument sisaldab kostja ja temaga seotud isiku vahelist suhtlust kohtumenetluse seadustiku 17. peatüki lõikes 20 nimetatud viisil või teavet, mille kohta on kohtumenetluse seadustiku 17. peatüki lõikes 20 nimetatud isik (avalikkusele edastatava sõnumi algataja või avaldaja või edastaja);
3. kohtuistungil kuulatakse üle alla 15-aastast isikut või piiratud teovõimega isikut.³²

²⁹ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370> (27.02.2023)

³⁰ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa - Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070381> (27.02.2023)

³¹ Act on the Publicity of Court Proceedings – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1984/en19840945?search%5Btype%5D=pika&search%5Bkieli%5D%5B0%5D=en&search%5Bpika%5D=Act%20on%20Publicity%20of%20Court%20Proceedings> (27.02.2023)

³² Viide 31

Samuti on kohtul kohtumenetluse avalikustamise seaduse § 5 alusel õigus piirata kohtuistungil avalikkust kinnipidamise, reisikeelu ja tõendite vastuvõtmise asja arutamise asjades kui isik, kes esitas sunnivahendi nõude või kui kostja ise seda nõuab või kui kohus leiab selleks muul viisil põhjuse. Vastupidiselt kostja soovile arutada asja kinnisel istungil, võib asja avalikkuse juuresolekul arutada vaid konkreetselt veenval põhjusel. Samuti arutatakse kinnisel istungil Sunnivahendi seaduse §-s 5a nimetatud sunnivahendi asja ning otsus ja kohtuprotsessi dokumentatsioon lähevad avalikustamisele siis, kui sunnivahendite kasutamisest on vaja kuriteos kahtlustatavat teavitada, kui kohus ei otsusta teisiti.³³

1.1.2 Läti

Läti põhiseaduse § 89 kohaselt riik tunnustab ja kaitseb inimeste põhiõiguseid vastavalt Läti põhiseadusele, seadustele ja Lätile siduvatele rahvusvahelistele lepingutele. Tulenevalt §-st 92, igal ajal on õigus kaitsta oma õiguseid õiglase kohtumenetluse raames.³⁴

Kohtumenetluse avalikkuse põhimõte on samuti sätestatud Läti kriminaalmenetluse seaduses. § 7 lg 1 kohaselt kriminaalmenetlus toimub avalikkuse huvides, sõltumatult süüdistatava tahtest kui käesolevas seaduses ei ole sätestatud teisiti, § 450 lg 1 sätestab: kriminaalasja arutatakse avalikul kohtuistungil. Samuti sätestab kriminaalmenetluse seadus ajakirjanike õiguse tutvuda kriminaalasja materjalidega. § 375¹ lg 1 kohaselt pärast kriminaalmenetluse lõppu ja lõpliku otsuse jõustumist võivad ajakirjanikud esitada kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse teinud institutsioonile põhjendatud taotluse saamiseks õiguse kriminaalmenetluse materjalidega tutvumiseks, eesmärgiga teavitada otsusest avalikkust. Kohus võib keelduda materjalide väljastamisest ajakirjandusele järgmistel asjaoludel:

1. taotluses esitatud eesmärgi on võimalik saavutada kriminaalmenetluses tehtud lõppmäärusega tutvudes;
2. kriminaalmenetlus lõppes süüdistatava süütuks tunnistamisega;
3. kriminaalmenetlus vaadati läbi kinnisel istungil;
4. kriminaalmenetlus puudutas kõlbluse ja seksuaalse puutumatus kuritegu;
5. kaitset vajavad riigisaladus või lapsendamissaladus.³⁵

³³ Viide 31

³⁴ THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF LATVIA – Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/57980> (18.03.2023)

³⁵ Criminal Procedure Law - Arvutivõrgus: https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law?fbclid=IwAR3IBHzOIiXJ2KJBIPJwN-SxNCcmUJ0SJQb_M_IKm7A8XJewOleIN4oPo-0 (18.03.2023)

Kohtumenetluse avalikkuse piiramist reguleerib Läti kriminaalmenetluse seaduse § 450 lg 2 ja 3. Kohtumenetluse avalikkust piiratakse (kohtuistung kuulatakse kinniseks) igal juhul järgmistel juhtudel:

1. kriminaalasi on moraali ja seksuaalse puutumatus vastane kuritegu;
2. alaealise või alaealise suhtes toimepandud kuritegu;
3. kriminaalasi, milles on vajalik riigisaladuse või lapsendamissaladuse kaitse.

Kohtu põhistatud otsusega kuulatakse kohtuistung kinniseks aga järgmistel põhjustel:

1. kriminaalmenetlusega seotud isikute elu intiimsete asjaolude mitte avaldamiseks;
2. ameti- või ärisaladuse kaitseks;
3. kriminaalmenetluses osalevate isikute kaitse tagamiseks.³⁶

Sõltumata asjaolust, kas kohtuistung on avalik või mitte, kohtuotsus kuulatakse avalikult. Tulenevalt §-st 450 lg 5 kriminaalasjas, mida on arutatud kinnisel kohtuistungil, tehakse kohtumääruse sissejuhatav ja resolutiivosa teatavaks avalikult, ilma kannatanuid tuvastavaid andmeid avaldamata.³⁷

Ka haldusasjad Läti halduskohtumenetluse seaduse § 108 lg 1 alusel vaadatakse läbi avalikult kohtuistungil. Kohtuistungid kuulatakse kinniseks haldusajades, milles: käsitletakse ametlikku saladust või lapsendamise saladust. Samuti on kohtul võimalik põhistatud otsusega kuulutada kohtuistung osaliselt või täielikult kinniseks, et kaitsta piiratud juurdepääsuga teavet. Halduskohtumenetluse raames on igal juhul õigus kohtu loal jäädvustada kohtuistungil käiku (kasutada heli- või pildisalvestus- ja edastuskandjaid). Enne selle küsimuse otsustamist kuulab kohus ära halduskohtumenetluses osalejate arvamuse. Kohus võib kehtestada sellise salvestise avaldamise keelu kuni konkreetse menetlustoimingu tegemise või kohtuotsuse tegemiseni.³⁸

Läti tsiviilkohtumenetluse seaduse § 11 sätestab, et ka tsiviilasju vaadatakse läbi üldiselt avalikul kohtuistungil. Kohtuistungil avalikkust piiratakse järgmistel juhtudel:

1. laste põlvnemise kindlakstegemine;
2. lapsendamise kinnitamine ja kehtetuks tunnistamine;
3. abielu kehtetuks tunnistamine või lahutus;
4. isiku teovõime piiramine psüühikahäirete või muude tervisehäirete tõttu;
5. ajutise eestkoste seadmine;

³⁶ Viide 35

³⁷ Viide 35

³⁸ Administrative Procedure Law - Arvutivõrgus: https://likumi.lv/ta/en/en/id/55567-administrative-procedure-law?fbclid=IwAR3B825efSxhHYzR0Z1T65Ay2PtgnLQG0_hwTEa42ZY533KSpOyFeQhXcgc (18.03.2023)

6. tulevase eestkostja õiguste äravõtmine;
7. lapse ebaseaduslik üle piiri viimine välisriiki või kinnipidamine välisriigis ja lapse ebaseaduslik üle piiri viimine Lätti või kinnipidamine Lätis;
8. hooldusõigus ja suhtlusõigus;
9. ajutine kaitse vägivalla eest.

Samuti on sätestatud Läti tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 11 lg-s 3, et menetlusosaliste põhjendatud taotluse alusel või kohtu äranägemisel võib kohtuistungis või selle osa kuulutada kinniseks kui see on vajalik:

1. ameti- või ärisaladuse kaitsmiseks;
2. isikute eraelu ja kirjavahetuse konfidentsiaalsuse kaitsmiseks;
3. alaealiste huvides kaitsmiseks;
4. kui on vaja üle kuulata alla 15-aastane isik;
5. kohtuliku arutamise huvides;
6. kui piiratud juurdepääsuga teavet on vaja kaitsta konkurentsioiguse rikkumiste eest tekkinud kahju hüvitamise asjades.³⁹

1.1.3 Venemaa

Venemaal reguleerib avaliku kohtumenetluse põhimõtet Vene Föderatsiooni põhiseadus. Põhiseaduse § 123 lg 1 ütleb, et asjade arutamised kõikides kohtutes on avalikud, kui föderaalneaduses ei ole sätestatud teisiti.⁴⁰ See tähendab, et põhimõtteliselt peavad kõik kohtumenetlused olema avalikkusele avatud, kui föderaalneadus ei näe ette teisiti. Venemaa kriminaalmenetluse seadustik näeb samuti ette avalikud kohtuistungid § 241 lg-s 1, mis sätestab, et kriminaalasjade arutamine kõigis kohtutes on avalik, välja arvatud käesoleva § lg-s 2 sätestatud juhtudel.⁴¹ Ka Vene Föderatsiooni tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 10 lg 1 sätestab, et asjade arutamine on avatud ning lg 4 kohaselt kohtuistungis kinniseks kuulutamise puhul, teeb kohus selle kohta põhjendatud määruse kogu protsessi või selle osa kohta.⁴²

Kohtuistung võib kriminaalmenetluses kinniseks kuulutatada järgmistel juhtudel:

³⁹ Civil Procedure Law - Arvutivõrgus: https://likumi.lv/ta/en/en/id/50500-civil-procedure-law?fbclid=IwAR2I28mWzYLPyv_tJaxj86C1x1hfTtKY12l8k3wixh2zMhJw6u9p9qApl2Q (18.03.2023)

⁴⁰ Конституция Российской Федерации – Arvutivõrgus: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-9.htm> (27.02.2023)

⁴¹ Уголовно-процессуальный кодекс – Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/upk-rf/CHAST-TRETYA/Razdel-IX/Glava-35/Statya-241/> (27.02.2023)

⁴² Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации – Arvutivõrgus: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/7b39d4241656912d650ac103216ecd32ccbfb358/ (27.02.2023)

1. kriminaalasja avalik arutamine kohtus võib kaasa tuua riigisaladuse või muude föderaalsete seadustega kaitstud saladuste avalikustamise;
2. arutatakse kriminaalasju alla kuue- ja seitsmendaastaste isikute poolt toime pandud kuritegude kohta;
3. isiku seksuaalse puutumatuse ja seksuaalvabaduse vastaste kuritegude ja muude kuritegude kriminaalmenetluse arutamine võib kaasa tuua teabe avalikuks saamise kriminaalmenetluses osalejate elu intiimse külje või au ja väärikust alandava teabe kohta;
4. seda nõuavad kohtuistungil osalejate, nende lähisugulaste, sugulaste või lähedaste turvalisuse tagamise huvid.

Kriminaalmenetluses kohtuistungil kinniseks kuulutamisel tuleb kohtul ära näidata konkreetseid faktilisi asjaolusid, mille alusel kohus selle otsuse tegi, kinniseks võib kuulutada kogu kriminaalmenetluse protsessi või osa sellest.⁴³

Venemaa tsiviilkohtumenetluse seaduse § 10 lg 2 kohaselt võib kohus kuulutada menetluse kinniseks asjades mis sisaldavad:

1. riigisaladust;
2. lapse lapsendamise saladust;
3. äri- või muud seadusega kaitstud saladust;
4. eraelu puutumatust sisaldavat infot;
5. muid asjaolusid, mille avalik arutelu võib segada kohtuasja õiget käsitlemist või tuua kaasa nende saladuste avalikustamise või rikub kodanike õigustatud huve.

Nagu ka kriminaalmenetluse puhul, on kohus asja või selle osa kinniseks kuulutamisel kohustatud oma otsuse kohta tegema põhjendatud määruse.⁴⁴

Venemaa halduskohtumenetluse § 11 lg 2 kohaselt on ette nähtud, et haldusasjade läbivaatamine võib toimuda kinnisel kohtuistungil kui haldusasja materjalid sisaldavad:

1. riigisaladust või muud seadusega kaitstud saladust;
2. äri- või muud seadusega kaitstud saladust;
3. konfidentsiaalset teavet, mis on seotud isiku eraelu puutumatusega;

⁴³ Уголовно-процессуальный кодекс – Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/upk-rf/CHAST-TRETYA/Razdel-IX/Glava-35/Statya-241/> (27.02.2023)

⁴⁴ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации – Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/gpk-rf/Razdel-I/Glava-1/Statya-10/> (27.02.2023)

4. muid asjaolusid, mille avalik arutelu võib segada kohtuasja õiget käsitlemist või tuua kaasa nende saladuste avalikustamise või rikub kodanike õigustatud huve.

Haldusasja läbivaatamise kohta kinnisel kohtuistungil tehakse kohtu poolt põhistatud määrus. Otsus tehakse kogu protsessi või selle osa kohta.⁴⁵

1.1.4 Ameerika Ühendriigid

Kohtuistungi avalikkuse põhimõte Ameerika Ühendriikides reguleerib ennekõike kriminaalmenetlust ning põhineb ideel, et õigusemõistmine peaks toimuma avalikult, ja selle juured on põhiseaduse 1791 aasta muudatuses, mille kohaselt kõigi kriminaalsüüdistuste korral on süüdistataval õigus kiirele ja avalikule kohtulikule arutamisele.⁴⁶ Üldsusel on enamikul juhtudel õigus istungitest osa võtta ja kohtudokumentidele juurde pääseda ning tutvuda kõigi asjas esitatud dokumentide ja tõenditega kuigi menetlused, mis on hõlmavad jõugutegevust, seksuaalkuritegusid ja kuritegusid, mis rikuvad avalikku arusaama süüdsusest, võivad teatud asjaoludel olla avalikkusele suletud.⁴⁷ Selle põhimõtte eesmärk on tagada kohtuprotsessi läbipaistvus ja õigusemõistjate vastutus, samuti kaitsta avalikkuse õigust saada teavet oma valitsuse menetlustest. Ameerika Ühendriikide puhul on tegemist pretsedendiõigusega ning lähtuvalt sellest asjaolust, omavad varasemalt tehtud kohtuotsused suurt mõju järgnevate otsuste tegemisel. Ameerika Ühendriikide ülemkohtu kõige selgem kohtumenetluse avalikkust puudutav seisukoht tuleneb kohtuasjast *Waller v. Georgia*, milles kehtestati järgnevad juhised, millest lähtuvalt on kohtul õigus piirata kohtumenetluse avalikkust:

1. kohtuistungit suletuks kuulutamist taotlev pool peab esitama ülekaaluka huvi olemasolu, mida tõenäoliselt avaliku kohtuistungiga kahjustatakse;
2. kohtumenetluse avalikkuse piiramine ei tohi olla laiem kui selle huvi kaitsmiseks on vajalik;
3. kohtuasja menetlev kohus peab kaaluma mõistlikke alternatiive kohtuistungi avalikkuse piiramise asemel;

⁴⁵ Кодекс административного судопроизводства – Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/kas/RAZDEL-I/Glava-1/Statya-11/> (27.02.2023)

⁴⁶ Constitution of the United States, Amendment VI (1791) – Arvutivõrgus: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1 (27.02.2023)

⁴⁷ The Right to a Public Trial in a Criminal Case – Arvutivõrgus: <https://www.justia.com/criminal/procedure/right-to-a-public-trial/> (27.02.2023)

4. kohtuasja menetlev kohus peab leidma, et on olemas piisavad alused kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks.⁴⁸

Walleri test on üsna karm ning eeldab kohtu poolt asjaolude ranget kaalumist. Walleri testi kasutatakse mitte ainult kohtumenetluse täielikult kinniseks kuulutamise puhul, vaid ka osalise kohtumenetluse avalikkuse piiramise puhul.⁴⁹

Samuti on kohtumenetluse avalikkus tagatud tulenevalt asjaolust, et kohut mõistavad vandekohtunikud, kelleks on juhuslikult valitud isikud rahva seast (eeldusel, et nendel isikutel ei oleks seost süüdistatavaga või eelarvamusi seoses süüdistatavale inkrimineeritud teoga), seega moodustatakse 12-liikmeline koosseis mis peaks olema oma olemuselt ühiskonna läbilõige.⁵⁰ Ameerika Ühendriikides on igasugune sekkumine meedia sõnavabadusse ebaseaduslik, sest seal omistatakse eriti suurt kaalu meedia väljendus- ning sõnavabadusse. Sellest tulenevalt on meedial laiem immunitet piirangute suhtes. Samas saab kohus piirata menetlusosaliste kohtuvälist väljendusvabadust.

1.1.5 Suurbritannia

Suurbritannia põhiseadus on kirjutamata ning avalike istungite praktika põhineb eelkõige tavaõiguse kaudu ning seda toetavad erinevad seadused ja õigusaktid, paljud olulised õiguse elemendid sisalduvad parlamendi poolt vastu võetud seadustes,⁵¹ sealhulgas 1998. aasta inimõiguste seaduses ja 2005. aasta põhiseadusreformi seaduses. Kohtu ja tribunali istungid Suurbritannias toimuvad tavaliselt avalikult ning soovi korral on neid võimalik jälgida nii kohtusaalis kui ka eemal viibides, kasutades selleks video- või audiolinki (kui kohtumajal on selle tarbeks olemas tehniline võimekus). Audio- või videolinki saamiseks piisab oma andmete (täisnime ja e-maili aadressi) edastamisest kohtule. Kehtib põhimõte, et kohtumenetlus peaks toimuma avalikult ja läbipaistvalt kui see on õigusemõistmise huvides.⁵² Samas sarnaselt ka teiste riikidega on ka Suurbritannia puhul olemas erandlikud asjaolud, mille esinemisel on võimalik kohtul kohtumenetluse avalikkust piirata. Nagu ka kõikide muude erandite puhul, peavad ka kohtumenetluse avalikkust piiravad erandid piirduma rangelt juhtudega, kus

⁴⁸ D. Levitas. Scaling Waller. How Courts Have Eroded the Sixth Amendment Public Trial Right. - Emory Law Journal, 2009, lk 495-496

⁴⁹ S. E. Smith. THE RIGHT TO A PUBLIC TRIAL AND CLOSING THE COURTROOM TO DISRUPTIVE SPECTATORS, lk 237

⁵⁰ O. Nääs. Mõistklusi kohtute sõltumatusest – Arvutivõrgus: <https://advokatuur.ee/est/meedia/blogi.n/motisklusi-kohtute-soltumatusest> (16.03.2023)

⁵¹ Legal Systems in the UK (England and Wales): Overview - Arvutivõrgus: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#co_anchor_a127154](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#co_anchor_a127154) (06.03.2023)

⁵² Guidance Observe a court or tribunal hearing – Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/guidance/observe-a-court-or-tribunal-hearing> (06.03.2023)

avalikkuse kohalolek rikuks õiguse mõistmist või muudaks õigusemõistmise võimatuks. Istungi kinniseks kuulutamise aluseks ei saa olla näiteks eesmärk säästa isikut piinlikkusest või varjata fakte mida võiks üldisematel põhjustel saladuses hoida ning piisavaks põhjuseks ei saa olla ka isiku maine säilitamine või isikule kahju tekkimise vältimine.

Suurbritannia kohus võib arvata avalikkuse kohtumenetlusest välja järgmiste asjaolude esinemisel:

1. tõendite avaldamine kahjustaks riigi julgeolekut;
2. krooni kohus võib tõendeid vastu võtta avalikkuseta, kui ta peab kohtumõistmise huvides vajalikuks tõendite kogumist välismaal kasutamiseks;
3. krooni kohtu kohtunik võib anda korralduse, et vandekohtu või vandekohtuniku vastu esitatava põhjusega vaidlustuse arutamine toimuks avalikkuseta või kodades.⁵³

1999. aasta noorte õigusemõistmise ja kriminaalasja tõendamise seaduse paragrahv 45 võimaldab kohtul keelata sellise teabe avaldamise, mis võimaldaks tuvastada asjaomase noore isiku isikusamasuse kriminaalmenetluses. Kohus võib anda korralduse, mille kohaselt mitte ükski menetluse aruanne ei tohi avaldada ühegi menetluses osaleva lapse või noore nime, aadressi, kooli või töökoha andmeid või muid andmeid, mis võiksid viia isiku, kelle suhtes menetlus on algatatud, või tunnistajana osaleva isiku tuvastamiseni. Samuti ei tohi avaldada ühtegi (liikumatu või liikuvat) pilti, mis kujutab või sisaldab menetluses osaleva lapse või noore isiku pilti.⁵⁴

Eeltoodust tulenevalt on võimalik välja tuua, et Suurbritannia puhul kehtib kohtumenetluse avalikkuse piiramisel eelkõige kohtu diskretsioon - eelkõige lähtutakse Inimõiguste deklaratsiooni artiklist 6 ning piiratakse kohtumenetluse avalikkust vaid „viimase abinõuna“.

Sarnaselt USA kohtupidamise süsteemile, on ka Suurbritannias kasutusel vandekohtu süsteem, mis on kasutusel eelkõige kriminaalõiguses (aeg-ajalt ka tsiviilkohtuprotsessides), mängides ülikoolulist rolli tagamaks, et kriminaalõigussüsteem töötaks pigem avalikkuse kui ebaõiglaste juhtide hüvanguks. Õigus vandekohtu istungile on reguleeritud peamiselt vandekohtu 1974.

⁵³ Hearings in Private ('In Camera') – Arvutivõrgus: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/hearings-private-camera> (16.04.2023)

⁵⁴ Jurisdictional guidance to support media access to courts and tribunals: Criminal courts guide (accessible version). – Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/publications/guidance-to-staff-on-supporting-media-access-to-courts-and-tribunals/jurisdictional-guidance-to-support-media-access-to-courts-and-tribunals-criminal-courts-guide-accessible-version#power-to-prohibit-publication> (22.03.2023)

aasta seaduses. Vandekohtu süsteem edendab mitte ainult kriminaalõigussüsteemi, vaid ka ühiskonda, et kriminaalõigussüsteemi ei oleks võimalik kuritarvitada.⁵⁵

1.1.6 Erisused kohtuistungil avalikkuse piiramisel

Uno lõhmus on võrrelnud kohtumõistmise avalikkust eri riikides oma arvamuskirjelduses. Erinevalt Ameerika Ühendriikidest, „Briti saartel muretsetakse enam ohtude pärast, mida meedia võib tekitada kohtumenetluse erapooletusele. Õiglase kohtumenetlus ja usaldus kohtute vastu omavad Ühendkuningriigis suuremat kaalu kui eesmärgid, mida teenib piiramatult meediavabadus.“ Kohtu solvamise seadus lubab kohtul piirata informatsiooni avaldamist üldsusele kui on oht, et meediakajastus võib sekkuda isiku õigusesse õiglasele kohtumõistmisele, õigus piirata materjali avaldamist (avaldamise keelamine, kohustus lükata edasi publikatsiooni avaldamine, nimede avalikustamise keeld) võib rakendada ka avaliku kohtuistungil puhul. Kohtud ja meedia teevad koostööd tagamaks, et kõikidele osalistele oleks tagatud õiglase kohtumõistmine. Kohtute ja meediaorganisatsioonide vahel on koostatud juhend, milles on reguleeritud piirangud, mis reguleerivad kohtuprotsessi kajastamist meedias. Lõhmus on arvamisel, et ka Eestis tuleks koostada juhend kohtute ja meedia- ning ajakirjanike organisatsioonide vahel, mis hõlbustaks üksteisemõistmist.⁵⁶ Autor nõustub U. Lõhmuse seisukohaga, et meedia õigus kajastada kohtumenetlust peaks olema reguleeritud ning kohtul peab jääma õigus piirata info avaldamist. Loomulikult peavad kohtute poolt seatud piirangud olema proportsionaalsed ja ammendavalt põhjustatud.

U. Lõhmuse arvates ei seostata Mandri-Euroopas meediavabaduse piiranguid üksnes kohtumõistmise õiglusega, vaid kaitstavad hüved on süütuse presumptsioon, inimväärikus ja eraelu puutumatus. Eelpool nimetatud hüvesid aitavad kaitsta kohtueelne inkvisitsiooniline menetlus, vandekohtu puudumine ning isiku au ja hea nime väärtustamine. Erinevalt Suurbritanniast, kus konflikt on meediavabaduse ja õiglase kohtumenetluse tasakaalu leidmises on Mandri-Euroopas konflikt meediakajastuse (ja sellest tuleneva väljendusvabaduse) ning menetlusosalise isikuõiguste vahel. Ollakse veendunud, et kohtunikud ei lase end mõjutada kallutatud meediakajastusest, kuid kaitstakse isikuõiguseid, mida meediakajastus võib riivata.⁵⁷

⁵⁵ The Jury System – Arvutivõrgus: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/the-jury-system.php> (06.03.2023)

⁵⁶ U. Lõhmus. Uno Lõhmus: avalik kohtumõistmine kinniste uste taga - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumõistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)

⁵⁷ U. Lõhmus. Uno Lõhmus: avalik kohtumõistmine kinniste uste taga - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumõistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)

Eeltoodust lähtuvalt jõuab autor seisukohale, et kohtumenetluse kohtuistungite avalikkuse põhimõte on rahvusvaheliselt tunnustatud ja väljendub demokraatlike riikide seadustes, ent igal riigil esinevad mehhanismid ja reeglid, mille abil saab kohtuistungite avalikkust piirata. Eelkõige nähtub kõikide riikide puhul kohtute diskretsioon kohtuistungite avalikkuse piiramise küsimustes.

Autor märgib, et kohtumenetluse avalikkuse piiramise alused on eri riikides sarnased. Kõikjal on võimalik näha nõrgema poole kaitset ning lähtutakse arusaamast, et delikaatse info olemasolu korral on võimalik piirata avalikkuse ligipääsu kohtuasjale või osale sellest.

Märkismiväärseks peab autor Läti puhul praktikat, mille kohaselt avalikustatakse ka kinniste kohtuistungite raames tehtud kohtuostused, anonümiseerides menetlusosaliste andmed. Autori arvates on sellise lähenemisega tagatud nii kohtumenetluse avalikkuse põhimõte kui menetlusosaliste huvid.

Suurimaks erinevuseks saab autor välja tuua vandekohtu olemasolu Ameerika ühendriikides ning Suurbritannias. Ka Eestis on vandekohtu vajaduse teemat tõstatatud meedia vahendusel ning arutelud jõudsid ka arutamisele Riigikogus 2012 aastal - ettepaneku autoriks oli Kadri Simson.⁵⁸ Endise Riigikohtu esimehe Priit Pikamäe arvates tuleks aga kaastata rohkem rahvakohtunikke, ning seeläbi vähendada erinevaid arusaamasid ühiskonna ja õigusemõistmise vahel. Pikamäe märkis aga, et „meie rahvakohtuniku institutsioon ei ole väga populaarne ja sinna inimeste leidmine ei ole väga lihtne“. Kuigi Pikamäe tõi välja asjaolu, et rahvakohtunike kaasamine ei pea olema liikumine vandekohtute süsteemi poole, mida Eestis ajalooliselt pole kunagi olnud,⁵⁹ leiab autor, et rahvakohtunike süsteem ning vandekohtu süsteemil on olemas sarnasusi, millest ei saa kõrvale vaadata. Mõlemal puhul kaasatakse menetlusse juriidilise kõrgharidusega isik(ud), kelle ülesandeks on põhimõtteliselt „näha kohtuprotsessi eelkõige inimlikust, mitte juriidilisest aspektist“⁶⁰ ning võimalus mõjutada kohtuotsust. Autor leiab, et õigussüsteemi väliste isikute kaasamine kohtuprotsessi (vandekohtu või rahvakohtunike näol) võib kaasa tuua positiivseid tagajärgi, sest tõepoolest on võimalik, et sellest tulenevalt usaldus kohtusüsteemi vastu suureneb, sest otsustajateks on lisaks kohtunikule kõrvaline isik, kes näeb olukorda „tavainimese“ pilguga. Samas aga on sellel medalil ka teine pool, mis seisneb asjaolus,

⁵⁸ Riigikogus olid arutusel põhiõiguste ja vabaduste riived Eestis - Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/istungi-ulevaated/riigikogus-olid-arutusel-pohioiguste-ja-vabaduste-riived-eestis/> (22.03.2023)

⁵⁹ Riigikohtu esimees tahaks suuremat rahvakohtunike kaasamist - Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/5792111/riigikohtu-esimees-tahaks-suuremat-rahvakohtunike-kaasamist> (22.03.2023)

⁶⁰ Rahvakohtunikud - <https://www.riigikogu.ee/istungi-ulevaated/riigikogus-olid-arutusel-pohioiguste-ja-vabaduste-riived-eestis/> (22.03.2023)

et väljaõppeta isiku poolt õiguse mõistmises võib ühiskond hakata kahtlema ning sellised otsused ei pruugi olla autoriteetsed avalikkuse silmis.

Samuti peab autor märkimisvääseks erinevust Eesti õigussüsteemi ning Soome ja Läti õigussüsteemi vahel mis puudutab kohtumenetluse avalikkuse piiramise põhimõtteid. Nimelt esineb nii Soomes kui ka Lätis osaline obligatoorsus, mis on seotud kohtumenetluse avalikkuse piiramisega. Nimelt ei ole kohtul diskretsiooniõigust otsustamaks vajadust kohtumenetluse avalikkuse piiramise osas seaduses ettenähud juhtudel, mida autor käesoleva peatüki punktides 1.1.1 ja 1.1.2 käsitles. Autor on arvamusel, et arvesse võttes kohtumenetluse avalikkuse üldtunnustatud põhimõtet, on Eesti lähenemine antud küsimusele õigem - kuigi kohtuistungil avalikkuse piiramine on osade kohtuasjade puhul olulise tähtsusega, ei tohi see olla kohustuslik. Vajadust tuleks hinnata iga juhtumi korral eraldi, obligatoorus aga võtab kohtult võimaluse hinnata piirangu kehtestamise vajadust ning sellest tulenevalt ei ole kinnise kohtumenetluse puhul tegemist erandiga reeglist vaid normaalse praktikaga, mis aga ei tundu antud kontekstis õige lahendusena.

Samuti on oluliseks erinevuseks Soome, Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Eesti vahel asjaolu, et Eesti põhiseadus näeb ette eraldi võimaluse kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks ärisaladuse kaitseks, mida otsesõnu ei ole välja toodud Soome, Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia seadustes. Küll aga autor mõnab, et eelnimetatud riikides on võimalik kuulutada kohtumenetlus osaliselt või täielikult kinniseks, kui avalik huvi ei kaalu üle ärisaladuse kaitsmist. Kohtunike ülesandeks on seega, võttes arvesse menetlusosaliste huve, lähtuvalt oma diskretsioonist piirata kohtuistungite avalikkust kui selleks tekib vajadus ning ainult juhul kui huvide kaitsmise vajadus kaalub üles kohtuistungil avalikkusest tulenevad hüved.

1.2. Avaliku kohtumenetluse põhimõtte areng Eesti Vabariigi õigussüsteemis

Üldist tunnustust rahvusvahelisel tasandil võib järeldada ka asjaolust, et avaliku kohtumenetluse põhimõtte on kajastatud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee poolt 10. detsembril 1948 välja kuulutatud ülddeklaratsiooni art-s 10⁶¹, Rahvusvahelise Kohtu statuudi art-s 46⁶² ning 04.11.1950 aastal vastu võetud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse

⁶¹ Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (31.01.2023).

⁶² Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95

konventsiooni art-s 6⁶³. Eesti Vabariik võeti Euroopa Nõukogu liikmeks 14. mail 1993.⁶⁴ a. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon jõustus Eesti Vabariigi suhtes 1996 aastal.

Kohtuistungiga avalikkuse põhimõtte kujunemist Eesti Vabariigi õigussüsteemis on kujundanud riigi iseseisvuse ajalugu ja demokraatia areng. Pärast taasiseseisvumist Nõukogude Liidust 1991. aastal on eestlased püüdnud üles ehitada demokraatia ja õigusriigi põhimõtetel põhinevat õigussüsteemi. Avalikke kohtuprotsesse peetakse selle süsteemi oluliseks osaks ja need on alates 1992. aastast sisaldunud Eesti Vabariigi põhiseaduses. Kaks aastat pärast 1992. aasta põhiseaduse heakskiitmist ja kümme aastat enne Eesti liitumist Euroopa Liiduga deklareeris Riigikohus, et „Eesti õiguse üldpõhimõtete kujundamisel tuleb põhiseaduse kõrval arvestada ka Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu asutuste poolt kujundatud õiguse üldpõhimõtteid. Need põhimõtted on tuletatud arenenud õiguskultuuriga liikmesriikide õiguse üldpõhimõtetest.“⁶⁵ Tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-i 3 2-st lausest on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid Eesti õigussüsteemi lahutamatu osaks.⁶⁶ Sarnane rahvusvahelise õiguse norme lepinguväliselt tunnustav säte on olemas ka teiste riikide põhiseadustes (nt Saksamaa 1949. a PS art 25 ja Vene Föderatsiooni 1993. a PS § 15 lg 4).⁶⁷ Eeltoodust tulenevalt sätestab Eesti Vabariigi põhiseaduse § 24 3 lause, et kohtuistungid on avalikud ning istungi või osa sellest kinniseks kuulutamine toimub vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras (riigi- või ärisaladuse, kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu või õigusemõistmise huvid).⁶⁸ R. Maruste on jõudnud seisukohale, et konventsioon asub Eesti siseriiklikus õigusnormide hierarhias põhiseadusest allpool kuid teistest seadustest ülevalpool, mis tähendab, et vastuolude ilmnemise korras jääb kõrgemal asuvas õigusaktis sätestatud peale. Samas ei saa selle seisukohaga täiel määral nõustuda. Põhiseaduse kommentaarides on põhiseaduse § 3 lg 1 tõlgenduse osas asutud teistsugusele positsioonile: „PS ei sätesta rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normide ja põhimõtete kohta Eesti õigusnormide hierarhias. Kui tõlgendada PS § 3 lg 1 teist lauset selliselt, et selle sätte eesmärk on Eesti õigussüsteemi kooskõla tagamine rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normide ja põhimõtetega, tuleks nendele normidele anda prioriteet seaduste ees. Et need normid ja põhimõtted on Eesti õigussüsteemi lahutamatuks osaks, tuleks riigisisest õigust, sh PS võimaluse korral tõlgendada selliselt, et vastuolu rahvusvahelise õiguse normide

⁶³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54

⁶⁴ Estonia // 46 States, one Europe – Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/et/web/portal/estonia> (16.04.2023)

⁶⁵ U. Lõhmus. Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju. – Juridica 2011/9, lk 639.

⁶⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2

⁶⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, § 24 komm 21, lk 54

⁶⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2

ja põhimõtetega poleks.⁶⁹ Siduvaks on Eesti jaoks saanud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt tehtud lahendid - siin kehtib analoogia siseriikliku menetlusega, kus Riigikohtu seisukohad on otsuse tegemisel alamkohtule siduvad. Seega on välja kujunenud olukord, kus Euroopa Inimõiguste Kohtu pretsedendid on Eestile siduvad.⁷⁰

Avaliku kohtupidamise põhimõte kajastub Eesti õigussüsteemis ka muul viisil. Näiteks avaldatakse kohtulahendid Eesti Justiitsministeeriumi ametlikus väljaandes ning Riigi Teatajas.

Üldiselt on avaliku kohtuistungil põhimõtte kujunemist Eesti Vabariigi õigussüsteemis kujundanud riigi pühendumus demokraatiale ja õigusriigile. See kohustus on sätestatud põhiseaduses ja teistes seadustes ning Riigikohus on seda täiendavalt täpsustanud mitmetes määrustes,⁷¹ selgitades kohtumenetluse avalikkuse põhimõtet. Nimetatud määrustega on tehtud selgeks, et avaliku arutamise põhimõte kehtib kõigi kohtumenetluste puhul ning avalikkusel on piiranguteta õigus osaleda kohtuistungil kui ei esine seaduses ettenähtud piiranguid. Selle tulemusena on Eesti õigussüsteemis tagatud kohtumenetluse avalikkus ja avalikkusel õigus osaleda kohtuistungil kui ei esine seaduses sätestatud piiranguid. Nagu autor on eelnevalt juba välja toonud, ei ole kohtuistungil avalikkuse piiramine piisavalt põhjendatud juhul kui on võimalik kasutada leebemat võimalust õiguse mõistmise tagamiseks, ilma kohtuistungit kinniseks kuulutamata.

2020 aasta veebruaris toimunud Riigikohtu, Justiitsministeeriumi, esimese ja teise astme kohtute ning ajakirjanduse esindajate ümarlauri käigus, tehti Justiitsministeeriumile ettepanekud õigusaktide muutmiseks, mis puudutab kohtuotsuste avalikku kuulutamist, kohtumääruste avalikustamist kriminaalmenetluses ja hagita asjades tsiviilkohtumenetluses, isikuandmete avalikustamist kohtulahendites, kohtutoimikutega tutvumist, juurdepääsupiirangute lõppemist kinnises menetluses, kinnisel istungil teatavaks saanud infost vaikimise kohustust ning istungite veebiülekanneid. Ümarlauri tulemusena asus seadusandja välja töötama halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsust (VTK).⁷² Seaduste muudatustega plaanitakse ühtlustada ja

⁶⁹ Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020, § 3 kamm 13, lk 60

⁷⁰ R. Maruste. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – *Juridica* 1996/9, lk 478

⁷¹ RKKKm 04.12.2020, 1-17-9149, p 11, RKHKm 15.05.2014, 3-3-1-36-14, p 6

⁷² Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus – Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main#9AnwI9gd> (27.02.2023)

muuta erinevates menetlusseadustes reguleeritud kohtumenetluse avalikkuse sätteid, tõhustades kohtumenetluse avalikkust. VTK alusel on välja töötatud vastav eelnõu.⁷³

Tulenevalt sellest, et Riigikogu koosseisu volituste lõppemisega, langevad Riigikogu menetlusest välja kõik eelnõud, mida eelnev Riigikogu koosseis ei jõudnud lõpuni menetleda,⁷⁴ langes käesolev eelnõu Riigikogu uue koosseisu ametisse asumisel menetlusest välja. Tulenevalt sellest, et ei ole selge, millise konkreetse sõnastusega eelnõu uue Riigikogu koosseisu ette jõuab, käsitleb autor suuresti just VTK seisukohti, mis jääb olema ka uue eelnõu väljatöötamise aluseks.

Eelnõu väljatöötamise kavatsuses käsitleti muu hulgas kriminaalkohtumenetluses istungil avalikuks saanud teabe avalikustamist ning toimikule juurdepääsupiirangu kehtivust kinnises kohtumenetluses.⁷⁵ Autor on arvamisel, et VTK ning selle alusel koostatud eelnõu mängib väga olulist rolli tänapäeva õigussüsteemi kujundamisel ning ka tuleviku õiguspraktika kujundamisel, seetõttu on vajalik jõuda selgusele mida antud VTK ning eelnõu endast kujutavad ning millist mõju need avaldavad edaspidisele kohtupidamise süsteemile.

Käesoleva Eesti Vabariigi õigussüsteemi kohaselt ei laiene kohtumenetluse avalikkus kohtutoimikule. Kohtutoimiku materjalid on reeglina kättesaadavad vaid menetlusosalistele. Seda põhjusel, et need materjalid sisaldavad sageli delikaatseid andmeid, milleks on nt ärisaladus, delikaatsed perekonnaelu puudutavad andmed, või andmed ränga kuriteo ohvriks langemise kohta. VTKga soovitakse edaspidiselt võimaldada menetlusvälistel isikutel kohtutoimiku materjalidega tutvuda. VTK sõnastus aga tekitab poleemikat, sest jõuti ekslikule arvamusele, et eelnõu jõustumisel on ajakirjandusel võimalik tutvuda toimikuga „veel enne seda, kui kohus on toimiku materjali uurima asunud ning kohtuotsust ette valmistama hakanud“.⁷⁶ Küll aga ei saa sellise käsitlusega nõustuda, sest kohtutoimik tekib kohtumenetluse ajal ning „kohtutoimiku uurima asumine“ ei ole antud juhul asjakohane. Küll aga on asjakohane märkus seoses „kohtuotsuse ettevalmistamisega“. Ekslik arusaam oli tingitud autori arvates seetõttu, et VTK-s välja toodud ettepanekud seoses kohtutoimikuga tutvumise reguleerimisega oli sõnastatud järgnevalt:

⁷³ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/1a40d6bb-f361-4790-ba64-6b35c3c70263> (27.02.2023)

⁷⁴ Seadusandlus- Arvutivõrgus: <https://www.eesti.ee/et/eesti-vabariik/seadusandlus> (27.02.2023)

⁷⁵ M. Sedman. Kriminaalmenetluse avalikkusest Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas 2020. aastal, lk 3

⁷⁶ Merlin Liis-Toomela: uudisteportaalid kui uued kohtusaalid - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608577933/merlin-liis-toomela-uudisteportaalid-kui-ued-kohtusaalid> (02.03.2023)

„Ettepanek: lisada kriminaalmenetluse seadustikku sätteid, mis ütlevad, et õigustatud huvi korral ja kohtu nõusolekul võib menetlusväline isik tutvuda kohtutoimikuga. Tutvumisloa andmisest keeldumise määrusele saab esitada määruskaebuse.

Teine võimalik lahendus on lisada KrMS-i üldine õigus toimikuga tutvuda pärast kriminaalmenetluse lõppemist, kusjuures regulatsioon kehtiks ühtviisi nii menetlusvälise kui menetluses osaleva isiku suhtes.“ Antud sõnastuse kohaselt ei ole esimese võimaluse puhul välja toodud asjaolu, et menetlusväline isik saab võimaluse tutvuda kohtutoimikuga pärast kriminaalmenetluse lõppemist, alternatiivis oli aga antud asjaolu välja toodud. Seega võis olla alust eeldada, et esimese variandi puhul peeti silmas kohtutoimikuga tutvumise võimalust veel enne kriminaalmenetluse lõppu.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg 2 kohaselt „Igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.“⁷⁷ Pahatihti levib ühiskonnas arusaam „kus suitsu seal tuld“ ning kui seadusandja võimaldaks kohtuasjade materjalide avalikustamist enne süüdimõistva kohtuotsuse tegemist, oleks see võinud tuua kaasa hukkamõistmise ühiskonna poolt, veel enne kui selleks on alust. Antud asjaolu võiks aga osutada parajaks instrumendiks pahausksetes kätes, näiteks soovimatu konkurentsi kõrvaldamiseks. Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et „pärast kriminaalmenetluse lõppu tuleb kohtutoimikuga tutvumiseks esitatud taotlus lahendada – olenemata asjaolust, kas kohtuistung oli kinnine või mitte – iseseisvalt, kontrollides, kas taotluse lahendamise ajal on alus keelduda isikule kohtutoimikut tervikuna või osaliselt tutvustamast. Vajaduse korral tuleb kohtul seejuures kaaluda, kas tutvumistaotluse esitaja õigustatud huvi toimikuga tutvuda kaalub üles need õigused ja huvid, mis räägivad toimikule juurdepääsu võimaldamise vastu. Pärast kriminaalmenetluse lõppu ei saa kohtutoimikuga tutvumiseks loa andmisest keelduda aga üksnes põhjusel, et kriminaalasjas peetud kohtuistung oli kinnine.“⁷⁸ Autor leiab, et just selline kaalutusõigus ning õigustatud huvi olemasolu hindamine, mis rakendub kohtutoimiku avalikustamisele menetlusvälistele osapooltele ning seeläbi kõrvaldab riski, et tundlik info satub pahausksetesse kätesse on õige lähenemine. Samas kohtulahendis on Riigikohtu kriminaalkolleegium avaldanud oma seisukoha, et „seadusandja võiks senisest ulatuslikumalt ja täpsemalt kindlaks määrata kriminaalmenetluse käigus töödeldavate isikuandmete kaitse ning andmesubjektide õiguste teostamise. Õigusselguse huvides võiks kriminaal- ja kohtutoimikuga tutvumise kord, sh toimikuga tutvumine pärast kriminaalmenetluse lõpetamist ja toimiku arhiivimist, olla ammendavalt reguleeritud

⁷⁷ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54

⁷⁸ RKKKm, 16.04.2020, 1-19-8262, p 38

kriminaalmenetluse seadustikus.“⁷⁹ Siinkohal on autor arvamisel, et kohtutoimikuga tutvumise võimaldamine menetlusvälisele osapoolle (sh ka ajakirjandusele) on oma eesmärgi teeniv ning regulatsioon on vajalik. Kohtumõistmise avalikkus on tagatud juhul kui materjalid avalikustatakse pärast kohtulahendi jõustumist ning asjaolud kajastatakse juba laiale publikule, ulatuses, mis ei riiva liigselt menetlusosalisi ja nendega seotud osapooli, sest ka menetlusväliste isikute (perekonnaliikmed) delikaatsed andmed võivad toimikus sisalduda. Autor rõhutab asjaolu, et eelkõige peavad olema kaitstud kaitsmist vajavad asjaolud/ salastamist vajav info ja delikaatsed andmed. Vastasel juhul on suur oht, et meedia, sensatsiooni otsungu käigus, võib minna üle piiride. Selline olukord aga ei taga avalikkuse huvi selle eesmärgipärases tähenduses, vaid pigem rahuldab avalikkuse uudishimu, mis ei vasta omakorda kohuistungis avalikkuse põhimõtte definitsioonile ja olemusele.

1.3. Kohtuistungis avalikkuse õiguslik alus, avalikkuse põhimõtte realiseerimine

Kohtuistungis avalikkuse põhimõtte kajastub tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-i 37 lg-s 1, mille kohaselt on asja arutamine avalik, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti.⁸⁰ Halduskohtumenetluse seadustiku § 77 lg 1-st nähtub, et halduskohtumenetluse avalikkuse suhtes kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-i 37.⁸¹ Kriminaalmenetluse seadustiku § 11 lg 1 kohaselt on igal isikul võimalus jälgida ja talletada kohtuistungit ning lg 3 kohaselt toimib avalikkuse põhimõtte kohtuistungis avamisest kuni kohtulahendi kuulutamiseni.⁸² Väärteomenetluse seadustiku § 2 alusel kohaldatakse väärteomenetlusele kriminaalmenetluse sätteid, kui Väärteomenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti.⁸³

Kriminaalmenetluse seadustiku § 12 lg 1 kohaselt kohus võib kuulutada kohtuistungis osaliselt või täielikult kinniseks kui kaitset vajab:

1. riigi- või ärisaladus või salastatud välisteave;
2. kõlblus või perekonna- või eraelu;
3. alaealise või kannatanu huvid;
4. õigusemõistmise huvid, sealhulgas juhul, kui kohtuistungis avalikkus võib ohustada kohtu või kohtumenetluse poole või tunnistaja julgeolekut.

⁷⁹ RKKKm, 16.04.2020, 1-19-8262, p 47

⁸⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 10.02.2023, 19

⁸¹ Halduskohtumenetluse seadustik. - RT I, 05.05.2022, 3

⁸² Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 22.12.2021, 45

⁸³ Väärteomenetluse seadustik. - RT I, 29.06.2022, 14

Kriminaalseadustiku § 12 lg 2 kohaselt olukorrad, kus võib olla vajalik kohtuistungil avalikkuse piiramine, peab kohus oma algatusel või kohtumenetluse poole taotlusel lahendama põhistatud kohtumäärusega. Seega on võimalik kohtumenetlus või osa sellest kuulutada kinniseks vaid põhistatud määrusega. Lg 3 alusel võivad kinnist istungit jälgida uurimisasutuse ametnik, kohtuametnik, tunnistaja, asjatundja, ekspert, tõlk ja kannatanud saatja. Lg 4 alusel hoiatab kohus menetlusosalisi ja kõiki teisi saalis viibijaid, et kinnisel kohtuistungil arutatut ning seal käsitletud dokumente ei ole lubatud avaldada ulatuses, mis on vajalik käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud õiguse või huvi kaitseks.⁸⁴ Seega menetluse- või selle osa kinniseks kuulutamise korral peab kohus selle kohta koostama alati põhistatud määruse selgitamiseks oma otsust.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 38 lg 1 sätestab, et „Kohus kuulutab menetluse või osa menetlusest omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks, kui see on ilmselt vajalik:“

1. riigi julgeoleku või avaliku korra tagamiseks, eelkõige riigisaladuse või salastatud välisteabe hoidmiseks või asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitseks;
2. menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku elu, tervise või vabaduse kaitseks;
3. menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku eraelu kaitseks, kui huvi asja avaliku arutelu vastu ei ole eraelu kaitse huvist suurem;
4. lapsendamissaladuse hoidmiseks;
5. alaealise või vaimse puudega isiku huvides, eelkõige sellise isiku ülekuulamiseks;
6. ärisaladuse või muu sellesarnase saladuse hoidmiseks, kui huvi asja avaliku arutelu vastu ei ole saladuse kaitse huvist suurem;
7. seaduse alusel isiku eraelu- või ärisaladuse hoidmiseks kohustatud isiku ülekuulamiseks, kui isikul on seaduse järgi õigus saladus menetluses avaldada;
8. posti, telegraafi või telefoni teel või muul üldkasutataval viisil edastatud sõnumi saladuse kaitseks.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 38 lg 2 kohaselt aga „kohus võib kuulutada menetluse või menetluse osa omal algatusel või menetlusosalise taotlusel kinniseks ka käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestamata juhul, kui selleta oleks ilmselt ohustatud objektiivne õigusemõistmine, või kui kinnises menetluses on oluliselt suurem võimalus veenda pooli lõpetama menetlus kompromissiga või neid muul viisil lepitada.“⁸⁵ Autor märgib, et seadus kohustab kohut oma otsust põhistama ka tsiviilkohtumenetluses. Vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-s 465

⁸⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 22.12.2021, 45

⁸⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 10.02.2023, 19

lg 2 p 5 sätestatule, peab kohus lisama põhjendused, mille alusel kohus määruses esitatud järeldusteni jõudis ning samuti õigusaktid, millest kohus juhindus. Autor leiab, et kohtule on antud üsna suur diskretsioon nii kriminaalasjades „õigusemõistmise huvidena“ kui ka tsiviilasjades kui „ilmselt ohustatud objektiivne õigusemõistmine“ (mis oma olemuselt ongi „õigusemõistmise huvid“) mis on ühest küljest vajalik, sest kõiki asjaolusid ei ole võimalik seaduses ette näha ning sellisel juhul on võimalik kohtu diskretsiooni kasutades, seaduses sätestamata juhul, piirata kohtumenetluse avalikkust ning kaitsta sellega õiguse mõistmise huve. Samas, on olemas ka risk, et kohus eksib oma põhjendustes ja kohtumenetluse avalikkust piiratakse alusetult.

Võttes arvesse põhiseaduses ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis võimaldatud erandeid kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks, on seadusandja kõik võimaldatud erandid sätestanud õigusaktides ning piirangud on kooskõlas nii põhiseadusega kui ka konventsiooniga. Nii konventsioon kui põhiseadus on taaskord ette näinud õigusemõistmise huvides kohtumenetluse avalikkuse piiramist, mis oma olemuselt annab kohtule üsna laia diskretsiooni (mis väljendub ka menetlusseadustikes), sest õigusemõistmise huvid on üpris laia amplituudiga ja argumenteerimist võimaldav mõiste.

Eelnevast lähtudes näeme, et avaliku kohtumenetluse põhimõtte on Eesti Vabariigi õigussüsteemis läbiv nähtus ning need seadused tagavad, et kriminaal-, tsiviil-, väärteo- ja haldusprotsessid toimuvad avalikult ning avalikkusel on õigus kohtuistungil osaleda.

VTK käigus jõuti järeldusele, et kuigi Eesti Vabariigi õigussüsteemiga on tagatud avalikkuse juurdepääs jõustunud lahenditele, ei ole see siiski piisav kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte tagamiseks täiel määral. Avalikkusel puudub juurdepääs jõustumata ning tühistatud lahenditele, kirjalikus menetluses lahendatud kohtuasjadele ning samuti puudub avalikkusel juurdepääs tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohtuotsuse kuulutamise juurde, sest neid otsuseid ei kuulutata avalikult ega väljastata menetlusväliste isikutele.⁸⁶ Riigikohus on väljendanud oma seisukohta, et PS § 24 lõiked 3 ja 4 ei anna menetlusvälisele isikule subjektiivset õigust nõuda jõustumata kohtuotsuse tervikteksti avaldamist isiku soovitud ajal ja viisil kuid tõi välja, et antud asjaolu ei tähenda seda, et seadusandja ei võiks laiendada kohtuotsuste avalikustamise kohustust ka jõustumata kohtuotsustele ausa kohtupidamise huvides ja kohtumenetluse läbipaistvuse eesmärgil.⁸⁷ Seega vajalik on viia sisse seaduste muudatused, mis võimaldaksid tagada kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte rakendamist paremini- eelkõige näeb autor

⁸⁶ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 4

⁸⁷ RKPJKm, 28.09.2021, 5-12-7, p 17

probleemi asjaolus, et varasemalt oli kriminaalmenetluses kohtutoimikuga tutvumine reguleerimata, samas kui tsiviilkohtumenetluses ja halduskohtumenetluses on regulatsioonid olemas ning antud asjaolule on Riigikohus korduvalt tähelepanu pööranud.⁸⁸ Samuti peab autor oluliseks muudatust, millega soovitakse ühtlustada ning täpsustada regulatsiooni, mis kohustab isikuid hoidma saladuses istungil teatavaks saanud saladust. Mainimata ei saa jätta ka muudatust, millega soovitakse võimaldada kohtuistungite avalikku ülekannet veebis - selline praktika on käsil näiteks Euroopa Kohtul ning selle eesmärgiks on hõlbustada üldsuse juurdepääsu kohtu õigusemõistmisalasele tegevusele,⁸⁹ mis omakorda teenib kohtuistungite avalikkuse põhimõtet.

VTK-s on toodud välja asjaolu, et „süüteomenetluses toimub esimese astme kohtus kohtuotsuse kuulutamine kohtusaalis. Ringkonnakohus kohtuotsust avalikult ei kuuluta, otsusega saavad tutvuda vaid menetlusosalised sarnaselt tsiviil- ja halduskohtumenetlusega.“⁹⁰

2019. aastal vaadati esimese astme kohtutes kohtuistungitel läbi 23% kohtuasjadest, ülejäänud asjad lahendati kirjaliku menetluse käigus,⁹¹ mis olulisel määral piirab kohtuistungite avalikkuse põhimõtet, sest avalikkuse jaoks on piiratud ligipääs õiguse mõistmisele.

Tuginedes Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohale, vaatamata asjaolule, et inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg 1 sõnastus viitab kohustusele kohtuotsus ette lugeda avalikul kohtuistungil, on antud nõuet kohaldatud paindlikult. Nimelt võib olla kohtuotsuse ettelugemisele avalikul istungil nõue täidetud ka muul viisil.⁹² Eeltoodust lähtuvalt on VTK-s välja pakutud kolm erivarianti jõustumata kohtulahendi avalikustamiseks:

1. jõustumata kohtulahendi avalikustamine veebis, mille puhul:

jõustumata kohtulahendi avalikustamise korral veebis „kohus avalikustab lahendi kohe pärast tegemist. Lahendil on automaatselt märges „jõustumata“. Kui lahend tühistatakse või jõustub, siis vastav märges muutub“. Tulenevalt asjaolust, et kohtuotsuse avalik kuulutamine peab teenima avalikkuse kohtuotsusest teavitamise eesmärki, siis nagu ka toodud VTK-s täidab selline teavitamine oma eesmärki ning vastuolusid ei teki. Seadusandja juhib tähelepanu asjaolule, et tsiviil – ja halduskohtumenetluses asendatakse enamuses kohtulahendites füüsiliste isikute nimed initsiaalidega

⁸⁸ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 22

⁸⁹ Ajakirjandus ja meedia – Arvutivõrgus: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_1477137/et/ (06.03.2023)

⁹⁰ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 4, p 1.1.1

⁹¹ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 2

⁹² EIKo 01.03.2011, 15924/05, WELKE AND BIAŁEK v. POLAND, p 83.

(isikuandmete eemaldamine toimub kas kohtu või isiku enda algatusel) ning teeb ettepaneku reguleerida seda asjaolu selliselt, et kohtuotsuse avalikustamisel veebis avaldatakse otsused anonüümitud kujul.⁹³

2. jõustumata kohtulahendi resolutsiooni avalikustamine veebis

Seadusandja märgib: „kui suulisel kuulutamisel loetakse ette kogu kohtulahendi resolutsioon koos isikuandmetega, siis tekib kohe küsimus, kuidas toimida veebis avalikustamisel“ ning seetõttu ettepaneku kohaselt tuleks kohtuotsuste resolutsioonid avalikustada koos isikuandmetega.“⁹⁴ Autor näeb antud ettepanekus probleemi. Autor on seisukohal, et nimetatud sõnastus on ebamõistlikult menetlusosaliste õigusi riivav. Vaatamata sellele, et avalikkusel on õigus saada infot tehtud kohtuotsuste kohta, ei ole avalikkusel autori arvates vajalik teada nimeliselt kelle suhtes otsus tehti. Siinkohal kinnitab autori seisukohta ka VTK-s esitatud seisukoht, mille kohaselt „Piirata ei tohi kohtuotsuse kättesaadavust, kui selles on nimed asendatud tähtedega. Säärasel juhul kujutab kohtuotsus endast üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni põhiseaduse § 44 lg 1 tähenduses“,⁹⁵ siit võiks teha järelduse, et juhul kui nimed ei ole asendatud tähtedega, võib esineda alus avalikkuse piiramiseks. Autori arvates võiksid resolutsioonid olla avalikustatud anonüümitult ning vastavalt õigustatud huvi olemasolule võiks huvitatud osapool taotleda isikuandmeid sisaldava kohtuotsuse väljastamist temale. Õigustatud huvi olemasolu peaks sellisel juhul hindama kohus. Samuti on küsitav VTK-s tehtud ettepanek, mille kohaselt kohtulahendi resolutsioon avaldatakse koos menetlusosaliste isikuandmetega kuid jõustunud kohtuotsusest isikuandmed eemaldatakse. Kui ettepanek, mis seisneb jõustunud kohtuotsuste avaldamises ilma isikuandmeteta teenib eesmärki kaitsta isikuandmeid, siis tuleks nii kohtuotsus kui ka resolutsioon avaldada anonüümitult.

3. jõustumata kohtulahendi väljastamine päringu alusel.⁹⁶

Antud variandi kitsaskohaks on asjaolu, et menetlusväline isik peab teadma lahendi numbrit. Sellisel juhul kohtulahendi väljastamisel on füüsiliste isikute isikuandmed

⁹³ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 5, p 1.2.1

⁹⁴ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 9, p 1.2.2

⁹⁵ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 9, p 1.2.2

⁹⁶ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 5-11, p 1.2.1-1.2.3

asendatud initsiaalidega. VTK-s on välja toodud, et selline lahendus elimineeriks kohtu vajaduse menetlusosalise nõusoleku saamiseks kohtulahendite edastamiseks menetlusvälistele isikutele kuid samas kohus peab sellisel juhul hindama õigusliku huvi olemasolu.⁹⁷

Eelnõu nägi ette menetlusseadustike täiendamist lausega „jõustumata kohtulahend/kohtuotsus avaldatakse Riigi Teatajas koos märkega, et avalikustatud on jõustumata kohtulahend/kohtuotsus.“⁹⁸ Autor on veendunud, et parima võimaliku lahendusena töötaks jõustumata kohtulahendi avalikustamine veebis anonüümitud kujul kõikide menetlusosaliste suhtes. Sellisel juhul oleks tagatud kohtuotsuse avalikustamine ning samas ei oleks kahjustatud menetlusosaliste õigused.

Kinniste menetluste puhul on seadusandja VTK-s ning eelnõus välja toonud, et isikuandmed ei kuulu avalikustamisele.⁹⁹

Eelnõu väljatöötamise kavatsuses oli ettepanek mitte avalikustada kohtulahendis õigeksmõistetud nime. Eelnõu ettevalmistamisel see ettepanek toetust ei leidnud ning eelnõusse lisati säte, mille kohaselt õigeksmõistetud nimi kuulub avalikustamisele, samas jääb õigeksmõistetule õigus, et tema taotluse alusel asendatakse tema nimi tähemärkidega ning ei avaldata tema isikukoodi ega muid andmeid, mis võimaldavad teda otseselt või kaudselt tuvastada.¹⁰⁰ Autor ei saa nõustuda, et selline variant on parim, ning on arvamusel et õigeksmõistetute puhul võiks kasutada vastupidist käitumismalli, avaldades otsusesd koheselt ilma andmeteta, mis võimaldavad õigeksmõistetut tuvastada. Samas nendib autor, et tegemist ei ole suure riivega, sest otsusega antakse teada, et isik ei ole süüdi ning selline avaldamine võib soosivalt mõjuda isiku hea nime taastamisele.

Eelnõu seletuskirja kohaselt "arvutivõrgus avalikustatud kohtulahendis ei avalikustata füüsilisest isikust menetlusosalise isikuandmeid, v.a süüdistatava ja õigeksmõistetud puhul, kelle nimed ja isikukoodid kuuluvad avalikustamisele.“¹⁰¹

⁹⁷ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 11, p 1.2.3

⁹⁸ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/1a40d6bb-f361-4790-ba64-6b35c3c70263> (27.02.2023)

⁹⁹ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 9, p 1.2.2

¹⁰⁰ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/1a40d6bb-f361-4790-ba64-6b35c3c70263> (27.02.2023)

¹⁰¹ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri, lk 171

Lisaks on toodud VTK-s välja probleemse kohana, asjaolu, et seaduses ei ole sätestatud üheselt mõistetavalt ja ühetaoliselt millist tüüpi kohtumääruseid on vajalik avalikustada. Probleem väljendub asjaolus, et kohtumääruste avalikustamise praktika on väga erinev erinevates kohtutes. Näiteks on 2019 aastal tehtud 1477 tingimisi vangistusest vabastamise kohtuotsust, millest avalikustati vaid 959 ning riigi õigusabi määrustest avalikustati 76-st lahendist 20.¹⁰² Ilmselt ei mõju ühetaolise praktika puudumine kohtumajade seas positiivselt usalduse säilitamisele avalikkuse seas kohtusüsteemi vastu - sellisel juhul puudub kohtusüsteemis järjepidevus ja ühetaolisus nende tegevuses, mis on vajalik usalduse säilitamiseks (ja tõstmiseks) kohtusüsteemi vastu, mis on omakorda oluline süsteemi toimimise seisukohalt.

VTK-s on välja toodud, et „avalikkusel on huvi saada infot, mis saab süüdimõistetu karistusest, kas ta vabastatakse enne tähtaega või karistus asendatakse“ ning on välja toodud asjaolu, et juhul kui süüdimõistetu vabastatakse karistuse kandmisest ennetähtaegselt, võib sellega tihtipeale kaasneda avalikkuse suur huvi. Samuti on märgitud, et kohtute arvamuse kohaselt on vajalik avalikkust teavitada juhul kui süüdimõistetu vabastatakse karistusest või kui süüdimõistetu vabastatakse enne tähtaja lõppemist tingimisi vangistusest, sest sellisel juhul tegemist on täitmiskohtuniku poolt ainuisikuliselt tehtud otsustustega (KrMS § 22). Ettepaneku kohaselt tuleks avalikustada nii kohtulahendi täitmisega seotud küsimustes tehtud kohtulahendid kui ka II astme kohtulahendi täitmisega seotud küsimustes tehtud kohtulahendid. Siinkohal tasub märkida, et lahendid avalikustatakse koos süüdistatava nimega.¹⁰³ Ettepanek läks muutmata kujul ka eelnõusse. Autor arvab, et kuigi selline riive isikuandmete avaldamise seisukohalt ei ole ülemäära riivav, seda just seetõttu, et süüdimõistetu nimi kuulub kohtuotsuses avalikustamisele nii või teisiti ning sellest tulenevalt on avalikkus juba teadlik isiku toimepandud süüteo ja temale määratud karistusest. Samas võib süüdimõistetu enne tähtaja lõppemist tingimisi vangistusest vabastamise kohtumääruste avalikustamisega kaasneda tingimisi vangistusest vabanenule teatud ebamugavus ning avalikkuse tauniv reaktsioon. Autor mõnab, et tulenevalt asjaolust, et tegemist on täitmiskohtuniku poolt ainuisikuliselt tehtud otsustustega, peavad need olema avalikkusele kättesaadavad, et tagada võimalus teostada järelevalvet kuid siiski võiksid ka sellised otsused olla avalikustatud anonüümitud kujul kuid samas põhjatatult. Seda just põhjusel, et isik on oma süüteo eest karistuse piisaval määral kandnud ning kahtluse esinemise korral saaks avalikkus antud infole ligipääsu. Ehk siis nime avaldamine võiks toimuda vaid õigustatud huvi olemasolul (mida õigustatud huvi omav isik

¹⁰² Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 12, p 2.1.1

¹⁰³ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 12, p 2.2.2

peab põhjendama ja/või tõendama). Selline toimetamine tagaks mõlema osapoole (nii menetlusosalise kelle osas otsus tehti kui ka avalikkuse) huvi - taaskord on autor sunnitud väja tooma asjaolu, et seaduse muudatusega justkui soovitakse rahuldada avalikkuse uudishimu selle asemel, et lähtuda avaliku menetluse huvidest.

Autor näeb positiivsena asjaolu, et VTK-s nähti ette võimalus menetlusvälisel isikul tutvuda kriminaalasjades toimikuga sarnaselt tsiviil- ja halduskohtumenetlusele. Menetlusseadustikud peaksid olema koostatud lähtudes sarnastest põhimõtetest ning seetõttu selline ühtlustamine on asjakohane. Eelnevalt, kinniseks kuulutatud menetluse puhul, ei saanud menetlusväline isik toimikuga kunagi tutvuda ja nimetatud piirang puudutas ka ajakirjanikke. VTK kohaselt on välja pakutud võimaliku lahendusena kohtu poolt määratud juurdepääsupiirangu lõppemise aeg. Alternatiivse võimalusena nähti ette kohtu kaalutusõigust olukorras, kus menetlusväline isik esitab taotluse kinnise kohtumenetluse materjalidega tutvumiseks.¹⁰⁴ Eelnõusse jõudis justnimelt teine alternatiiv. Eelnõu kohaselt "menetlusväline isik, kellel on selleks õigustatud huvi, võib asja arutanud maakohtu loal pärast kohtumenetluse lõppemist tutvuda kohtutoimikuga. Ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi eeldatakse. Kohus võib taotlejalt nõuda õigustatud huvi tõendamist." Samuti on eelnõus ette nähtud võimalus, kus menetlusdokumendid sisaldavad salastatud teavet, sellest tulenevalt on ette nähtud, et kui „menetlusväline isik, kellel on selleks õigustatud huvi, võib asja arutanud maakohtu loal pärast kohtumenetluse lõppemist tutvuda kohtutoimikuga. Ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi eeldatakse. Kohus võib taotlejalt nõuda õigustatud huvi tõendamist.“¹⁰⁵ Eelnõu seletuskirja kohaselt, tuleb menetlusvälisel isikul toimikuga tutvumiseks, esitada kohtule kirjalik taotlus. Kuigi ajakirjanduse puhul õigustatud huvi toimikuga tutvumiseks eeldatakse, ei pruugi see olla alati põhjendatud - seega on kohtule antud kaalutusõigus iga juhtumi korral kaaluda dokumentide avaldamist. Samas tuleb tõdeda, et tegemist võib olla ka ebaõnnestunud eelnõu sõnastusega, sest kui õigustatud huvi olemasolu vajab tõendamist ajakirjanike poolt, kaotab „ajakirjanduse õigustatud huvi eeldamine“ oma sisu, sest sellisel juhul saab kohus tõendamist nõuda kõikidelt. Ka EIK on selgitanud, et menetlusvälised isikud, kes taotlevad juurdepääsu kohtudokumentidele, peavad põhjendama, et nimetatud dokumendid sisaldavad üldist huvi pakkuvat teavet või on vajalikud isiku õiguste teostamiseks. Eelnõu seletuskirjas toodi samuti välja, et tutvumiskorra selge regulatsioon

¹⁰⁴ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 26-27, p 7

¹⁰⁵ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus)

lihtsustab kohtute tööd ja võimaldab tagada avalikkuse suurema ligipääsu kohtumenetluse protsessile.¹⁰⁶

VTK-s toodi välja asjaolu, et eriolukorrast tingituna peeti kohtuistungeid täielikult virtuaalselt. Reguleerimata on aga kuidas tagada avalikkuse ligipääs virtuaalsetele kohtuistungitele. Virtuaalsete kohtuistungite puhul langeb ära võimalus, et avalikkus, kes viibib kohtungisaalis, võib häirida kohtupidamist.¹⁰⁷ Eelnõuga otsustati lisada tsiviilkohtumenetluse ja kriminaalmenetluse seadustikesse kohtuistungi veebilehel ülekandmise sätteid. Eelnõu seletuskirja kohaselt peab isik, kes istungit veebi teel jälgib, olema end nõuetekohaselt autentunud, istungi ülekannet ei tohi salvestada, pildistada ja järele vaadata.¹⁰⁸ Eeltoodust tulenevalt sooviti kriminaalmenetluse seadustiku §-i 11 täiendada lõikega 1¹, mille kohaselt võib kohus otsustada õigusemõistmise huvides kohtuistungi ülekandmise veebilehel.¹⁰⁹ Autori arvates on kohtuistungi veebi teel ülekandmise puhul tegemist vajaliku, ja arvestades Eesti digitaalse arenguga, mõistliku otsusega, mis on kasutuses mitmes Euroopa riigis (sh Suurbritannia). Autor toob välja ka asjaolu, et kuigi on reguleeritud istungi pildistamise ja salvestamise keeld, ei ole võimalik antud keeldu veebiülekanne puhul siiski kontrollida. Olukorras kus isik vaatab kohtuistungi ülekannet kodustes tingimustes ning arvestades sellega, et enamusel on video- ja audiosalvestavad seadmed vabas kasutuses (telefonide näol) ei ole võimalik sellist piirangu täitmist praktikas kontrollida. Autori arvates on jäetud selgitamata, millisel põhjusel on eelnimetatud piirang seatud ja sellest tulenevalt autor kahtleb piirangu vajalikkuses - avaliku menetluse puhul ei ole ühiskonnal midagi võita antud piirangust.

1.4. Kohtumenetluse avalikkusega kaasnevad praktilised probleemid

Kohtumenetluse avalikkus võib tekitada mitmesuguseid praktilisi probleeme. Üks keerulisemaid küsimusi on asjaolu, et menetlused on avalikkusele avatud, võimaldades kõigil menetlustel osaleda ja menetlust potentsiaalselt häirida. See võib kohtuniku, advokaatide ja süüdistaja tähelepanu segada, muutes käsitletavale juhtumile keskendumise keerulisemaks. Lisaks võib kohtumenetluse avalik olemus viia konfidentsiaalse või privaatse teabe

¹⁰⁶ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri, lk 17-18

¹⁰⁷ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 29, p 8

¹⁰⁸ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri, lk 11

¹⁰⁹ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus), lk 2

levitamiseni. See võib aga avaldada negatiivset mõju kostja õigusele õiglasele kohtulikule arutamisele ning samuti potentsiaalselt mõjutada kohtuasja tulemust.

13.10.2021 toimunud kohtumenetluse avalikkuse eelnõu teemal ümarlaua käigus tõi kolleagne justiitsminister Maris Lauri välja asjaolu, et seadusandja peab hoolt kandma selle eest, et inimesed ei kardaks kohtusse pöörduda sellepärast, et see võib kaasa tuua oma nime ning isiklike probleemidega meediasse sattumist - see ei ole kohtupidamise avalikkuse põhimõte, mida näeb ette põhiseadus. Samuti märkis Lauri, et ajakirjanduse puhul eeldatakse õigustatud huvi olemasolu isikustatud ehk nimedega kohtulahendiga tutvumiseks, mida eraldi põhjendama ei pea. Siinkohal on antud meediale suur vastutus eetilisest küljest, mida Lauri ka toonitas.¹¹⁰ Autor on seisukohal, et kohtumenetluse avalikustamisega ei tohi liiga kaugele minna. Autor nõustub Lauri seisukohaga, et kohtumenetluse liigne avalikustamine võib kaasa tuua hirmu kohtusse pöördumise ees. Mõistagi tahab iga kurjategija oma nime kaitsta ning selle tagamiseks ei saa me kogu kriminaalmenetluse kinniseks kuulutada kuid kaaluda tuleks anonüümitud kujul kohtumenetluse avalikustamist. Sama võiks kehtida ka hagimenetluste korral - kui isik, kes pöördus kohtusse soovib jääda anonüümseks avalikkuse ees, et tema isiklikest probleemidest ei saaks teada igäüks, siis oleks autori arvates mõistlik kaaluda antud võimaluse võimaldamist ka nimetatud juhul. Eelkõige on vajalik kaitsta menetlusosaliste huve, mitte rahuldada avalikkuse uudishimu, andes avalikkusele kogu informatsiooni, mida tegelikult ei vajata.

Ajakirjanduse õigustatud huvi eeldamisega seotud probleeme on kajastanud oma arvamuseartiklis Merlin Liis-Toomela. Arvamuseartiklist väljendub seisukoht, et ajakirjanduse õigustatud huvi eeldamine ning kogu toimiku materjalidele ligipääsu võimaldamine võib tuua pigem kahju kui kasu ning sellega kaasneb menetlusosaliste ränk privaatsuse riive. Liis-Toomela märgib, et „menetlusosalistele võib tunduda, et kohtusse pöördudes ei saa nende õigused kaitstud, vaid vastupidi, privaatsusõigused võivad saada rohkem riivatud kui kohtusse mitte pöördumise korral. Seega võivad menetlusosalised sellise hirmu mõjul jätta kohtusse pöördumata või jätta kohtule esitamata osa tõenditest, mis oleksid asja lahendamiseks vajalikud. „Kes sooviks kohtusse pöörduda hirmuga, et peab järgmisel päeval lugema lehest kajastusi oma delikaatsetest perekonnaküsimusest või avastama, et ettevõtte ärisaladus on avaldatud konkurentidele tutvumiseks?“ Liis-Toomela tõi ka välja asjaolu, et kohtutel jääb siiski võimalus erandina piirata ajakirjanduse ligipääsu toimiku materjalidele kuid tõi välja kitsaskoha, mis on seotud kohtute niigi suure töökoormusega. Nimelt ei ole Liis-Toomela

¹¹⁰ Justiitsministeeriumis jõuti kohtumenetluse avalikkuse teemal kokkuleppele – Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/uudised/justiitsministeeriumis-jouti-kohtumenetluse-avalikkuse-teemal-kokkuleppele> (27.02.2023)

arvetes mõeldav, „et kohtud asuksid teostama kohtuasja toimiku osas kestvat ja järjepidevat kontrolli alates menetluse algusest kuni kohtuotsuse tegemiseni, veendumaks, et mistahes hetkel ei satuks sinna mh alaealise kaitsmist eeldavat materjali, riigisaladusega kaitstud dokumente ja muud tundlikku infot.“¹¹¹ Eelnõu sõnastuse kohaselt on küll kohtutele jäetud võimalus, vaatamata sellele, et ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi eeldatakse, taotlejalt nõuda ka õigustatud huvi tõendamist.

Lisaks võib kohtumenetluste avalik olemus kaasa tuua suurema kontrolli meedia poolt, juhtumi kajastamisel- on olemas oht, et meedia võib mõnest menetluse aspektist valesti aru saada ja seetõttu valest arusaamast tingituna fakte moonutada ning eksitada sellega avalikkust. Digimeedia arenguga on tekkinud olukord, kus uudiste avaldamine toimub põhimõttel „kes ees, see mees“ ning huvipakkuvat infot soovitakse avaldada nii kiiresti kui võimalik - võimalusel enne kohtuotsuse tegemist. See aga omakorda viib olukorrani kus ajakirjanduse kaudu hakatakse isikute üle "õigust" ja "kohut" mõistma juba enne kohtuotsuse tegemist. Tulenevalt asjaolust, et enamasti puudub ajakirjanikel õigusvaldkonna haridus ning seeläbi ei ole võimalik kõikidest asja nüanssidest õigesti aru saada, on paraku suur oht, et materjale võidakse tõlgendada valesti või valikuliselt, arvestamata asja õigusliku kontekstiga. See aga toob tulemusena kaasa olukorra, kus isiku suhtes langetatakse avalikkuse seas juba enne õiguse mõistmist negatiivne otsus. Samuti on oht, et ajakirjanik kajastab protsessi emotsioonidest lähtuvalt, käsitledes menetluse mõttes kõrvalisi, kuid meedias ning avalikkuse silmis suurt tähelepanu omandavaid väiteid. Eelpool kirjeldatud olukord võib negatiivset mõju avaldada hilisemale kohtuotsusele - kus avalikkus ei pruugi olla kohtuotsusega nõus, millest tulenevalt kannatab usk õigusemõistmisesse ja õigusriiki tervikuna.¹¹² Menetlusmaterjalide avalikustamine võib kaasa tuua juhtumi kohta ebatäpsed ja kallutatud uudised, millel võib olla kahjulik mõju nii kostjale kui ka kohtuasja tulemusele, ning kahjuks on olnud juhtumeid, kus „suure avalikkuse tähelepanu all olevas kriminaalmenetluses avaldatakse ajakirjanduses üksikasjalikult kohtueelses menetluses kogutud tõendeid ja fakte juba enne asja sisulist arutamist kohtus“.¹¹³ Näiteks 2022 aastal esitas riigiprokuratuur taotluse trahvida Ekspress Meedia AS-i ajakirjanikke Sulev Vedlerit ja Tarmo Vahterit, selle eest, et ajakirjanikud avaldasid artikli, milles kajastasid asjaolusid seoses kriminaalasjaga, mis oli veel kohtueelse

¹¹¹ Merlin Liis-Toomela: uudisteportaalid kui uued kohtusaalid – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608577933/merlin-liis-toomela-uudisteportaalid-kui-ued-kohtusaalid> (02.03.2023)

¹¹² Merlin Liis-Toomela: uudisteportaalid kui uued kohtusaalid – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608577933/merlin-liis-toomela-uudisteportaalid-kui-ued-kohtusaalid> (02.03.2023)

¹¹³ Kofkini kaitsja Pilv: kriminaalasja materjalide avaldamine enne kohtumenetlust on lubamatu – Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/76502511/kofkini-kaitsja-pilv-kriminaalasja-materjalide-avaldamine-enne-kohtumenetlust-on-lubamatu> (22.03.2023)

uurimise staadiumis. Prokuratuuri arvates rikkusid ajakirjanikud artiklirt avaldades KrMS § 214 lg 1-te, mille kohaselt võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada vaid prokuratuuri loal ning prokuratuuri poolt määratud ulatuses. „Maakohus märkis, et kõnesolev artikkel ei olnud ühiskonnale vajalik. Pigem oli tegemist avalikkuse uudishimu rahuldamisega“. Ajakirjanikud esitasid määruskaebuse, milles selgitasid, et nende poolt avaldatud artikkel puudutas avalikku huvi ning viitasid asjaolule, et artiklis ei avaldatud informatsiooni, mis oleks võinud kriminaalmenetlust oluliselt kahjustada ning samuti ei riivanud artikkel isikute (kahtlustatavate) eraelu puutumatus. Riigikohus jõudis antud vaidluses seisukohale, et vaatamata asjaolule, et ajakirjanike tegevus on käsitatav kohtueelse menetluse andmete avaldamisena, ei ole sellise teabe avaldamise eest määratud trahv põhjendatud - seda põhjusel, et trahvi võib määrata kuid see ei ole kohustuslik meede. Riigikohus nõustus ajakirjanike seisukohaga, et selle menetlemise vastu oli avalikkusel õigustatud huvi ning artikkel ei riivanud ülemääraselt menetlusosaliste õiguseid. Siinkohal on asjakohane tuua välja asjaolu, et Riigikohus viitas sellele, et prokuratuuri tõendid olid spekulatiivsed ning, et prokuratuur ei suutnud tõendada kuidas kohtueelse menetluse andmete avaldamine võib raskendada kuriteo avastamist.¹¹⁴ Kuigi eelpool nimetatud lahendis ei leidnud tõendamist asjaolu, et andmete avaldamine kahjustas kriminaalmenetlust, mis võis olla tingitud nii sellest, et sellised asjaolud puudusid kui ka sellest, et prokuratuur ei suutnud piisavalt usutavalt antud asjaolusid tõendada, on risk seoses andmete avalikustamisega, sh avaliku kohtumenetlusega siiski olemas.

Lõpuks võib kohtumenetluse avalik olemus kaasa tuua ka menetluse viibimise protsessis osalejate arvu tõttu. See võib tekitada kohtuasjade kuhjumist ja põhjustada raskusi ärakuulamise kavandamisel ning potentsiaalselt viivitada juhtumi lahendamist. Kui kaaluda ühelt poolt vaidluse tulemusena õiglaste kohtulahendite saamist tulenevalt avalikkuse kontrollist kohtuprotsessi üle ja teiselt poolt kahju, mida võib tekitada meediapoolne kohtutoimiku materjalide detailne kajastamine, on risk, et paljud inimesed jätavad kohtusse pöördumata, mis toob kaasa asjaolu, et nende isikute õigused jääksid kaitseta ning kahjustada saaks õigusriigi üks olulisemaid põhimõtteid, mille alusel kohut mõistab sõltumatu kohus (hinnates asjaolusid ja tõendeid professionaalse õigusemõistmise läbi iga konkreetse juhtumi puhul), mitte avalikkus meedia vahendusel.¹¹⁵

Autor ei alahinda meedia rolli õiguse mõistmise kajastamise tähtsuses avalikkusele kuid on arvamusel, et ajakirjandus peaks kajastamisel lähtuma kohtuotsusest, mitte katsuda iseseisvalt

¹¹⁴ RKKKm, 03.01.2023, 1-22-1949

¹¹⁵ Viide 112

kohut mõista. Selline lähenemisviis ei võtaks ära ajakirjanduselt õigust kohtuotsusega mitte nõustuda ning vajadusel ja õigustatud aluste esinemise korral otsuseid kritiseerida ning probleemsetest kohtadest avalikkust seeläbi teavitada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kohtumenetluse avalikkus võib tekitada mitmesuguseid praktilisi probleeme, alates tähelepanu hajutamisest kuni menetluse venitamiseni. Õigusprotsessiga seotud isikutel on oluline olla nendest probleemidest teadlik ja võimalusel võtta meetmeid nende leevendamiseks.

2. Kohtuistungi avalikkuse piiramine (kinnised kohtuistungid)

Kinnised kohtuistungid on vastuoluline teema, kuna neid võib pidada avalikkuse järelevalve rikkumiseks. Suletud kohtuistungid, mida tuntakse ka kinniste istungitena, toimuvad siis, kui kohtunik otsustab, et kogu istung või osa sellest peetakse üldsuse puudumisel. See tähendab, et meedial ja avalikkusel on kohalviibimine keelatud ning menetluse üksikasjad hoitakse konfidentsiaalsena. Esmane argument kinniste kohtuistungite kasuks on see, et need kaitsevad tundlike asjadega seotud osapoolte privaatsust ja pakuvad avatumat keskkonda delikaatsete asjade arutamiseks. Menetluse alusetult kinniseks kuulutamata jätmisega on oht tekitada isikule nii varalist kui ka mittevaralist kahju.

Üks peamisi õiguslikke põhjusi üldsuse juurdepääsu piiramiseks on süüdistatavate ja kannatanute õiguste kaitse. Mõnel juhul, eriti vägivallakuritegude või seksuaalkuritegude puhul, võib üldsuse juurdepääsu võimaldamine kohtuprotsessile põhjustada süüdistatava või kannatanu avaliku alandamise ja häbistamise. Lisaks võidakse süüdistatav ilma jätta õiglasest kohtupidamisest, kui avalikkusele võimaldatakse juurdepääs menetlusele, kuna kohtunik võib olla mõjutatud avalikkuse arvamusest. Piirates avalikkuse juurdepääsu protsessile, saab kohus tagada, et süüdistatavatele võimaldatakse eelnimetatud aspekti arvestades õiglane kohtuistung ja nende õigused on kaitstud. Lisaks võib mõnel juhul piirata avalikku juurdepääsu kohtuprotsessile, et kaitsta menetlusega seotud isikute eraelu puutumatus. See on sageli nii alaealiste või teiste haavatavate isikutega seotud kohtuprotsesside puhul. Piirates avalikkuse juurdepääsu menetlusele, saab kohus tagada, et nende isikute eraelu puutumatus austatakse ja nende õigusi ei rikuta.

Vahet tuleb teha aga teha kohtuistungi avalikkuse ja kohtuotsuse avalikkuse vahel. Põhiseadus ütleb, et kohtuotsus kuulatakse avalikult, välja arvatud juhud, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti. Seega on kohtuotsuse salastamist õigustavate huvide loetelu piiratum kui kohtumõistmise kinniseks kuulutamise huvide loetelu, mille autor on välja toonud käesoleva töö punktis 1.3. Autor osutab siingi inimõiguste kohtule, kelle arvates kohtuotsuse täielik salastamine on harva õigustatud. Küll võib jätta avalikustamata üksikuid kohtuotsuse osi.¹¹⁶

Võib öelda, et üldsuse juurdepääsu piiramiseks kohtuprotsessile on mitu õiguslikku põhjust. Need põhjused tulenevad õiguspõhimõtetest ja -poliitikast, nagu menetluse õiglus, süüdistatava

¹¹⁶ Uno Lõhmus: avalik kohtumõistmine kinniste uste taga – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumõistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)

õiguste kaitse ja juhtumiga seotud isikute eraelu puutumatus kaitse. Kuigi avalik juurdepääs kohtuprotsessidele on kohtusüsteemi oluline aspekt, on mõnel juhul õigustatud õiguslikud põhjused piirata üldsuse juurdepääsu kohtuprotsessile. Nii Eestis kui ka teistes demokraatlikes riikides, on kohtumenetluse avalikkuse piiramise õiguslikud alused seadustega selgelt reguleeritud ning neid tuleb rakendada proportsionaalselt ja põhjendatult, arvestades kõigi osapoolte õigusi ja huve.

Eestis võib kohtuistungil avalikkust piirata ka muud abinõud kasutades, kui kuulutades kohtuistungil kinniseks. Tegemist on saladuse hoidmise kohustusega. Nimelt kriminaalmenetluse seadustiku 12 lg 4¹ kohaselt „kohus võib menetlusosalisi ja teisi istungisaalis viibijaid põhjendatult määrusega kohustada asja menetlemisel teatavaks saanud asjaolu saladuses hoidma ka juhul, kui kohtuistung ei ole kinniseks kuulutatud, kuid saladuse hoidmine on ilmselt vajalik käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud õiguse või huvi kaitseks.“ Tulenevalt sellest, et kohtud on praktikas määranud saladuse hoidmise tähtjaks kohtumenetluse lõpu, on avalikkuse (sh meedia) seas tekitanud selline lähenemine negatiivset vastukaja ning meedia poolt on hinnatud sellist piirangut liiga pikaks ning ebamõistlikuks.¹¹⁷

U. Lõhmus veendumusel, et ei saa lugeda õnnestunuks täiendust kriminaalmenetluse seadustikku, millega lubatakse kohtul kohustada menetlusosalisi ja teisi saalisviibijaid asja arutamisel teatavaks saanud asjaolu saladuses hoidma ka juhul, kui kohtuistung pole kuulutatud kinniseks. Lõhmus on arvamisel, et seadusandja on salastamissooviga liialt kaugemale läinud, sest seaduse teksti järgi ei piirata saladuse hoidmise kestust kohtumenetluse ajaga.¹¹⁸ Ajalise piirangu seadmise kohutuse määramise teema tõusetus ka VTK-s kuid analüüsi käigus leiti, et ajalise mahu piirangut ei ole alati võimalik määrata ja seetõttu antud kohustus ei jõudnud eelnõusse.¹¹⁹ Autori arvates oleks ebamõistlik saladuse hoidmise kohustuse puhul määrata piirangu kuupäevaline kehtivus - seda põhjusel, et antud kohustus kaitseb käimasoleva kohtumenetlusega seotud huve ning võimatu on ette näha kuupäeva täpsusega kohtumenetluse lõppkuupäeva. Karistusseadustiku §335⁵ kohaselt, kohtu poolt kohaldatud saladuse hoidmise kohustuse rikkumise eest – karistatakse eraisikut rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega ning juriidilist isikut rahalise karistusega. Saladuse hoidmise kohustus ja sellest

¹¹⁷ Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus, lk 30, p 9.1.1

¹¹⁸ Uno Lõhmus: avalik kohtumoistmine kinniste uste taga - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumoistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)

¹¹⁹ Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri, lk 11-12

tulenevad karistused on tekitanud poleemikat ka meedias.¹²⁰ Siinkohal aga on autor arvamusel, et iga kohustusega peab kaasnema ka sanktsioon kohustuse rikkumise eest, sest vastasel juhul kaotab kohustus oma mõtte. Autor usub, et saladuse hoidmise kohustuse puhul ei ole tegemist puhtalt kohtuniku sooviga kiusata ajakirjandust ja avalikkus, vaid vajaliku meetmega, millest tuleb kinni pidada.

Autori arvates on tegemist väga hea variandiga - saladuse hoidmise kohustuse näol on tegemist leebema variandiga, mille puhul ei kannata kohtumenetluse avalikkuse põhimõte, sest avalikkusel on võimalik saada osa kohtuprotsessist kuid samas on võimalik kaitsta kohtumenetlust - näiteks kõrvalise mõju avaldamise vähendamine küsitlemata tunnistajatele.

Kohtumenetluse kinniseks kuulutamine on suures osas diskretsiooniline, mis tähendab, et seadus ühest küljest annab võimaluse ja samal ajal ka kohustab kohut hindama kohtumenetluse kinniseks kuulutamise vajalikkust ja ulatust, samuti ei kuulutata kohtumenetlust kinniseks, kui sellele vaidleb vastu isik, kelle huvides kohtumenetlus kinniseks kuulutati. Haldusajade kohtupraktika analüüsist selgub, et kõige sagedam põhjus menetluse kinniseks kuulutamiseks on eraelu kaitse.¹²¹ Autor on veendumusel, et põhjus tuleneb sellest, et mõiste „eraelu kaitse“ hõlmab endas väga palju erinevaid elu aspekte - eraelu alla võib liigitada nii terviseandmeid kui ka perekonda puudutavaid delikaatseid andmeid jms.

Olukorras, kus menetlusosaline ei oska esitada õiget taotlust, on kohtu ülesandeks taotlust tõlgendada.“ Näiteks on halduskohtul tulnud piiritleda menetluse kinniseks kuulutamise taotlust kohtuotsuses isikuandmete asendamise taotlusest.“¹²²

2.1 Alaealise huvid

Kohtuistungite avalikkuse piiramise küsimus alaealise huvides võib tekkida näiteks kriminaalajades, kus alaealine on kas süüdistatav või kannatanu. Sellisel juhul võib kohus otsustada, et avalikkusel ei ole õigust kohtuistungile tulla või kohtuistungit jälgida, et kaitsta alaealise privaatsust ja tagada tema turvalisus. Selline otsus võib olla põhjendatud ka siis, kui kohtuistungiga seotud tõendid või muud asjaolud on niivõrd delikaatsed või häbiväärsed, et avalikkusele nende avaldamine võib kahjustada alaealise edasist elu või mainet. Samuti võib

¹²⁰ AUTORIKÜLG | Ann-Marii Nergi: vanglakaristus kohtuistungite kajastamise eest? Lubage vastu vaielda! – Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/90335087/autorikulg-ann-marii-nergi-vanglakaristus-kohtuistungite-kajastamise-eest-lubage-vastu-vaielda> (27.02.2023)

¹²¹ Haldusaja menetluse kinniseks kuulutamine : kohtupraktika analüüs - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:356541/309019/page/5> (27.02.2023)

¹²² Haldusaja menetluse kinniseks kuulutamine : kohtupraktika analüüs - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:356541/309019/page/5> (27.02.2023)

olla vajalik kaitsta alaealise turvalisust ja privaatsust, kui tema ütlused võivad tema enda või tema perekonna suhtes ohtu esile kutsuda.

Avalikkuse piiramine alaealise huvides peab olema aga proportsionaalne ja põhjendatud ning selle otsustamisel tuleb kaaluda ka avalikkuse huve kohtuprotsessi jälgimisel ning õigusemõistmise läbipaistvuse tagamisel. Seega on kohtunikul kohustus hinnata igat üksikut juhtumit eraldi ning otsustada, kas avalikkuse piiramine on alaealise huvides tõepoolest vajalik. Kui lapsed on kaasatud kohtumenetlusse, siis kohtuprotsessi kohtunikul on vajalik hinnata lapse vanust, psühholoogilist küpsust ja asjaolu kas laps mõistab kuriteo olemust. Sellist situatsiooni käsitleti kohtuassjas *Globe Newspapers Co. V. Superior Court*¹²³. Tegemist oli olukorraga, kus kohus kuulutas menetluse kinniseks seksuaalse kuritarvitamise kohtuprotsessis, kus tunnistajateks olid alaealised isikud. Meedia kaebas kohtumenetluse kinniseks kuulutamise otsuse edasi, osaliselt ka sellest tingituna, et ohvrid olid 16- ja 17-aastased ning olid nõus avaliku kohtumenetlusega ning nende nimed olid juba meedias avaldatud. Kõrgema astme kohus leidis, et kuigi meedia õigus osaleda kohtuprotsessis ei ole absoluutne, pidi alama astme kohus siiski hindama kohtumenetluse avalikkuse piiramise vajadust. Kuigi kõrgema astme kohus jõudis järeldusele, et lapse psühholoogilise heaolu kaitsmine on riigi kaalukas huvi, ei õigusta ainuüksi see huvi kohtumenetluse suletuks kuulutamist.¹²⁴

Kohtuprotsessis *Culkin* oli tegemist vaidlusega abikaasade vahel Macaulay ja tema viie õevenna hooldusõiuse üle. Vanemad taotlesid ühiselt menetlusdokumentide ja kohtuprotsessi salastamist. Kohus nõustus menetlusdokumentide salastamises kuid keeldus kohtumenetluse kinniseks kuulutamisest põhjusel, et pooled ei näidanud ära, et lastele tekitatakse läbi avaliku kohtumenetluse kahju. Kõrgema astme kohus tühistas alama kohtu otsuse, võttes arvesse kooliametnike- ning psühholoogide poolt kohtule antud tunnistusi, et lapsed kannatavad sellise avalikustamise tõttu, veelgi enam - kohus leidis et seda tüüpi vaidluste puhul ei ole ühtegi põhjendatud alust avalikuks arutamiseks, välja arvatud uudishimu ja meediareitingud.¹²⁵

¹²³ *Globe Newspaper Co. v. Superior Ct.*, 457 U.S. 596 (1982) – Arvutiveebis:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/457/596/> (22.03.2023)

¹²⁴ K.G Sanchez. Barring the Media From the Courtroom in Child Abuse Cases: Who Should Prevail?, *Buffalo Law Review*. 1998, lk 230 - 233

¹²⁵ K.G Sanchez. Barring the Media From the Courtroom in Child Abuse Cases: Who Should Prevail?, *Buffalo Law Review*. 1998, lk 235-236

Ka EIK on teinud mitmeid otsuseid seoses kohtuistungite avalikkuse piiramisega alaealise huvides, samas rõhutades, et kohtuistungite avalikkuse piiramist saab lubada üksnes juhul, kui see on vajalik alaealise kaitseks ja kui piirangud on proportsionaalsed ja põhjendatud.

EIK on otsustanud, et alaealiste kohtuistungite avalikkuse piiramise otsuse tegemisel peab kohus kaaluma konkreetse juhtumi asjaolusid ning tagama, et avalikkuse piiramine oleks proportsionaalne ja põhjendatud. Näiteks on EIK leidnud, et alaealise kaitseks võib olla õigustatud kohustus eemaldada kohtusaalist isikud, kelle kohalolek võib alaealist hirmutada või ärritada, kuid samal ajal on rõhutanud, et kohtuistungitele tuleks lubada ajakirjanikud ja muud avalikkuse esindajad, kes täidavad oma rolli kohtuprotsessi jälgimisel ja läbipaistvuse tagamisel. EIK on ka rõhutanud, et kohus peab tagama, et alaealine saab osaleda kohtuprotsessis ning esitada oma seisukohti, ilma et tema privaatsus ja turvalisus oleksid ohus.

B. AND P. V. THE UNITED KINGDOM kohtuasjas menetleti kahe kaebaja kaebusi seoses kohtumenetluse avalikkuse piiramisega siseriikliku kohtu poolt kohtuasjades, mis käsitlesid meeste laste elukohtade määramise juhtumeid. Mõlemal juhul keeldus siseriiklik kohus arutamast asja avalikult, tuginedes asjaoludele, et siseriikliku õiguse alusel arutatakse laste hooldusõigust puudutavaid asju kinnistel istungitel ning laste privaatsuse kaitse vajadusele. EIK leidis, et antud juhtumite puhul on tegemist näidetega, kus ajakirjanduse ja avalikkuse väljajätmine võib olla õigustatud, et kaitsta lapse ja osapoolte privaatsust ning vältida õigusemõistmise huvide kahjustamist. Kohus märkis, et selliste juhtumite puhul peab otsustav kohtunik saama võimalikult täpse ülevaate eelistest ja puudustest, mis kaasnevad lapse ühe või teise vanema juures elamisega ning selle jaoks on vajalik, et vanemad ja teised tunnistajad saaksid ennast väljendada võimalikult avameelselt väga isiklikel temadel, kartmata avalikkuse uudishimu ja kõrvaliste isikute kommentaare. Antud vaidlustes ei leidnud EIK, et siseriiklikud kohtud ei rikkunud inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikli 6 lõikest 1 tulenevat õigust ning kohtuistungite avalikkuse piiramine oli õigustatud.¹²⁶

Probleem võib alaealiste üle kohtu mõistmisel esineda olukorras, kus kohus ei võta täiel määral arvesse alaealise vanust inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikli 6 lõikest 1 tulenevate õiguste rakendamisel. Kohtuasjas V. V. THE UNITED KINGDOM esitas süüdimõistetud komisjonile avalduse, milles ta väitis, et tema vastu on rikutud mh inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikli 6 lõikest 1 tulenevat õigust osaleda kohtupidamisele (õigus tõhusalt osaleda oma kohtuasja läbiviimises). Tegemist oli juhtumiga, kus kaks 10-

¹²⁶ EIKo 24.04.2001, 36337/97, 35974/97, B. AND P. v. THE UNITED KINGDOM.

aastast isikut röövisid 2-aastase lapse ning mõrvasid ta. Kohtuistung oli avalik ning seda peeti täiskasvanute kohtuprotsessi formaalsusega vaid mõningate kohendustega, arvestades süüdistatavate vanust (süüdistatavad, kes olid kohtuprotsessi ajal vaid 11- aastased istusid sotsiaaltöötajate kõrval, nende vanemad ja kaitsjad olid lähedal ning kohtuistungite pikkust lühendati). Kaitsjad esitasid küll taotluse menetluse peatamiseks, mis osutus edutuks meediakajastuse laadi ja ulatuse tõttu. Kohtuniku korralduse kohaselt ei tohtinud protsessi käigus süüdistavate nimesid ja muid isikuandmeid avaldada. Mõlemad süüdistatavad mõisteti süüdi mõrvas ja röövimises ning kaebajale mõisteti 15-aastane karistus. Kaebaja vaidlustas otsuse ning menetluse jaoks oli koostatud meditsiiniline ekspertiis, milles märgiti, et kaebaja ei olnud võimeline kohtuprotsessist aru saama ja et tema ebaküpsust arvestades oli kaheldav, kas ta oli olukorda piisavalt mõistnud, et anda oma advokaadile nõuetekohaseid juhiseid. Vaidlustus jäeti rahuldamata. EIK väljendas arvamust, et kui lapsele esitati kriminaalsüüdistus ja siseriiklik süsteem nõuab süü tuvastamiseks faktide väljaselgitamise menetlust, on oluline võtta arvesse lapse vanust, küpsusastet ning intellektuaalseid ja emotsionaalseid võimeid. Kohus leidis, et avalikku kohtuprotsessi täiskasvanute kohtus koos kaasneva avalikustamisega tuleb üheteistkümnepäevase lapse puhul pidada tõsiselt hirmutavaks menetluseks ja järeldas, et arvestades kaebaja vanust, tuleb kohendada protsessi rangust, muutes protsessi laste jaoks leebemaks. Kohus tõi välja, et üldsuse huvi oleks võinud rahuldada muudetud menetlusega, mis näeb ette valitud osalemisõigused ja mõistliku aruandluse. Kohus pidi esmakordselt kaaluma, kas menetlused, mida üldiselt peetakse kohtu all olevate täiskasvanute õigusi kaitsvateks, nagu avalikustamine, tuleks kohaldada ka laste puhul, märkides, et kui lapsele esitatakse süüdistus raskes kuriteos, mis äratas suurt meedia- ja avalikkuse huvi, on vaja võimalikult palju vähendada hirmutamistunnet ja pärssimist. Kohus leidis, et kuigi kasutusele olid võetud erimeetmed, et aidata hagejal mõista menetlust, pidid kohtu formaalsus ja rituaal kohati tunduma kaebajale arusaamatu ja hirmutav. Samuti oli märkimisväärseid psühhiaatrilisi tõendeid, mis seadsid kahtluse alla kaebaja võime osaleda menetluses ja sellistes tingimustes ei olnud asjaolu, et teda esindasid kogenud advokaadid, piisav artikli 6 lõike 1 tähenduses. Seega ei saanud hageja tõhusalt osaleda kriminaalmenetluses ning tegemist oli artikli 6 lõike 1 rikkumisega.¹²⁷ Autor märgib, et Eestis pigem kuulutatakse alaealiste kaitseks kohtuistungid kinniseks. Näiteks kuulutati kinniseks alaealiste kaitseks kohtuasi, kus süüdistatavad (17-aastane ning 16-aastane) ründasid taksojuhti röövimise katse käigus.¹²⁸ Samuti kuulutati

¹²⁷ EIKo 16.12.1999, 24888/94, V. v. THE UNITED KINGDOM

¹²⁸ Veljevõtmega taksojuhti rünnanud alaealiste kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutiveebis: <https://www.saarlane.ee/uudised/uudis.asp?newsid=46697&kat=1> (22.03.2023)

kinniseks alaealise süüdistatava huvides kohtuasi, milles 15-aastast noormeest süüdistati õpetaja tapmises.¹²⁹

Kohtuasjas CASE OF MOSER v. AUSTRIA, lahendas EIK vaidlust kaebaja ning Austria Vabariigi vahel. Siseriikliku vaidluse sisu oli järgmine: kaebajalt võeti laps ära kohe pärast sündi ning hiljem anti hooldusõigus hoolekandeametile, tuginedes kaebaja ebaselgele isiklikule ja majanduslikule olukorrale ning elamisloa puudumisele. Hooldusõiguse küsimust arutati kinnisel istungil, kaasamata kaebajat piisavalt menetlusse, millest tulenevalt ei olnud kaebajal võimalik kommenteerida aruandeid, mille põhjal hooldusõiguse otsus tehti. Euroopa Inimõiguste Kohtus väitis Austria aga, et kaebajal oli kogu protsessi jooksul võimalik tutvuda kohtutoimikuga. EIK jõudis seisukohale, et kaebaja ei pidanud tutvuma kohtutoimikuga, et saada teada vastaspoole esitatud aruannetest, vaid kohtud pidid teda teavitama ja esitama talle tõendid ning andma võimaluse tõendeid kommenteerida. Austria toetus oma vastuväidetes B. AND P. V. THE UNITED KINGDOM kohtuasjale, mida autor eelnevalt käsitles kuid EIK tõi välja asjaolu, et kohtuasi B. AND P. V. THE UNITED KINGDOM puudutas vanemate vaidlust lapse elukoha üle (peresisene vaidlus), samas kui käesolev vaidlus puudutab kaebaja poja hooldusõiguse üleandmist avalik-õiguslikule asutusele (riigile) ning selle juhtumi korral ei olnud avalikkuse piiramine põhjendatud ning otsustas, et avaliku arutelu puudumine oli konventsiooni artikli 6 lõike 1 rikkumine.¹³⁰

Kokkuvõtlikult võib öelda, et EIK on kinnitanud, et kohtuistungite avalikkuse piiramisel alaealise huvides tuleb tagada õiglase kohtupidamise põhimõtete järgimine ning alaealiste kaitseks vajalikud meetmed peavad olema proportsionaalsed ja põhjendatud.

Laste huve kaitstakse kohtumenetluse avalikkuse piiramisega ka juhtudel, kus lapsed ei ole ise menetlusosalised, vaid on seotud süüdistatavaga või kannatanuga. Selliselt käituti näiteks Madis Keisi kohtuprotsessis. Keisi süüdistati selles, et ta 20. septembril 2018 aastal tüli käigus kägistas surnuks oma endise abikaasa.¹³¹ Protsess kuulutati täielikult kinniseks Keisi vandeadvokaadi Arri Toomingu taotlusel. Taotluses märkis Tooming, et kohtuprotsessi detailne avalikustamine kahjustaks seitsme alaealise toimetulekut, kellest kolm on Keisi enda lapsed, kes ei olnud ema traagilisest surmast kohtumenetluse ajaks üle saanud. Kuigi prokurör ja tunnistajad ei pooldanud protsessi kinniseks kuulutamist, kaalusid antud menetluses kohtu

¹²⁹ Õpetaja tapmise süüdistuse kohtuasja arutamine algab 18. septembril kinnisel istungil -Arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/en/node/2321> (16.04.2023)

¹³⁰ EIKo 21.12.2006, 12643/02, MOSER v. AUSTRIA

¹³¹ TrtRnKo, 16.11.2020, 1-19-47

arvates laste huvid üle kohtumenetluse avalikkusest tuleneva võimaliku kasu.¹³² Ohvri laste eraelu kaitseks kuulutati kinniseks kohtuprotsess, milles süüdistati Tallinnas Lasnamäel kortermajas oma naabrinaise maha lasknud eakat meest.¹³³

2.2 Riigi julgeoleku ja riigisaladuse kaitse

Riigisaladuse kaitse on valitsustele üle maailma oluline murekoht. Salastatud teabe avaldamine võib ohustada riigi julgeolekut ja seada ohtu elud. Seetõttu on loomulik eeldada, et kõikides riikides on riigisaladuse kaitsmiseks kehtestatud seadused ja määrused. Õiguslikus mõttes on riigisaladuse kaitset puudutavad otsused tavaliselt seotud juhtumitega, kus üksikisikuid või organisatsioone süüdistatakse salastatud teabe lekitamises või väärkäitlemises. Need juhtumid võivad hõlmata isikuid, kellel on julgeolekukontroll või juurdepääs tundlikule teabele, samuti ajakirjanikke või meediaorganisatsioone, kes avaldavad salastatud teavet. Eelnevast tulenevalt on valitsustel laialdased volitused teabe salajaseks klassifitseerimiseks ja sellise teabe avaldanud isikute vastutusele võtmiseks. Sellistel juhtudel võivad otsused olla vastuolulised, kuna mõned inimesed võivad neid pidada sõna- või ajakirjandusvabaduse rikkumiseks.

EIK on teinud riigi julgeolekut puudutavatel teemadel ning nendega kaasnevate kohtumenetluste avalikkuse piiramise osas mitmeid otsuseid. Nendes otsustes on EIK tunnustanud riikide õigustatud huvi kaitsta teatud tüüpi teavet avalikustamise eest riigi julgeoleku huvides. Samas on kohus ka selgeks teinud, et riigid peavad tagama vajalike meetmete kasutuselevõtmise, et kaitsta sõnavabaduse õigust, nagu on ette nähtud Euroopa inimõiguste konventsioonis.

Kohtuasjas CASE OF A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM esitasid isikud kaebuse selle kohta, et neid peeti kinni terrorismis kahtlustatavate isikutena ning hoiti neid kinnipidamisasutuses, kavatsusega nad deporteerida koduriikidesse. Kinnipeetavad kaebasid deporteerimise otsused edasi, selle tõttu, et koduriikides ei olevat neile turvalisus tagatud, koduriikides ootavat neid ees väärkohtlemine. Kaebajad tõid samuti välja, et nende vastu esitatud tõendid olid salastatud ning kinnipeetavatel ei olnud nendele tõenditele ligipääs tagatud – nimelt sisaldasid kaebajate vastu kogutud tõendid andmeid, mis olid salastatud riigi julgeoleku kaitseks ning mida ei avaldatud ei süüdistavatele ega ka nende esindajatele. Siseriiklik kohus leidis, et kaebajad kujutavad endast tõsist ohtu riigi julgeolekule ja seetõttu

¹³² Tapmisprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=virumaateataja20190502.2.5.1&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (16.04.2023)

¹³³ Kohus kuulutas naabri maha lasknud mehe protsessi kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/7351831/kohus-kuulutas-naabri-maha-lasknud-mehe-protsessi-kinniseks> (16.04.2023)

hoiti neid kõrge turvalisuse tingimustes. Kaebajad leidsid, et suletud materjali kasutamine tõi kaasa nenede suhtes inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikli 6 rikkumise. EIK tunnistas need kaebused vastuvõetavaks kuigi märkis, et rikkumist ei toimunud põhjusel, et riigilt ei saa nõuda, et ta ootaks katastroofi saabumist, enne kui ta võtab selle lahendamiseks meetmeid ning tunnistas, et aset leidis avalik hädaolukord, mis ohustas rahva elu ning kehtestatud piirangud olid seetõttu proportsionaalsed.¹³⁴

Kohtuasjas CASE OF BOTMEH AND ALAMI v. THE UNITED KINGDOM puhul oli tegemist kaebusega, kus vaidlustati ex parte menetluse kasutamist kaebajate asjas. Ex parte käigus avaldatud tõendeid ei avalikustatud kaebajatele, seega kaebajad väitsid, et nende suhtes on rikutud inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artiklit 6. Kaebajaid süüdistati Iisraeli saatkonna juures ning Juudi organisatsiooni juures plahvatanud pommide valmistamises, paigaldamises ja lõhkamise vandenõus osalemises. Kaebajad mõisteti süüdi ning nendele määrati 20-aastased vanglakaristused. Pärast kohtuprotsessi lõppu said kaebajad teada ajakirjanduse kaudu, et luureteenistused ei avaldanud politseile teavet, mis kaebajate arvates oleks võinud aidata nende kaitsjaid kaitsmisel kohtuprotsessis. Kaebajad taotlesid teabe avalikustamist, kuid siseminister allkirjastas teabe kohta avalikest huvidest lähtuva puutumatus tunnistuse (avalikest huvidest lähtuv puutumatus on Inglise *common law* põhimõte, mis võimaldab menetlusosalisel taotleda luba keelduda teistele kohtuosalistele tõendite avaldamisest, kui see kahjustaks avalikku huvi). Apellatsioonikohus aga otsustas avaldada avaldamata tõendite kokkuvõtte kaebajate esindajatele ning märkis, et avalikest huvidest lähtuvat puutumatus oli õigustatult taotletud, sest tõendite avalikustamine mõjutaks riigi julgeolekut kõrgeimal tasemel. Tulenevalt asjaolust, et kokkuvõtlik teave oli kaebajatele esitatud ning arvestades asjaoluga, et avaldamata materjal ei lisanud midagi olulist sellele, mis oli juba kohtuprotsessil avalikustatud, leidis EIK et tegemist ei olnud artikli 6 rikkumisega.¹³⁵

Kohus on samuti sätestanud, et vangla distsiplinaaristungeid võib pidada avalikkuseta. Kohtuasjas Campbell and Fell v. The United Kingdom leidis EIK, et arvesse tuleb võtta avaliku korra ja julgeoleku probleeme, mis võivad kaasneda selliste menetluste avaliku läbiviimisega ning see tekitaks ebaproportsionaalse koormuse riigiasutustele.¹³⁶

Kuigi inimõiguste konventsioonis on sätestatud, et kohtumenetluse avalikkuse piiramine on õigustatud riigi julgeoleku kaitseks, on Eesti vabariik tõlgendanud seda osa erinevalt - nimelt

¹³⁴ EIKo 19.02.2009, 3455/05, A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM

¹³⁵ EIKo 07.06.2007, 15187/03, BOTMEH AND ALAMI v. THE UNITED KINGDOM

¹³⁶ N. Mole, C. Harby. The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook, No. 3 – Arvutivõrgus:
<http://www.echr.coe.int/library/DIGDOC/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-03%282006%29.pdf>

on võimalik Eesti põhiseaduse alusel kuulutada kohtumenetlus kinniseks riigisaladuse puhul. Riigisaladuse avalikustamine võib tingida riigi julgeoleku riive, seetõttu on autor seisukohal, et selline sõnastus on vastavuses konventsiooniga vaid osaliselt, sest riigisaladuste puhul esineb erandeid. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (RSVS) § 8 lg 2 sätestab, et korrakaitse riigisaladuseks on andmed järeleandmatuse poolt järeleandmatuse salajasele koostööle kaasatud isiku ja variisiku kohta. See teave salastatakse täiesti salajasel või madalamal tasemel 75 aastaks. Salastatus kustub, kui isiku surmast on möödunud 20 aastat, kuid mitte varem kui 50 aastat teabe salastamisest arvates. Lg 3 kohaselt on korrakaitse riigisaladuseks andmed järeleandmatuse politseiagendi kohta. See teave salastatakse piiratud tasemel 75 aastaks. Sellise teabe salastatus kustub selles ulatuses, mis on kantud kriminaaltoimikusse. Kriminaaltoimikusse kandmata teabe salastatus kustub, kui isiku surmast on möödunud 20 aastat, kuid mitte varem kui 50 aastat teabe salastamisest arvates.¹³⁷ Seletuskirja kohaselt on eelnimetatud piirangud vajalikud selleks, et kaitsta tõhusamalt salajasele koostööle kaasatud isikuid.¹³⁸ Eelnevalt käsitletud sätetest ei nähtu, et tegemist oleks infoga, mille avaldamise korral võiks otseselt tegemist olla riigi julgeoleku riivega ning sellest tulenevalt on võimalik teha järelduse, et kui kohtuasja avalikkuse piiramine RSVS § 8 lg 2 ja/või lg 3 teabe kaitseks (riigisaladuse kaitseks), ei oleks kooskõlas konventsiooni sättega, sest täitmata oleks „julgeoleku kaitseks“ element. Eeltoodust lähtudes võiksid olla RSVS § 8 lg 2 ja/või lg 3 teabe kaitseks kohtumenetluse avalikkuse piiramise näol olla tegemine piiranguga õigusemõistmise huvides.

17.01.2013 toimus kohtuprotsess, milles arutati narkokuritegude talituse eksjuht Jarek Pavlihhini poolt aastatel 2006-2011 prefektuuri vara omastamist ligi 15 000 euro ulatuses, riigisaladuse avalikustamist ning dokumentide võltsimist ja võltsitud dokumentide kasutamist. Kohtuprotsess kuulutati kinniseks riigisaladuse kaitseks.¹³⁹ Siiski jõudis avalikkuse ette info, et süüdistuse kohaselt heideti Pavlihhinile ette viie politsei salajase kaastöötaja identiteedi avaldamist. Süüdistuse pool avaldas salajaste kaastöötajate identiteetid alles esimese astme kohtu avakõnes ning ringkonnakohus leidis, et need isikud ei olnud politsei salajased kaastöötajad. Sellest tulenevalt ei ole neid isikuid puudutavad andmed riigisaladus. Pavlihhin

¹³⁷ Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus. - RT I, 07.03.2023,8

¹³⁸Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus 1054 SE – Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/305b4804-a456-3cb8-935e-5fb113ff2f40/Riigisaladuse%20ja%20salastatud%20v%C3%A4listeabe%20seadus> (20.04.2023)

¹³⁹ Narkopolitsei eksjuht end kuritegudes süüdi ei tunnistanud – Arvutivõrgus:
<https://www.err.ee/506078/pavlihhini-kohtulugu-teeb-politseinikel-koputajate-palkamise-raskeks> (22.03.2023)

mõisteti Tartu ringkonnakohtu poolt riigisaladuse avalikustamise süüdistuses õigeks.¹⁴⁰ Eelnevast tulenevalt on võimalik teha järeldus, et Pavlihhini kohtuprotsess oli kuulutatud kinniseks ekslikult - eelkõige tulenevalt asjaolust, et Pavlihhini poolt avaldatud info näol ei olnud tegemist riigisaladusega. Lisaks puuduvad ka andmed, et kohtumenetluse kinniseks kuulutamiseks olid muud põhjused.

Samuti arutati kinnisel kohtuistungil riigisaladuse kaitse eesmärgil Herman Simmi juhtumit. Kohus tunnistas Simmi süüdi riigireetmises, mis seisnes selles, et „Simm edastas SVRile üle vähemalt 3000 salajase Eesti dokumendi, samuti sadu välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide salastatud dokumente. Samuti andis Simm oma kontaktisikutele edasi erinevate Eestis elavate inimeste isikuandmeid, mille abil saaks kallutada neid riigireetmisele“¹⁴¹ Tegemist oli suure avaliku huviga juhtumiga, seetõttu möönab autor, et kohtumenetlus oleks võinud toimuda osaliselt kinnises menetluses - osas, mis puudutas salastatud dokumente. Muus osas oleks võinud kohtumenetlus toimuda avalikult.

Ka Eesti vabariigi vastu tegutsemises süüditatava Sergei Seredenko kohtuprotsess kuulutati kinniseks. Seredenkot süüdistati koostöös Vene eriteenistustega. Tulenevalt sellest, oli tegemist oli riigivastase tegevusega. „Süüdistuse järgi on Seredenko teadlikult loonud ja pidanud ajavahemikul 15.11.2009-03.03.2021 Eesti Vabariigi vastast suhet Venemaa Föderatsiooni valitsusasutuste huvides ja ülesandel tegutseva seitsme isikuga.“¹⁴² Siinkohal saab taaskord välja tuua asjaolu, et olgugi, et tegemist oli suure avalikkuse huviga asjaga, kaitset võisid vajada riigi saladused ning seetõttu oli antud kohtumenetluse kinniseks kuulutamine asjakohane, samas oleks võinud ka antud juhtumi puhul piirduda kohtumenetluse kinniseks kuulutamisega vaid osas, mis puudutas riigi saladust.

Üldiselt on tasakaal riigisaladuse kaitsmise ning üksikisiku õiguste ja vabaduste austamise vahel keeruline ja pidev probleem. Riigisaladuse kaitset puudutavad otsused võivad olenevalt iga riigi konkreetsetest seadustest ja määrustest ning iga juhtumi asjaoludest olla väga erinevad.

2.3 Ärisaladuse kaitse

Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 6 lg 1 ei reguleeri otsesõnu ärisaladuse kaitset.

¹⁴⁰ Ekspolitseinik sai riigisaladuse avalikustamise süüdistusest puhtaks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2771008/ekspolitseinik-sai-riigisaladuse-avalikustamise-suudistusest-puhtaks> (22.03.2023)

¹⁴¹ Kohus mõistis Herman Simmi 12 ja pooleks aastaks vangi – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/86627/kohus-moistis-herman-simmi-12-ja-pooleks-aastaks-vangi> (22.03.2023)

¹⁴² Kohus tunnistas Sergei Seredenko süüdi Eesti-vastases tegevuses – Arvutivõrgus: <https://pealinn.ee/2022/09/22/kohus-tunnistas-sergei-seredenko-suudi-estiviastases-tegevuses/> (22.03.2023)

Samas annab see võimaluse kohtul otsustada enda äranägemise järgi, millistel täpsustamata juhtudel ja millises ulatuses tohib kohtumenetluse avalikkust piirata „kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.“ Kuigi ka Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu poolt on lubatud erandite tegemist inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatust, peavad need siiski olema kooskõlas konventsiooni artiklis 6 lubatud piirangutega.¹⁴³ „Ärisaladuseks loetakse konkurentsiseaduse § 63 lg 1 järgi niisugune teave ettevõtja äritegevuse kohta, mille avaldamine teistele isikutele võib selle ettevõtja huve kahjustada, eelkõige oskusteavet puudutav tehniline ja finantsteave ning teave kulude hindamise meetodika, tootmissaladuste ja -protsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahtude, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügistrateegia kohta. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi praktika kohaselt peab kohus kohtuvaidluse korral võimalikult täpselt välja selgitama, mis on konkreetnes äriühingus ärisaladus ja selle sisu.“ Kohus on samuti toonud välja, et taotlejal tuleb menetluse kinniseks kuulutamise taotlust põhistada ja konkreetset esile tuua milline teave millises konkreetnes dokumendis ning millises ulatuses vajab kaitset. Samuti tuleb taotluses välja tuua millisele tõendile ja millises ulatuses tuleb ligipääsu piirata. Kui taotlus on vajalikul määral põhejndamatu ja määratlemata, siis kohus keeldub avalikkuse juurdepääsu piiramises.¹⁴⁴ Ka prof. Jaan Ginter on väitnud, et selleks, et Eesti õigussüsteem oleks kooskõlas konventsiooniga, „peame põhimõtteliselt tõlgendama oma sätet – ärisaladuse kaitset, – sellisena, et see on vajalik õigusemõistmise huvides. See tähendaks, et ärisaladuse kaitseks saaks istungi kinniseks kuulutada ainult siis, kui avalik õigusemõistmine ärisaladuse kaitset arvestamata kuidagi häiruks. See tähendab, et ärisaladusega inimene kaotaks rohkem, ta ei saaks kohtusse pöörduda või ei saaks ennast kaitsta, sellepärast et avaliku istungiga tekitataks talle rohkem kahju“¹⁴⁵

Kohtuistungite avalikkuse piiramine ärisaladuse kaitseks on tavaline praktika paljudes õigussüsteemides üle Euroopa¹⁴⁶. Sellisel juhul võidakse kohtuistungite ajal piirata avalikkuse juurdepääsu teatud tundlikule informatsioonile (kuulutades kohtuistung kinniseks kas osaliselt või täies ulatuses), mis võib kahjustada ärisaladuste kaitset või äritegevuse konfidentsiaalsust.

¹⁴³ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“, p 45 – Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/et/euroopa-kohtunike-konsultatiivnõukogu>

¹⁴⁴ Haldusastja menetluse kinniseks kuulutamine : kohtupraktika analüüs – Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:356541/309019/page/5> (27.02.2023)

¹⁴⁵ Ärisaladus pole kinniseks istungiks piisav põhjus – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/45695/arisaladus-pole-kinniseks-istungiks-piisav-pohjus> (16.04.2023)

¹⁴⁶ THE BASELINE OF TRADE SECRETS LITIGATION IN THE EU MEMBER STATES – Arvutivõrgus: https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States_EN.pdf (22.03.2023)

Sellised piirangud on mõeldud tagama, et ettevõtetele ja teistele asutustele antakse kohtumenetluses õiglane kaitse ja nende ärisaladusi ei avalikustata. Selline meede on hädavajalik, sest vastase juhul võiks tekkida olukord kus positiivsest kohtulahendist on rohkem kahju kui kasu, kui kohtumenetluse kaudu konkurentide kätte on jõudnud tundlik info, mis võib ärile negatiivselt mõjuda.

2019 aastal toimus kohtumenetlus, Tallina TV eksjuhi Toomas Lepp süüasja arutamises. Lepp taotles süüasja arutamist kinnise kohtuprotsessi raames. Kohus rahuldab taotluse osaliselt leides, et kohtumenetlus tuleb kuulutada kinniseks, kui arutluse all on Lepa firmaga seotud episoodid.¹⁴⁷

Samuti oli Tartu maakohtu poolt kinniseks kuulutatud Georg Trašanovi, Kalle Muru, Aivo Pärna, Valter Keisi ja ASi GoBus kriminaalasi. AS Gobusi kaitsja esitas kohtule istungi kinniseks kuulutamises seoses asjaoluga, et kriminaalajas tuleb „seoses GoBusi osalemisega riigihankes vaatluse alla GoBusi äritegevust puudutav dokumentatsioon“. Ka süüdistatavate kaitsjad ning ringkonnaprokurör toetasid eelnimetatud taotlust.¹⁴⁸

2.4 Inimeste perekonna- ja eraelu kaitse

Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni artikkel 6 lg 1 on sätestanud, et poolte eraelu kaitseks on kohtul õigus kuulutada kohtisutung osaliselt või täielikult kinniseks. Selleks, et oleks võimalik analüüsida artiklist 6 tulenevat õigust, tuleb analüüsida aga artiklit 8.

Iga inimese üks avalikkusega potentsiaalselt haavatavamaid eluvaldkondi on tema era- ja pereelu. Seetõttu ei saanud see küsimus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis tähelepanuta jääda. Konventsiooni artikkel 8 hõlmab lisaks eraelu austamisele ka õigust perekonnaelu, eluaseme ja kirjavahetuse austamisele. EIK vastavates lahendites sisaldub „perekonnaelu“ mõiste määratlemiseks, nõue määrata kohtuvaidluses olevate isikute sugulusaste, samuti välja selgitada, kas nende vahel on endiselt olemas perekondlikud sidemed. Vahet ei tehta registreeritud abielul ja muul püsival kooselul. „Konventsiooni artikkel 8 eeldab pigem de facto kui de jure perekonnaelu vastassugupoolsete isikute vahel, kuid see mõiste ei kehti praegu samasooliste isikute vahelise de facto perekonnaelu kohta, mida iseloomustab suhte kestus ja stabiilsus.“¹⁴⁹ Näitena EIK seisukohast, mis käsitleb de facto perekonnaelu

¹⁴⁷ Kohus kuulutas Toomas Lepa protsessi osaliselt kinniseks – Arvutivõrgus: <https://bullaer.ee/politsei-uudised/kohus-kuulutas-toomas-lepa-protsessi-osaliselt-kinniseks/> (22.03.2023)

¹⁴⁸ GoBusi ja Valga eksmaavanema kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/51147091/gobusi-ja-valga-eksmaavanema-kohtuasi-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁴⁹ O Melenko. The peculiarities of private and family life protection: the experience of the European court of human rights. European Journal of Law and Public Administration, 2020, Volume 7, Issue 2, pp. 39-45, lk 40

määratlemist, võib siinkohal tuua kohtuasja Schalk and Kopf v. Austria, milles EIK jõudis järeldusele, et hagejate, kes on samasooliste kooselupaar, kes elavad stabiilses partnerluses, suhe kuulub "perekonnaelu" mõiste alla, nagu ka samas olukorras olevate erisooliste paaride suhe.¹⁵⁰ EIK kohtupraktikat analüüsid, tuleb välja teatud eripära, mille kohaselt kuulub "eraelu" mõiste otsese isikliku autonoomia valdkonda. Siia kuuluvad ka isikute füüsilise ja moraalse puutumatus aspektid. Mõiste "eraelu" ulatub kaugemale kui ainult inimestele soovimatust avalikkusest eraldatuse tagamine. Lisaks annab see teatud valdkonnad, mille raames saab igäüks vabalt ja tõhusalt tegeleda oma isiksuse arendamisega.¹⁵¹ EIK ei ole veel selgelt määratlenud mõistet „eraelu“ ning on võimalik, et seda eesmärgipäraselt, eelistades anda hinnangut igale konkreetsele juhtumile. Konventsiooni artikli 8 jurisdiktsiooni alla kuuluvad ka eraeluga seotud isikuandmete kaitse, samuti üksikisiku meditsiiniliste andmete kaitse.¹⁵²

1997 aasta juulis toimunud kohtuistung, mille käigus tuli arutada Tiit Kuusikule (süüdistatav) tehtud kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi tulemusi, kuulutati kinniseks. Ekspertiisi põhjal ei olnud Tiit Kuusik võimeline oma vaimse seisukorra tõttu kohtus esinema.¹⁵³ Siinkohal märgib autor ära, et kuigi meditsiinilised andmed kuuluvad isiku eraelu puutumatus põhimõttega kaitstava hüve alla, avaldati meedias siiski info, mis puudutab Kuusiku vaimset tervist ning sellest tulenevalt võib pidada sellist infot eraelu puutumatus rikkumiseks.

Kohtuistung, endise abilinnapea Eha Võrgu kohtuprotsessis kuulutati kinniseks tunnistajate eraelu puutumatus kaitseks. Nimelt tõi kaitjsa välja oma taotluses, et „kahe tunnistaja ülekuulamisel ja dokumentide uurimisel ilmnevad terviseandmed ja eraelulised detailid, mida ei peaks avaldama.“¹⁵⁴

2011 aastal jõudis kohtusse peretulist alanud vaidlus. Nimelt oli süüdistatavaks Aivar, keda süüdistati oma poja kehalises väärkohtlemises. Kaitsja taotlusel kuulutati protsess kinniseks, sest vaidluse osapoolteks olid lähedased inimesed ning esindaja väidete kohaselt ei peaks perekonnasisene tüli jõudma avalikkuse ette. Ka prokurör toetas kaitsja ettepanekut. Antud kohtuistung lõppes lepitusmenetlusega.¹⁵⁵ Autor leiab, et tõepoolest ei ole vajalik kõiki tagamaid selliste menetluste puhul avalikkuse ette kanda. Piisav on asjaolu, et avalikkuse ette

¹⁵⁰ EIKo 26.06.2010, 30141/04, Schalk and Kopf v. Austria

¹⁵¹ O Melenko. The peculiarities of private and family life protection: the experience of the European court of human rights. European Journal of Law and Public Administration, 2020, Volume 7, Issue 2, pp. 39-45, lk 42

¹⁵² O Melenko. The peculiarities of private and family life protection: the experience of the European court of human rights. European Journal of Law and Public Administration, 2020, Volume 7, Issue 2, pp. 39-45, lk 41

¹⁵³ Tiit Kuusiku viimane kohtuistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2512225/tiit-kuusiku-viimane-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (06.03.2023)

¹⁵⁴ Eha Võrgu kohtuistung kuulutati kinniseks - Arvutivõrgus: <https://www.aripaev.ee/uudised/2022/06/06/eha-vorgu-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁵⁵ Peretüli viis kohtusse – Arvutivõrgus: <https://arhiiv.saartehaal.ee/2011/04/21/peretuli-viis-kohtusse/> (16.04.2023)

jõuab info, et vaidlus on toimunud ning süüdlane saab oma karistuse või nagu antud juhtumi puhul asjaosalised on jõudnud omavahelise kokkuleppeni.

Ka süüdistatava eraelu kaitseks on võimalik kohtuistungil avalikkust piirata. 2011 aastal toimunud kohtuistung Alice Järveti kohtuasjas kuulutati kinniseks seoses süüaluse delikaatsete isikuandmete kaitsega.¹⁵⁶

26.05.2022 esitas süüdimõistetud Marti Vaik Harju Maakohtule taotluse temaga seotud kümnes kohtulahendis. Taotleja palus asendada tema nimi initsiaalidega ning kuulutada kohtuasjad kinniseks. Taotluses märgib Vaik, et tema andmed on avalikud kaasvangidele ning sellest tulenevalt on tema põhiõiguseid rikutud. Samuti märkis Vaik, et asjaolu, et tema nimi on kajastatud kohtulahendites, tekitab tema jaoks ohusituatsiooni. Harju Maakohus jättis Marti Vaiku taotluse rahuldamata, sest puudusid alused taotluse rahuldamiseks ning juhtis tähelepanu, et kohtumentlust ei ole võimalik kinniseks kuulutada tagantjärele. Vaik esitas Harju Maakohtu otsuse peale määruskaebude Ringkonna kohtule, mis jäeti Ringkonnakohtu poolt läbi vaatamata, põhjendades oma otsust asjaoluga, et määruskaebus on perspektiivitu - sellega kinnitas Ringkonnakohus Harju Maakohtu otsuses toodud põhjendusi.¹⁵⁷ Võimalik, et kui Vaik oleks esitanud taotluse kohtumenetluse käigus, viidates asjaolule, et kohtumenetlus puudutab tema eraelu, oleks kohus teinud otsuse Vaigu huvides. Nimelt mõisteti Vaik süüdi koduvägivalla eest. Sarnastel asjaoludel (perekonna- ja eraelu kaitseks) kuulutati kinniseks Marti Kuusiku kohtuprotsess. Marti Kuusiku suhtes alustati kriminaalmenetlust seoses kehalise väärkohtlemise süüdistusega Karin Kuusiku suhtes. Antud asjas oli kohtuprotsessi kinniseks kuulutamise taotluse esitajaks kannatanu Karin Kuusik. Kohtumenetlus kuulutati kinniseks seoses äärmiselt delikaatsete isikuandmetega, mis puudutasid Kuusiku perekonda ning see taotlus rahuldati.¹⁵⁸

2.5 Kannatanu, tunnistaja või õigusemõistmise huvid

Kohtuistungil avalikkuse piiramine võib olla vajalik kannatanu huvides, kui kohtuasja menetlemine võib kahjustada kannatanu isiklikku elu või äritegevust või kui see võib põhjustada kannatanu või tunnistaja maine kahjustamist või tema turvalisuse ohtu.

¹⁵⁶ Isikuandmeid lekitanud Alice Järveti kohtuistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://reporter.kanal2.ee/3510383/isikuandmeid-lekitanud-alice-jarveti-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁵⁷ TlnRnKm, 1-20-5903, 30.06.2022

¹⁵⁸ Marti Kuusiku kohtuprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: https://virumaateataja.postimees.ee/6798110/marti-kuusiku-kohtuprotsess-kuulutati-kinniseks?fbclid=IwAR1IPiZHPHhJU5a2gDyLMLfuuTqujSfMCGUAIWOLAKPKLJiHOUploYGo0&utm_campaign=fb_post&utm_content=6798110&utm_medium=wallpost&utm_source=pm_fb (22.03.2023)

Konventsioon iseenesest ei näe detailselt ette kõiki eeltoodud aluseid istungi või kohtumenetluse tervikuna kinniseks kuulutamiseks. Siinkohal võib aluseks võtta artikli 6 lg 1 viimase lause, mis sätestab kohtu õiguse piirata kohtumenetlust erijuhtudel, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve. Kui avalikkusel on juurdepääs kohtumenetlusele, võib see põhjustada kannatanule suurt psühholoogilist ja emotsionaalset survet ning võib kahjustada tema privaatsust. Seega on olemas oht, et avaliku istungi puhul ei julgeks kannatanu või tunnistaja ütluseid anda kas siis häbitundest või tulenevalt psühholoogilisest/emotsionaalsest seisundist. Näiteks võib olla vajalik kohtumenetluse avalikkust piirata kui tegemist on seksuaalkuriteoga ning kohtuasja menetlemine hõlmab üksikasju kannatanu kohta ning samuti ka terrorismi või raskete kuritegude kohtuasjade puhul, kui kohtuasja avalik menetlemine võib seada ohtu kannatanu või tunnistaja elu ning tervise.

Juhtumis *CASE OF S.N. v. SWEDEN* 34209/96 süüdistati kaebajat siseriiklikus kohtus selles, et ta kasutas ära seksuaalselt alaealist M-i (juhtumi ajal oli alaealine 10-aastane). M-i kuulati üle politsei poolt ning tema ütlused olid salvestatud videole. Teisel korral küsitleti M-i politsei poolt tema kodus ning küsitlus salvestati helistalvestisena. Mõlema ülekuulamise juures, ei osalenud kaebaja esindaja. M ei osalenud kohtuistungitel isiklikult (ei andnud kohtus ütluseid). Kaebaja kaebas Riigikohtusse, ning tõi välja asjaolu, et tema kaitsja ei saanud M-ile küsimusi esitada. Riigikohus kaebaja kaebust ei rahuldanud ning seetõttu kaebaja pöördus EIK poole, arvates, et tema suhtes oli toime pandud rikkumine konventsiooni artikli 6 lg 1 p 3 alusel. Antud juhtumis EIK arvestas seksuaalkuritegude kriminaalmenetluse eripäradega ning tõi välja, et ohver peab sellist menetlust sageli katsumuseks, eriti kui viimane on kostjaga tahtmatult silmitsi seisnud. Need tunnused on alaealist puudutavate juhtumite puhul veelgi silmatorkavamad. Küsimuse hindamisel, kas sellises menetluses sai süüdistatav õiglase kohtupidamise või mitte, tuleb arvestada õigust austusele tajutava ohvri eraelu vastu. Seetõttu möönab kohus, et seksuaalset kuritarvitamist käsitlevas kriminaalmenetluses võib ohvri kaitsmiseks võtta teatud meetmeid, tingimusel et need meetmed on ühitavad kaitseõiguste piisava ja tõhusa teostamisega.¹⁵⁹ Kuigi kohtuotsusest nähtub, et antud juhul oli kaitset vajava õiguse puhul ohvri eraelu, on autor arvamisel et kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks oli tegelikult ka teine alus, milleks on justnimelt ohvri kaitse (õigusemõistmise huvides).

Kohtuasjas *CASE OF DOORSON v. THE NETHERLANDS* 20524/92, esitas kaebaja Kohtule avalduse, millega väitis, et tema suhtes rikuti konventsiooni artiklit 6, sest tema vastu tunnistusi andnud tunnistajad olid anonüümsed tunnistajad. Nimelt toimus 1987 aastal Amsterdams

¹⁵⁹ EIKo 02.07.2002, 34209/96, S.N. v. SWEDEN

prokuratuuri poolt uurimine, mille käigus näidati politsei poolt umbes 150-le narkosõitlasele fotosid narkokuritegudes kahtlustatavatest isikutest, et süüdlast identifitseerida. Politseile avaldusi esitanud isikuid aga ähvardati ning enamik, kellele fotosid näidati olid valmis avaldusi tegema (ütlusi andma) vaid juhul kui nende isikut ei avalikustata. EIK leidis, et anonüümsete tunnistajate ütluste kasutamine menetleva kohtu poolt süüdimõistva kohtuotsuse tuvastamiseks, ei ole konventsiooniga kokkusobimatu ning õiglase kohtupidamise põhimõtted nõuavad, et asjakohastel juhtudel on süüdistatava kaitse huvid tasakaalustatud tunnistajate või ohvrite huvidega, keda kutsutakse tunnistama.¹⁶⁰

Ülaltoodud juhtumite puhul ei näinud EIK kaebajate õiguste rikkumist. Eeltoodust tulenevalt on võimalik järeldada EIK seisukohta, et kannatanu ja tunnistajate huvid seisavad teatud juhtudel kõrgemal üldistest kohtumenetluse protseduuridest.

Õigusemõistmise huvides kuulutati kinniseks endise Tallinna Lilleküla politseikomissari Anatoli Pahmurko kohtuasi, keda süüditati tapmise organiseerimises. Pahmurko advokaat Mare Lust esitas kohtule taotluse kuulutada kohtuprotsess osaliselt kinniseks, märkides, et tulenevalt asjaolust, et Pahmurko on töötanud õiguskaitseorganites, võib protsessi avalikkus segada tunnistuste andmist ning sellega võib olla kahjustatud õigusemõistmine. Süüdistaja aga taotles kohtuprotsessi täielikult kinniseks kuulutamist.¹⁶¹

Kohtumäärusega kuulutati kinniseks ka taksojuhi mõrva puudutav kohtuasi 2012 aastal. Süüdistatavad Viktor Kabanov ja Andrei Karanets tungisid röövimise eesmärgil kallale taksojuhile kägistades ning pekstes ohvrit, seejärel viskasid süüdistatavad kannatanu tiiki. Kannatanu suri uppumise tagajärjel. Kabanovi kaitsja esitas taotluse kohtuistungil täielikult kinniseks kuulutamiseks. Samal arvamusel oli ka ringkonnaprokurör. Kohus kuulutas antud kohtumenetluse täielikult kinniseks õigusemõistmise huvides.¹⁶²

Kinniseks kuulutati istung kannatanu kaitseks ka Pauluse jõugu asjas. Prokurör soovis kaitsta inimkaubanduse ohvrit, kes hakkas tunnistusi andma. Vaatamata asjaolule, et tegemist oli suure avaliku huviga istungiga, kuulutati istung kinniseks ka seetõttu, et kannatanu kartis oma elu pärast. Kannatanule oli süüdistuste kohaselt tekitatud raske kehavigastus ning teda peeti väidetava jõugu liikmete Andres Vaik ja Rainar Soo poolt nõ orjana.¹⁶³

¹⁶⁰ EIKo 26.03.1996, 20524/92, DOORSON v. THE NETHERLANDS

¹⁶¹ Kohus endise politseikomissari üle kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2504647/kohus-endise-politseikomissari-ule-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁶² Taksojuhi mõrva puudutav kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/364630/taksojuhi-morva-puudutav-kohtuasi-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁶³ Pauluse väidetava jõugu istung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/3378081/pauluse-vaidetava-jougu-istung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

Kohtumenetlus, kus endine Rakvere linnapea Andres Jaadla nõudis riigikogu liikmelt Anti Poolametsalt tema maine kahjustamise eest hüvitist kuulutati samuti kinniseks. Nimelt süüdistas Jaadla Poolametsa selles, et viimane tegi oma sotsiaalmeedias postituse, milles mainis, et Jaadla mõisteti 2012. aastal süüdi korruptsioonis.¹⁶⁴ Jaadla arvates oli Poolametsa poolt Jaadla karistusandmete avaldamine õigusvastane, sest karistusandmed olid avaldamise hetkeks juba karistusregistrist kustutatud.¹⁶⁵ Autorile jääb arusaamatuks seaduslik alus, millest tulenevalt tsiviilkohtumenetluse kinniseks kuulutamine oli antud kohtuvaidluses vajalik. Üheks võimalikuks põhjuseks on asjaolu, et kohtuotsuste näol on tegemist isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 10 kohaselt isikuandmetega, mille töötlemiseks on ette nähtud eritingimused, mis on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 6.¹⁶⁶ Asjaolu, et vaidluses käsitleti isikuandmeid, autori arvates, ei olnud piisavaks aluseks kohtumenetluse kinniseks kuulutamiseks. Menetluse huvides oli kuulutatud kinniseks endise Tallinna abilinnapea Jaanus Mutli pankrotiistung. „Istungi alguses tekkis Mutlil kohtunik Viktor Brügeliga diskussioon, kas istung ikkagi peaks kinnine olema, ta viitas, et ajutise pankrotihalduri aruandes puudutatakse ka tema eraelulisi andmeid.“ Tulenevalt sellest, et ka võlausaldaja esindaja ei vaidlustanud Mutli avaldust, kuulutas kohus istungi menetluse huvides kinniseks.¹⁶⁷

2.6. Kinniste kohtuistungite praktilised probleemid

Kinniste kohtuistungite üks tõsisemaid praktilisi probleeme on protsessi kuritarvitamise võimalus. See võib kaasa tuua ülekohtu, kui süüdistatavat ei peeta oma tegude eest vastutavaks või siis vastupidiselt kui süüdistatavale määratakse liialt karm karistus. „Postimehe otsesaates kõlasid elulised näited selle kohta, kuidas võib peitu minna erakonnale tehtud keelatud annetust puudutav kohtuasi. Või mõni planeeringuvaidlus, mille puhul selgub, et omavalitsus võis anda kellelegi põhjendamatu eelise.“¹⁶⁸

Kohtunikel on üsna lai diskretsiooniõigus kohtuistungite kinniseks kuulutamise osas. Analüüsides kohtute andmekogu aastatel 2014-2018, ilmneb asjaolu, et kinniste kohtuistungite osakaal on suurenenud. „2014. aastal toimus 33 134 kohtuistungit, sh 315 kinnist. 2017. aastal

¹⁶⁴ HÜVITISEVAIDLUS: riigikogulase kohtuprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.ohtuleht.ee/1055333/huvitisevaidlus-riigikogulase-kohtuprotsess-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁶⁵ VOLIKOGULASTE KOHTULAHING } Andres Jaadla ja Anti Poolametsa vaidlus karistusandmete avaldamise üle leidis lõpu – Arvutivõrgus: <https://elu24.postimees.ee/7706773/volikogulaste-kohtulahing-andres-jaadla-ja-anti-poolametsa-vaidlus-karistusandmete-avaldamise-ule-leidis-lop> (22.03.2023)

¹⁶⁶ 27.04.2016. aasta EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2016/679

¹⁶⁷ Võlgades sipleva ekspoliitiku pankrotiistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/88611895/volgades-sipleva-ekspoliitiku-pankrotiistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

¹⁶⁸ Kohtuotsus olgu avalik – Arvutivõrgus: <https://arvamus.postimees.ee/7338205/kohtuotsus-olgu-avalik> (22.03.2023)

toimus 32 305 kohtuistungit, sh 543 kinnist. 2018. aasta andmed ja projektsioon aasta viimasele neljale kuule viitavad veelgi kohtuistungite üldarvu vähenemist kinniste istungite arvu tõusu juures.“ Kasvu on mõnes osas põhjustanud isikute haiglasse paigutamise asjade ja ja maksualaste süütegude asjade Harju maakohtus arvukamaks muutumine. Harju Maakohus on 2018. aastal kuulutanud kinniseks 28 maksualaste süütegude arutamist kriminaalmenetluses. Varasemalt ei ole mitte ükski kohus seda liiki asju kinniseks kuulutanud.“¹⁶⁹ Maksualaste süütegude kinniseks kuulutamine tuleneb asjaolust, et selliseid andmeid peetakse üheks tundlikumaks eraelu puutumatus vormiks, sest see võib anda infot isiku identiteedi ja käitumise kohta. Näiteks võib maksudeklaratsioon sisaldada informatsiooni sissetuleku ja annetuste kohta. Maksumaksja eraelu puutumatus kaitstakse muuhulgas ka põhjusel, et kurjategijatel võib tekkida ahvatlus panna toime kuritegusid nende isikute suhtes, kelle rikkus on maksude kaudu avalikustatud.¹⁷⁰

„Tervelt 30% kinnistest kohtuistungitest on kinniseks kuulutatud istungi toimumise päeval. Kohtuistungite kinniseks kuulutamise praktiseerimine istungi päeval annab kohtunikule võimaluse istung kuulutatakse kinniseks alles siis, kui sinna on ilmunud mõni ebamugav menetlusväline isik (vaatleja), ja see välja tõsta.“ Probleem on ka tingitud asjaolust, et sarnaste asjaolude esinemise korral, käsitletakse asju erinevalt, st mõningal juhul toimub kohtuistung või selle osa kinniseks kuulutamine ning mõnikord mitte, kuigi asjaolud olid sarnased. Samuti on arusaamatud olukorrad, kus kohtumenetlus kuulutatakse kinniseks maksuotsuste, pagulastega seotud juhtumite, kindlustuslepingute, kommunaalteenuste lepingute ning alaealiste teovõime laiendamiste asjades.¹⁷¹ Autori arvates peitub probleem asjaolus, et kinniste istungite puhul ei tehta piisavalt selgitustööd, selgitamiseks millisel põhjusel on kohtuistung avalikkuse piiramine vajalik ja möödapääsmatu. Selgituste olemasolu korral ei tekiks avalikkusel tunnetust, et kohtusüsteemis toimub salatsemine. Lahendusena seega pakub autor põhjustatud otsuste tegemist kohtu poolt kui kohtuistung või osa sellest kuulutatakse kinniseks, milles peaks nähtuma lisaks alustele ka selgelt arusaadav põhjendus millest tingitult on kohtumenetluse- või selle osa kinniseks kuulutamine vajalik ja mille tõttu ei ole võimalik kasutada leebemaid meetodeid.

¹⁶⁹ Kohtuistungite kinniseks kuulutamine toimub täiesti meelevaldselt – Arvutivõrgus: <https://uueduudised.ee/uudis/eesti/kohtuistungite-kinniseks-kuulutamine-toimub-taiesti-meelevaldselt/> (27.02.2023)

¹⁷⁰ Cockild, A. J. How countries should share tax information. – Vanderbilt Journal of Transnational Law. 2017/November, lk 1114-1115.

¹⁷¹ Kohtuistungite kinniseks kuulutamine toimub täiesti meelevaldselt – Arvutivõrgus: <https://uueduudised.ee/uudis/eesti/kohtuistungite-kinniseks-kuulutamine-toimub-taiesti-meelevaldselt/> (27.02.2023)

Harju maakohtu tsiviilvaldkonna kohtuniku Kai Härmand arvates olukorras, kui kogu kohtuasi on algusest peale kinniseks kuulutatud, ei peaks mainima isegi seda, et vaidlus on olemas. Härmand märgib, et kinnise kohtuistungih puhul peaks avaldatama vaid asjaolu, et toimumas on kinnine istung ning kohtuasja number - kinnise kohtuistungih pooled ning vaidluse sisu ei avaldata.¹⁷² Ühest küljest selline seisukoht on arusaadav, sest tõenäoliselt eksisteerib oluline põhjus ning vajadus kohtumenetluse kinniseks kuulutamiseks, teisest küljest aga selline salatsemine võib viia ka korrupsiooni kahtlustusteni ja avalikkuse usalduse kahanemiseni kohtusüsteemi vastu, eriti siis, kui osa informatsioonist on juba avaldatud ja avalikkusele läbi selle juba teada mõningad asjaolud. Autori arvates oleks ideaalne variant sellisel juhul, kui kinniste kohtuistungih puhul avalikkus tõepoolest ei teaks, et vaidlus eksisteerib ajal, mil kohtumenetlus on käimas ning kinnise kohtuasja otsused oleksid avalikustatud Riigi Teatajas peale kohtumenetluse lõppu anonüümitud kujul ja/või ilma konkreetsete asjaoludeta, mis kaitset ja salastamist vajavad. Avalikustatud otsusest võiks nähtuda, et isik A pani toime karistatava teo (näiteks: riigisaladuse avalikustamisele) ning karistus mis isikule selle teo toimepanemise eest määrati. Sellisel juhul oleksid tagatud nii avalikkuse kui ka kohtusüsteemi ning menetlusosaliste huvid.

Kinniste kohtuistungih praktiliseks probleemiks on ka see, et neid saab kasutada võimsate isikute või organisatsioonide maine kaitsmiseks, mis võib viia vastutuse ja läbipaistvuse puudumiseni ning õõnestada avalikkuse usku justitssüsteemi. Lõpuks saab kinniseid kohtuistungehid kasutada selleks, et piirata avalikkuse õigust teabele juurde pääseda. See võib põhjustada arusaamatuse õigusprotsessist ja tunde, et kohtud ei ole avatud ega läbipaistvad.

Alusetu kohtuistungih avalikkuse piiramine võib riikidele tuua kaasa vastutuse. 31 jaanuaril 2023 kohtuasjas Filat vs Moldova Vabariik, võttis EIK seisukoha, et süüdistatava (edaspidi kaebaja) õiguseid on rikutud. Kaebaja V. Filat¹⁷³ oli aastatel 2009-2013 Moldova Vabariigi peaminister ning täitis alates 2014 aastast saadikumandaati. 2015 aastal kahtlustatuna altkäemaksu võtmises ja mõjuvõimuga kaubitsemises, tühistas Moldova kaebaja parlamendiliikme puutumatus ning ta vahistati. Kohtumenetluse käigus otsustas esimese astme kohus ja apellatsioonikohus, vaatamata kaebaja eriarvamusele, vastu otsuse prokuratuuri taotlusel kuulutada istung kinniseks. Otsust põhjendasid kohtunikud sellega, et selline meede

¹⁷² Kohtunik: kinnise kohtuasja puhul ei peaks isegi vaidluse olemasolu mainima – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608775744/kohtunik-kinnise-kohtuasja-puhul-ei-peak-isegi-vaidluse-olemasolu-mainima> (22.03.2023)

¹⁷³ Правительство Молдовы должно выплатить Владу Филату 7500 евро морального ущерба за ограничение публичности во время судебных слушаний – Arvutivõrgus: <https://www.zdg.md/ru/?p=112802> (22.03.2023)

on vajalik selleks, et vältida kriminaaluurimise kahjustamist kaebaja teise juhtumi puhul, mis on eraldiseisev nende uurimise objektiks olnud juhtumist. Eraldi juhtum käsitles muid altkäemaksu võtmise ja mõjuvõimuga kaubitsemise juhtumeid seoses ulatusliku pettusega Moldova pangandussüsteemis. Esimese astme kohus andis loa kaebaja esitatud kolmekümnenimelisest nimekirjast neljateistkümne kaitsja ülekuulamiseks. Osa tunnistajaid aga ei ilmunud kohale ning kuulati üle vaid seitse kaitse tunnistajat, samas, kui üle kuulatud olid kakskümmend kaheksa süüdistuse tunnistajat. Tuginedes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõikele 1, kaebas kaebaja kriminaalasja avaliku arutamise puudumise üle. Tuginedes konventsiooni artikli 6 lõigetele 1 ja 3 punktidele d, väitis ta ka seda, et siseriiklikud kohtud ei võtnud tõhusaid meetmeid tagamaks tunnistajate osalemist kaitsmisel ning, et see mõjutas tema kriminaalmenetluse üldist õiglust. EIK oli antud kohtuasjas seisukohal, et kohtumenetluse avalikkust võib kogu protsessi või selle osa ajal piirata niivõrd, kui võrd kohus peab seda tingimata vajalikuks, eelkõige juhul, kui erilistel asjaoludel võib avalikustamine kahjustada kohtumenetluse huve ning avalikkuse menetlusest kõrvalejätmise vajadust tuleb hinnata menetluse avalikkuse põhimõtte ja õigusemõistmise huvide kaitse imperatiivide tasakaalustamisel. Kohus nentis, et eraldi kriminaaluurimine, mille jaoks vaidlusaluses menetluses toimusid kinnised istungid, puudutas ulatuslikku pettust, mis kahjustas Moldova pangandussüsteemi ning märkis, et tõepoolest teatud ütluste, tõendite või teabe avalikuks tegemine võis ohustada seda uurimist, mis käsitlesid muid altkäemaksu võtmise ja mõjuvõimuga kaubitsemise juhtumeid seoses ulatusliku pettusega Moldova pangandussüsteemis, nõuetekohast läbiviimist ja et tõepoolest võis esineda huvi ning seetõttu õigustus säilitada selle info konfidentsiaalsus vaidlusaluse asja menetluse ajal. Samas kohus märkis, et nii esimese astme kohus kui ka apellatsioonikohus pidasid kogu kaebaja kriminaalmenetluse ajal kinnised istungeid. Need organid põhjendasid seda otsust siiski üsna üldsõnaliselt, andmata isegi mõningaid viiteid ütluste ja muu teabe kohta, mille konfidentsiaalsust tuli säilitada, ning jätsid tõendamata, et kaitstav teave oli oluline ka vaidlusaluses menetluses. Kohus märkis ka, et kohtunikud viitasid vajadusele säilitada tulevaste tõendite konfidentsiaalsus. Sellega seoses kordas kohus, et teoreetiline võimalus, et konfidentsiaalset teavet uuritakse menetluse teatud hetkel, ei saa õigustada avalikkuse kõrvalehoidmist kogu menetluse ajaks. Kohus leidis, et ei ole tõendatud, et avalikkuse väljajätmine kaebaja kriminaalmenetlusest esimese astme kohtus ja apellatsioonikohtus oli juhtumi asjaolusid arvestades vältimatult vajalik ning jõudis seisukohale, et rikutud on

konventsiooni artikli 6 lõiget 1. Kohus mõistis kaebaja kasuks Moldova Vabariigilt välja mittevahalise kahju hüvitamiseks 7500 eurot.¹⁷⁴

5 juunil toimunud kohtuistungil Tallinna Sadama kohtuasjas andis Harju Maakohtu kohtunik Kristina Väliste, süüdistavate kaitsjate taotlust rahuldades, välja määruse, millega „kõigil avalikel istungitel viibinutel on keelatud kuulnud infot kuidagiviisi vahendada või avalikustada enne kohtuliku uurimise lõpetamist“. Väliste nõustus, et tunnistajate ütluste avaldamine meedias võib mõjutada järgnevate tunnistajate ütluseid. Sellest tulenevalt oli keelatud 94 tunnistaja ütluste kajastamine.¹⁷⁵ Määruse kohta esitas määruskaebuse vandeadvokaadi Oliver Nääsi kaudu istungil viibinud Eesti päevalehe ja Delfi ajakirjanik Ann-Marii Nergi. Määruskaebuses leiti, et kohtu poolt seatud piirangud olid põhjendamatud ja ebaproportsionaalsed. 4 detsembril 2020 tegi Riigikohus otsuse, millega rahuldab Eesti Päevalehe määruskaebuse, millega taotleti tunnistajate ütluste avaldamise keelu tühistamist Tallinna Sadama kohtuasjas. Riigikohus leidis, et maakohtu argumentidest tulenevalt, tuleks saladuse hoidmise kohustust rakendada kõigis suurema avaliku tähelepanu all olevates kriminaalmenetlustes ning nentis asjaolu, et alati on olemas võimalus, et istungil viibinud isikud võivad veel küsitlemata tunnistajatele info edastada ning veel küsitlemata tunnistajatele info avaldamise mõju on võimalik vähendada risküsitluse korras. Riigikohus nõustus ajakirjandusega, et maakohus oleks pidanud ära näitama miks saladuse hoidmise kohustus on vajalik, samuti toodi välja asjaolu, et antud asjas oli seisukoht üldsõnaline ja ei seostunud konkreetsete faktidega „näiteks mõne tunnistaja eriline mõjutatavus, vajadus hoida mõnda asjaolu saladuses kuriteo varjatud olemuse tõttu vms.“¹⁷⁶

Eeltoodud kohtuotsused kinnitavad autori seisukohta, et kohtumenetluse avalikkuse piiramine eeldab põhjustatud kohtumääruseid. Mõlema kohtuotsuse puhul oli autori arvates olemas alus kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks kuid samuti mõlemas kohtuotsuses on viidatud asjaolule, et kohtud ei põhjendanud piisavalt vajadust kohtuistungil avalikkuse piiramiseks ning mõlemal juhul ei tunnistatud seatud piiranguid vajalikuks just eelkõige tulenevalt põhjenduste puudumise tõttu.

21. oktoobril 2019 tegi Harju maakohus määruse, millega M. Alaver anti kohtu alla. Kohus määras, et asja arutamine toimub kinnisel kohtuistungil, põhjendamata oma otsust.

¹⁷⁴ EIKo 31.01.2023, 72114/17, FILAT c. RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

¹⁷⁵ Kohus keeras kraanid kinni: ajakirjandusel keelati Tallinna Sadama kohtuasja ligi 100 tunnistaja ütluste kajastamine – Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/86437043/kohus-keeras-kraanid-kinni-ajakirjandusel-keelati-tallinna-sadama-kohtuasja-ligi-100-tunnistaja-utluste-kajastamine> (22.03.2023)

¹⁷⁶ Ajakirjanduse võit. Riigikohus otsustas: Sadama istungite kajastamise keelamine oli vale - Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/91869501/ajakirjanduse-voit-riigikohus-otsustas-sadama-istungite-kajastamise-keelamine-oli-vale> (22.03.2023)

13. detsembril 2019 esitas AS-i Ekspress Meedia ajakirjanik Harju Maakohtule teabenõudselgitustaotluse, millele sai Harju Maakohtu kohtuniku Liina Pohlak käest vastuse, et tegemist oli kohtu kaalutusotsusega mille võib vormistada kohtuistungil protokolli kantava põhjendusega määrusena. AS-i Ekspress Meedia esindaja vandeadvokaat Oliver Nääs esitas määruskaebuse, milles tõi välja, et „Maakohtu 21. oktoobri 2019. a määruses pole põhjendusi selle kohta, miks kuulutati kohtuistung kinniseks. Seega on tegemist kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes. Kohtul on kohtuistungil ja menetluskirjelduste avalikkuse piiramisel küll kaalutusõigus, kuid see ei saa olla kohtu suvaotsus. Ei ole võimalik aru saada, miks maakohus kohtuistungil avalikkust piiras.“ Selle vaidlustega seostuvalt oli käimas ka vaidlus haldusastmas nr 3-19-2317. Erinevalt Ekspress Meediast, kes vaidlustas otsuse arutada asja kinnisel kohtuistungil, vaidlustas Eesti Rahvusringhääling toimikuga tutvumise keelamise.¹⁷⁷ Riigikohus jõudis antud asjas seisukohale, et „Harju Maakohtu 21. oktoobri 2019. a otsustus kuulutada kohtuistung kinniseks ei võta määruskaebuse esitajalt õigust taotleda pärast kohtumenetluse lõppu tutvumist kriminaalasja materjalidega“, seda põhjusel, et „KrMS § 12 lg 4 sätestab üksnes, et kinnisel kohtuistungil hoiatab kohus menetlusosalisi ja teisi istungisaalis viibijaid, et kinnisel kohtuistungil arutatut ning seal käsitletud dokumente ei ole lubatud avaldada ulatuses, mis on vajalik sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud õiguse või huvi kaitseks. Viidatud säte ei keela kohtul pärast kriminaalmenetluse lõppu uuesti otsustada, kas anda mõnele isikule luba kohtutoimiku või selle osaga tutvuda.“ Samuti tõi kohus välja, et põhjused, mida võeti arvesse kohtuistungil kinniseks kuulutamisel võivad kuid ei pruugi olla asjakohased kohtutoimikuga tutvumisele menetlusjärgsete piirangute seadmisel ning sellest tulenevalt „tuleb pärast kriminaalmenetluse lõppu kohtutoimikuga tutvumiseks esitatud taotlus lahendada - olenemata asjaolust, kas kohtuistung oli kinnine või mitte - iseseisvalt, kontrollides, kas taotluse lahendamise ajal on alus keelduda isikule kohtutoimikut tervikuna või osaliselt tutvustamast.“¹⁷⁸ Harju maakohus põhjendas toimikuga tutvumise keeldu asjaoluga, et seal sisalduvad delikaatsed isikuandmed. Halduskohus leidis aga, et „delikaatseid isikuandmeid on võimalik töödelda, sh neid avalikustada“ ning asus seisukohale, et „maakohtul tuleb taotluste osas viia läbi uus kaalumine ning seejuures sisuliselt hinnata, kas kohtulahendi kättesaadavaks tegemisel on avaliku teabe seadusest ning isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid takistusi“. Andmete avaldamise uue kaalumise käigus Hadusohtu seisukohast tulenevalt, tuleb Harju maakohtul arvesse võtta asjaolu, et M. Alaveri kriminaalasja on ajakirjanduses laialdaselt kajastatud ning andmed, mille avalikustamisest keeldutakse on tegelikkuses juba avalikkusele

¹⁷⁷ Riigikohus Alaveri kaasusest: seadus ei välista juurdepääsu kinnise istungi materjalidele – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1078002/riigikohus-alaveri-kaasusest-seadus-ei-valista-juurdepaa-su-kinnise-istungil-materjalidele> (22.03.2023)

¹⁷⁸ RKKKm 16.04.2020, 1-19-8262

teatavaks saanud, seega tasub samuti hinnata kas toimiku avaldamine kahjustaks ülemäära seotud isikute õigusi. Halduskohus mõistis oma otsusega Harju maakohult välja Eesti Rahvusringhäälingu kasuks menetluskuludena 15 eurot ja AS Ekspress Meedia kasuks menetluskuludena 8030 eurot.¹⁷⁹ Autor peab märkimisväärseks prokuratuuri seisukohta, mille kohaselt „Harju maakohu põhjendused toimiku materjalide avalikustamata jätmise kohta ei pruugi olla põhjendatud.“¹⁸⁰

Kohtumenetluse avalikkuse piiramine ei ole oma olemuselt ka absoluutset privaatsust tagav nähtus. Riigikohtule esitas avalduse T. Liiv. Liiv taotles, et temaga seotud kohtuotsus jäetaks täies ulatuses avalikustamata ning põhjendas seda asjaoluga, et vastasel juhul on kannatanud hõlpsasti äratuntavad ning neid on võimalik temaga seostada. Riigikohus tõi välja asjaolu, et „asjaolu, et maa- ja ringkonnakohtu istungid olid kuulutatud kinniseks, ei tähenda automaatselt seda, et Riigikohtus tehtav kohtulahend ei ole avalik ning selgitas, et isik ei tohi olla tuvastatav, kui otsuses on kajastatud delikaatsed isikuandmed, mida Liiva puudutavas kohtuotsuses ei ole. Riigikohus tõi välja ka asjaolu, et kriminaalseadustik ei näe ette võimalust, et kohtuotsus jäetakse tervikuna avalikustamata.“¹⁸¹

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi kinnised kohtuistungid võivad mõnel juhul osutada vajalikuks, tuleks neid kasutada säästlikult ja ettevaatusega, põhjendades üksiskasjalikult kinniseks kuuutamise põhjuseid ja tuues välja põhjused, mille tõttu on kohtumenetluse avalikkuse piiramine vältimatu.

¹⁷⁹ Halduskohus: ajakirjanike juurdepääsu Alaveri kohtutoimikule tuleb uuesti kaaluda – Arvutivõrgus: <https://sport.err.ee/1116692/halduskohus-ajakirjanike-juurdepaasu-alaveri-kohtutoimikule-tuleb-uuesti-kaaFluda>

¹⁸⁰ Riigikohus Alaveri kaasusest: seadus ei välista juurdepääsu kinnise istungi materjalidele – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1078002/riigikohus-alaveri-kaasusest-seadus-ei-valista-juurdepaasu-kinnise-istungimaterjalidele> (22.03.2023)

¹⁸¹ RKKKm, 10.09.2007, 1-35-07

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada kohtuistungil avalikkuse põhimõttest erandite tegemise ulatus Eestis võrrelduna välisriikidega. Samuti oli seatud uurimisülesanneteks selgitada välja, millisel moel on õigusemõistmine mõjutatud kohtumenetluse avalikkuse piiramise korral ning jõuda arusaamisele, millist rolli kohtumenetluse avalikkuse piiramisel mängib kohtu diskretsioon.

Töö esimeses peatükis anti ülevaade avaliku kohtumenetluse põhimõttest ning selle tähtsusest õiglase ja õige kohtumenetluse tagamisel. Avalik kohtumenetlus on demokraatliku ühiskonna tunnuseks ja mängib suurt rolli üldsuse usalduse tekkimisel õigussüsteemi vastu, sest salajase menetluse puhul puuduks üldsusel ülevaade toimuvast ja tekiks oht korruptsiooni ja võimu kuritarvitamise arenguks. Kohtumenetluse avalikkuses mängib suurt rolli meedia, sest just läbi meediakanalite saab suur osa üldsusest infot kohtus toimuva kohta. Meedia mängib avaliku kohtumenetluse meediakajastamisel seega harija rolli, tõstes üldsuse õigusteadvust ning tutvustades ühiskonnale õigusemõistmise protsessi, muutes seda läbipaistvamaks ja arusaadavamaks. Arusaadav ja läbipaistev kohtupidamise süsteem aga omakorda aitab kasvatada üldsuse usaldust õigusemõistmise süsteemi vastu. Seega ei ole avaliku kohtumenetluse puhul tegemist pelgalt avalikkuse uudishimu rahuldamisega, vaid tegemist on põhimõttega, mis aitab tagada nii menetlusosaliste- kui ka avalikkuse huvid.

Avaliku kohtumenetlus põhimõtte kohaselt, erandlike asjaolude puudumisel, peavad vähemalt esimese astme kohtus toimuma suulised istungid, mille kohta on avalikkusele teada istungi toimumisaeg ja -koht.

Käesolevas töös võrreldi Eesti, Soome, Läti, Venemaa, Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia õigusakte. Kuigi kõikide eeltoodud riikide kohtumenetlus toimub reeglina avatult, andes kohtutele diskretsiooniõiguse kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks erandjuhtudel, sisaldavad näiteks Soome ja Läti seadused sätteid kohtumenetluse avalikkuse piiramiseks kohustuslikus korras. Töös jõuti järeldusele, et kohustuslikus korras kinniseks kuulutamine piirab kohtuniku võimalust hinnata kas ja millises ulatuses on piirang vajalik. Samuti erineb suuresti Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia õigusemõistmise süsteem, kus kasutusel on vandekohus.

Kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte näol on tegemist rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõttega. Eesti õiguse üldpõhimõtete kujundamisel on vajalik lähtuda nii põhiseadusest kui ka rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtetest - seda kinnitab ka põhiseaduse § 3. Õiguse avalikule

kohtumenetlusele näevad ette inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 6 lg 1 ning Eesti põhiseaduse § 24. Tööst nähtuvalt on avaliku kohtmenetluse põhimõtte läbivaks Eesti õigussüsteemi nähtuseks ja kajastub menetlusseadustikes. Samas tuleb silmas pidada, et avaliku menetluse puhul ei ole tegemist absoluutse nähtusega - seda kinnitavad nii EIK kui ka Riigikohtu seisukohad, millest tulenevalt võib seda õigust vajadusel piirata.

Magistritöö autor analüüsis käesolevas töös ka halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsust (VTK) ja selle alusel valminud eelnõud, millega plaanitakse muuta kohtumenetluse süsteemi selliselt, et avalikkusele oleks tagatud suurem juurdepääs kohtumenetlusele ja kohtumenetlusega seotud infole, sest VTK-s jõuti muuhulgas järeldusele, et Eesti Vabariigi õigussüsteemiga tagatud avalikkuse juurdepääs jõustunud lahenditele, ei ole see siiski piisav kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte tagamiseks. Töös analüüsiti peamiselt just VTK seisukohti seetõttu, et eelnõu langes Riigikogu uue koosseisu ametisse asumise tõttu menetlusest välja ning uue eelnõu koostamisel lähtutakse justnimelt VTK-s esitatud seisukohtadest.

Muuhulgas sätestati kohtumenetluse avalikkuse eelnõuga menetlusvälise isiku õigus tutvuda kohtutoimikuga, jõustumata kohtulahendi avaldamine veebis ning kehtestati võimalus avalikkusel osaleda virtuaalselt kohtuistungil. Samuti sätestati VTK-ga meedia õigustatud huvi eeldamist kohtutoimikuga tutvumisel - see tähendab seda, et meedia ei pea hakkama tõendama õigustatud huvi olemasolu selleks, et saada ligipääsu kohtutoimikule, et kajastada kohtuprotsessi meediakanalite kaudu. Eelnevast tulenevalt, on võimalik järeldada, et õigusemõistmist soovitakse muuta veelgi avatumaks ja läbipaistvamaks.

Kuigi avaliku kohtuistungil tähtsust ei saa alahinnata, esinevad ka avaliku kohtumenetluse puhul mitmed probleemid, mida õigusemõistmise protsessiga seotud isikud peavad arvesse võtma ning rakendama meetmeid probleemide leevendamiseks. Tööst selgub, et osalejate arvu tõttu võib õigusemõistmise protsess viibida, sest osalejad võivad häirida kohtuistungil läbiviimist, samuti võib isikutel tekkida hirm kohtusse pöördumise ees põhjusel, et nende isiklikud probleemid saavad avalikkusele teatavaks. Lisaks esineb oht, et avalikul kohtuistungil avaldatakse konfidentsiaalset teavet menetlusosaliste kohta, mis ei peaks jõudma avalikkuse ette. Kuigi meedial on suur tähtsus avalike kohtumenetluste kajastamisel ning informatsiooni levitamisel, tuleneb oht ka meedialt. Nimelt ei pruugi ajakirjanikud alati menetlusprotsessi õigesti mõista ja seeläbi võidakse kajastada moonutatud fakte, eksitades sellega avalikkust.

Töö teises peatükis antakse ülevaade kohtumenetluse avalikkuse piiramise võimalustest, sest esineb olukordi, kus asja avalik arutamine tooks kaasa suurema kahju, nii menetlusosalistele kui ka seotud isikutele, kui kasu, mida asja avalik arutamine oleks kaasa toonud. Töö autor selgitas kohtuistungite avalikkuse piiramisse aluseid ning asjaolusid, mille esinemisel on mõistlik kohtumenetluse avalikkust piirata. Kohtumenetluse avalikkust võib piirata nii süüdistava, süüdistatavaga seotud isiku(te) kui ka teiste menetlusosaliste (tunnistajate, ohvrite jm) või muu salastatud info (nt ärisaladuse) kaitseks.

Lisaks kohtuistungite- või kohtumenetluse kinniseks kuulutamisele on võimalik kohtumenetluse avalikkust piirata, seades istungisaalis viibijatele saladuse hoidmise kohustuse, mille rikkumise korral on rikkujat võimalik trahvida.

Mõningal juhul aga saladuse hoidmise piirang ei ole piisav, et tagada menetlusosalistele ja seotud isikutele nende õiguste kaitse. Sellisel juhul on vajalik kohtumenetlus täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada, keelates nii menetlusväliste isikute kui ka meedia osalemise kohtuistungil. Näiteks esineb vajadus kaitsta ohvreid ja tunnistajaid, kes annavad ütluseid vägivallakuritegude või seksuaalkuritegude kohta, kaitset vajab eraelu puutumatus või alaealiste huvid. Samuti on vajalik kuulutada kohtuistung või kogu kohtumenetlus kinniseks eesmärgiga kaitsta infot, mille avaldamine võib kahjustada riigi julgeolekut.

Töö põhjal on jõutud järeldusele, et kohtumenetluse avalikkuse piiramine peab olema alati proportsionaalne kaitstava huviga ja vältimatu. Kohtumenetluse kinniseks kuulutamise puhul on tegemist kohtu diskretsiooniga ning see toimub kohtu määrusega, mis peab olema põhjustatud ning kohus peab hindama, kas on võimalik kasutada leebemaid meetodeid võrreldes kogu kohtuprotsessi kinniseks kuulutamiseiga.

Magistritöö viimases alapeatükis tõi käesoleva töö autor välja ka probleemid, mis esinevad kinniste kohtuistungite puhul. Kinniste kohtuistungite puhul võib kohati jääda avalikkusel tunne, et toimub salatsemine ja kohtuistungite kinniseks kuulutamine toimub mõjuvõimsate isikute huvide kaitseks. Olukord on tingitud sellest, et kohtuistungite kinniseks kuulutamisel ei tehta piisavalt selgitustööd, selgitamaks miks on kinnine kohtumenetlus vajalik ja mõödapääsmatu. Tööst selgub, et Eesti kohtunikel on võrdlemisi suur diskretsiooniõigus kohtuistungite kinniseks kuulutamise küsimuses ning Eesti õiguspraktikas esineb olukordi, kus määrused kohtumenetluse kinniseks kuulutamise kohta ei olnud piisavalt põhjustatud.

Töö autor selgitas kohtupraktika põhjal milliste asjaolude esinemisel on kohtumenetluse avalikkust piiratud (kuulutatud osaliselt- või täielikult kinniseks või rakendatud saladuse hoidmise kohustust) ja analüüsis kas seatud piirangud olid asjakohased ja vajalikud. Analüüsi

käigus leidis kinnitust autori hüpotees, et Eesti kohtud ei lähtu kohati printsiibist, et kohtuistungis avalikkust tuleks piirata vaid asjaoludel kui see on ilmselgelt vajalik ja põhjendatud ning mitte asuda avalikkust piirama selliste juhtumite korral, kus see on ainult (teoreetiliselt) võimalik.

LIMITING THE PUBLICITY OF THE COURT HEARING IN THE INTERESTS OF JUSTICE

SUMMARY

Principle of public court proceedings refer to a requirement for legal process in which cases are tried in the presence (or possibility of presence) of third parties who are not involved in the case. This allows the media to cover the proceedings, materials, and verdict of the trial. The fundamental concept of public court proceedings is to ensure a fair and equitable legal process while subjecting court proceedings to public scrutiny.

The aim of this thesis is to identify the scope of exceptions for limiting the publicity of the court hearings in Estonia, in comparison to Finland, Latvia, Russia, the United Kingdom, and the United States of America. The goal is to explore viable alternatives to the implementation of this right in foreign jurisdictions.

In addition, the author of the study established the following research objectives: to identify the ways in which the restriction of the public nature of the hearing affects the administration of justice and to identify the situations in which the restriction of the public nature of the hearing is expedient. In doing so, the author seeks to identify when the benefits of public hearings outweigh the harms of public hearings and vice versa and to comprehend the extent to which a judge's discretion influences the restriction of openness in court hearings.

A public trial is a hallmark of a democratic society, and plays a major role in building public confidence in the justice system, as a secret trial would leave the public in the dark about what is happening and risk the development of corruption and abuse of power. Hence, a society's right to access information is essential for the proper functioning of a democratic society. Public court proceedings enable society to monitor court proceedings and hold judges accountable.

The absence of public court proceedings would result in the public's inability to trust the justice system, and the parties involved in legal proceedings would lack protection. Governments have attempted to increase public trust in the criminal justice system by making it more transparent. The media's role in promoting transparency in the legal system is crucial, as it helps citizens understand the system better and build trust against judicial system. The primary objective of media coverage of public court proceedings is to raise awareness of the law, introduce the legal process to the public, and enhance the accountability of the judiciary.

This Master's thesis compares the legislation of Estonia, Finland, Latvia, Russia, the United States, and the United Kingdom regarding court proceedings. While all of these countries

typically conduct open court hearings, with courts having discretion to restrict public access in exceptional circumstances, Finland and Latvia have laws that require some mandatory limitations on public access to court proceedings. The Master's thesis concludes that mandatory closures restrict the judge's ability to determine the extent of necessary limitations. Additionally, there is a significant contrast in the administration of justice between Estonia and the United States and the United Kingdom, as the last two employ a jury system.

In his opinion article, Uno Lõhmus compares the transparency of the judiciary in different countries. Unlike the United States, where the emphasis is on the freedom of the press, the United Kingdom prioritizes a fair trial and trust in the courts. The Contempt of Court Act allows a court to restrict the publication of information that could interfere with a fair trial. In Estonia, Lõhmus suggests that guidelines should be developed between the courts and media and journalists' organizations to facilitate mutual understanding. The author agrees with Lõhmus that the right of the media to report on court proceedings should be regulated, and the court should retain the right to limit the publication of information. The author concludes that the principle of transparency in court proceedings is internationally recognized, and mechanisms and rules exist in every country to limit the publicity of court sessions.

In addition, the principle of public court proceedings is globally recognized and enshrined in several international legal instruments such as the Universal Declaration of Human Rights, the Statute of the International Court of Justice, and the European Convention on Human Rights. R. Maruste asserts that the Convention holds a position below the Constitution but above other laws in the Estonian legal hierarchy. However, the Constitution does not establish hierarchy between the international legal principles and the norms of the Estonian Constitution. In any case, the European Court of Human Rights precedents are binding for Estonia. The principle of public court proceedings has been an essential part of Estonia's legal system since the country's independence from the Soviet Union in 1991. The Estonian legal system is based on democracy and the rule of law, and public court proceedings have been included in the country's constitution since 1992. The Estonian legal system also recognizes the general legal principles of the European Union and the Council of Europe.

In this work, the author of the Master's thesis also analysed the intention to develop (hereinafter ITD) the draft Act on Amendments to the Code of Administrative Court Procedure, the Code of Criminal Procedure, the Code of Civil Procedure and Other Acts (Publicity of Court Proceedings) and the draft Act based on it, which plans to change the system of court proceedings to ensure greater public access to court proceedings and information related to court proceedings, as the ITD concluded that the legal system of the Republic of Estonia ensures

public access to judgments that have entered into force, but this is not sufficient to ensure the principle of openness of court proceedings. The main reason for analysing the views expressed in the ITD was that the draft Act was withdrawn from the procedure when the new composition of Estonian parliament took office, and the new draft will be based on the views expressed in the ITD

Among other things, the draft Act on the publicity of court proceedings provides the right of a person not involved in the proceedings to have access to the case file, the publication of pending judgments on the internet and the possibility for the public to attend a court hearing virtually. It also provides for the presumption of legitimate interest of the media in accessing the case-file - that is, the media do not have to prove a legitimate interest in order to have access to the case-file for the purpose of reporting the trial through the media. It can therefore be concluded that the aim is to make the administration of justice even more open and transparent.

The publicity of court proceedings can create various practical problems, including potential disturbances from individuals attending the proceedings, distracting judges, attorneys, and prosecutors from focusing on the case. Additionally, the public nature of court proceedings can lead to the dissemination of confidential or private information, potentially negatively impacting the defendant's right to a fair trial and the outcome of the case. The former Justice Minister of Estonia, Maris Lauri, argued that excessive publicity of court proceedings could deter people from seeking justice in court, fearing that their personal problems might end up in the media. The author shares Lauri's viewpoint that excessive publicity may lead to a fear of court, and therefore, protecting the parties' interests involved in the proceedings is crucial. The author also suggests that anonymized court proceedings could be an option when individuals wish to remain anonymous to avoid disclosing personal issues. In an opinion piece, Merlin Liis-Toomela asserts that the presumption of legitimate interest by the media and the access to the entire case file could cause more harm than good by violating the parties' privacy. Liis-Toomela suggests that individuals may feel that their rights are not protected in court and that their privacy rights may be more infringed upon, which could cause them to avoid going to court or withholding necessary evidence.

Closed court hearings, also known as private hearings, are a controversial topic as they may be considered a violation of public oversight. These hearings occur when a judge decides that the entire hearing or part of it will take place without the presence of the public. The primary argument in favour of closed court hearings is that they protect the privacy of parties involved in sensitive matters and provide a more open environment for discussing delicate issues. One

of the main legal reasons for restricting public access is to protect the rights of defendants and victims, particularly in cases of violent or sexual crimes. In some cases, allowing public access to court proceedings may cause public humiliation or stigmatization for the defendant or victim. Limiting public access to the process can ensure that the defendant receives a fair trial and their rights are protected. Additionally, in some cases, public access to court proceedings may be restricted to protect the privacy of individuals involved in the process. However, it is essential to distinguish between the publicity of court hearings and the publicity of the court decision. The constitution mandates that court decisions must be public, except when the interests of a minor, a spouse, or a victim require confidentiality. Thus, the reasons for restricting public access to court proceedings arise from legal principles and policies, such as procedural justice, protection of the rights of the accused, and the privacy of those involved in the case.

In Estonia and other democratic countries, the legal basis for restricting the public's access to court proceedings is clearly regulated by law and must be applied proportionally and justified, taking into account the rights and interests of all parties. Other measures, such as the use of pseudonyms, may also be used to restrict the publicity of court judgements.

In cases where a minor is either the accused or the victim in a criminal case, the court may restrict public access to protect their privacy and ensure their safety. Such a decision may also be necessary when the evidence or circumstances related to the trial are so delicate or embarrassing that their public disclosure could harm the minor's future life or reputation. The court must evaluate each case individually to decide whether limiting public access is genuinely necessary for the minor's protection. The European Court of Human Rights has made several decisions on limiting public access to court proceedings in the interests of minors. However, the court has emphasized that restricting public access can be allowed only if it is necessary to protect minors and the limitations are proportional and justified.

Governments around the world are highly concerned with safeguarding state secrets, as their exposure can jeopardize national security and lives. They have extensive authority to classify information as confidential and hold individuals accountable for divulging it, including journalists, media organizations, and individuals with security clearance. However, decisions related to the protection of state secrets can be controversial, as some people view them as violations of freedom of speech or freedom of the press. The European Court of Human Rights has issued several rulings on matters related to national security and restrictions on court proceedings, recognizing states' legitimate interests in protecting certain types of information from public disclosure in the interest of national security while also ensuring that measures are

taken to protect freedom of expression. Case of *A. and Others v. The United Kingdom* and Case of *Botmeh and Alami v. The United Kingdom*, were brought before the court concerning complaints of the violation of Article 6 of the European Convention on Human Rights. In both cases, the court recognized that national security concerns were involved and that the restrictions imposed were proportional to the threat posed.

Although the protection of trade secrets is not explicitly stated in Article 6(1) of the European Convention on Human Rights, the court can decide on a case-by-case basis whether public exclusion from court proceedings is necessary to uphold justice. The court must specify what constitutes a trade secret and provide a rationale for restricting access. This Master's thesis argues that Estonia's interpretation of trade secret protection should be that it is only necessary if public justice would otherwise be compromised. In many legal systems across Europe, court proceedings may limit public access to sensitive information to protect trade secrets or business confidentiality. This measure is necessary to ensure that companies and institutions have fair legal protection, and their trade secrets are not revealed.

Article 8 of the European Convention on Human Rights safeguards the right to respect for private and family life, which goes beyond the mere concept of privacy and encompasses the preservation of personal autonomy, physical and moral integrity, and the development of personality. Moreover, ECHR states that the notion of "family life" is not confined to opposite-sex partnerships but also includes same-sex couples in stable and committed relationships. This Master's thesis also highlights the protection of personal data and medical information as part of the right to respect for private life. The author of the Master's thesis concludes that safeguarding the right to respect for private and family life is an essential human right that should be safeguarded across all aspects of life.

Restricting the publicity of a hearing may be necessary in the interests of the injured party (victim) where the conduct of the case may harm the personal life or business of the injured party or may cause damage to the reputation or safety of the injured party. The Convention does not in itself provide in detail for all the above grounds for declaring a hearing or the proceedings as a whole closed. The last sentence of Article 6(1), which provides for the right of the court to limit the proceedings in special cases where publicity is likely to be prejudicial to the interests of justice, may serve as a basis. In case, *S.N. v. Sweden* which has been before the European Court of Human Rights, the plaintiff argued that his right to a fair trial had been violated because he was unable to cross-examine the victim, an underage child who had been interviewed by the police without his presence or that of his legal representative. The court acknowledged that sexual abuse cases can be particularly difficult for the victims and that certain measures can be

taken to protect their privacy and dignity, as long as they do not compromise the defendant's right to a fair trial. In another case, *Doorson v. the Netherlands*, the plaintiff argued that his right to a fair trial had been violated because anonymous witnesses testified against him. The court held that the use of anonymous witnesses is not per se incompatible with the right to a fair trial, but it must be subject to strict scrutiny to ensure that the defendant's rights are not compromised. In both cases, the court emphasized the importance of striking a balance between protecting the interests of the victims and ensuring the fairness of the trial for the defendant.

The practice of holding closed court hearings is becoming increasingly common in Estonia. Judges have significant discretion in deciding when to hold a closed hearing, and in some cases, similar cases are treated differently, with some being held behind closed doors while others are not. The increase in closed hearings can be attributed, in part, to the sensitive nature of tax-related cases, which can reveal information about a person's identity and behaviour. Closed hearings can also be used to protect the privacy of minors, as well as individuals who have been placed in hospitals or are involved in insurance or utility disputes. However, the lack of clear explanations as to why a hearing is closed has led to confusion and the perception that the court system is secretive. The author suggests that judges provide a clear and understandable justification for closing a hearing in order to improve transparency and public trust in the legal system.

In this work, the author of the thesis also analysed Estonian court practice and found that the hypothesis put forward in the thesis has been confirmed, namely that Estonian courts do not always proceed from the principle that the public access to court hearings should be restricted only in circumstances where it is clearly necessary and justified, and do not restrict the public access in cases where it is only (theoretically) possible.

Kasutatud kirjandus

1. A.Wallance, J. Goodman-Delahunty, Measuring Trust and Confidence in Courts
2. F. van Dijk, Perceptions of the Independence of Judges in Europe
3. Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu(Consultative Council Of European Judges - CCJE). Arvamus nr 5, 2005. Teadmiseks Euroopa Nõukogu Ministrite Komiteele Teemal „õigusemõistmine ja ühiskond”
4. Eesti vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020
5. Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu. Arvamus nr 7 (2005) teemal „õigusemõistmine ja ühiskond“
6. Eesti Vabariigi Põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne
7. Between a ‘media circus’ and ‘seeing justice being done’: Metajournalistic discourse and the transparency of justice in the debate on filming trials in British newspapers
8. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne Tallinn: Juura 2012
9. Kohtumenetlus. Tallinn: Juura 2008
10. D. Levitas. Scaling Waller. How Courts Have Eroded the Sixth Amendment Public Trial Right. - Emory Law Journal, 2009
11. S. E. Smith. THE RIGHT TO A PUBLIC TRIAL AND CLOSING THE COURTROOM TO DISRUPTIVE SPECTATORS
12. R. Maruste. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – Juridica 1996/9
13. U. Lõhmus. Põhiõigused ja Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtted: funktsioonid, kohaldamisala ja mõju. – Juridica 2011/9
14. Haldusaja menetluse kinniseks kuulutamine : kohtupraktika analüüs
15. K.G Sanchez. Barring the Media From the Courtroom in Child Abuse Cases: Who Should Prevail?, Buffalo Law Review. 1998
16. N. Mole, C. Harby. The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook, No. 3
17. O Melenko. The peculiarities of private and family life protection: the experience of the European court of human rights. European Journal of Law and Public Administration, 2020
18. Cockild, A. J. How countries should share tax information. – Vanderbilt Journal of Transnational Law. 2017/November
19. Kriminaalmenetluse avalikkusest Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas 2020. aastal
20. U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2019

Kasutatud õigusaktid

Eesti

21. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2
22. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 05.05.2022, 3
23. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 45
24. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus – RT I, 07.03.2023, 8
25. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 10.02.2023, 19
26. Väärteomenetluse seadustik. - RT I, 29.06.2022, 14

Välismaa

27. Act on the Publicity of Court Proceedings. (Soome Vabariigi seadus kohtumenetluse avalikustamise kohta) – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1984/en19840945?search%5Btype%5D=pika&search%5Bkieli%5D%5B0%5D=en&search%5Bpika%5D=Act%20on%20Publicity%20of%20Court%20Proceedings> (27.02.2023)
28. Administrative Procedure Law (Läti Vabariigi haldusmenetluse seadus) – Arvutivõrgus:
https://likumi.lv/ta/en/en/id/55567-administrative-procedure-law?fbclid=IwAR3B825efSxhHYzR0Z1T65Ay2PtgnLQG0_hwTEa42ZY533KspOyFeQhXcgc (18.03.2023)
29. Civil Procedure Law (Läti Vabariigi tsiviilkohtumenetluse seadus) - Arvutivõrgus:
https://likumi.lv/ta/en/en/id/50500-civil-procedure-law?fbclid=IwAR2I28mWzYLPyv_tJaxj86C1x1hfTtKY12l8k3wixh2zMHjw6u9p9qApl2Q (18.03.2023)
30. Constitution of the United States, Amendment VI (1791) (Ameerika Ühendriikide põhiseadus) – Arvutivõrgus:
https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1 (27.02.2023)
31. Criminal Procedure Law – Arvutivõrgus (Läti Vabariigi kriminaalmenetluse seadus):
https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law?fbclid=IwAR3IBHzOliXJ2KJBIPJwN-SxNCcmUI0SJQb_M_IKm7A8XJewOlelN4oPo-0 (18.03.2023)
32. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa (Soome Vabariigi seadus Halduskohtumenetluste avalikustamise kohta). – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070381> (27.02.2023)

33. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (Soome Vabariigi seadus üldkohtute menetluse avatuse kohta)– Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370> (27.02.2023)
34. THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF LATVIA (Läti Vabariigi põhiseadus) – Arvutivõrgus: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/57980> (18.03.2023)
35. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации (Vene Föderatsiooni tsiviilkohtumenetluse seadus) – Arvutivõrgus:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/7b39d4241656912d650ac103216ecd32ccbfb358/ (27.02.2023)
36. Кодекс административного судопроизводства (Vene Föderatsiooni haldusmenetluse seadus) – Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/kas/RAZDEL-I/Glava-1/Statya-11/> (27.02.2023)
37. Конституция Российской Федерации (Vene Föderatsiooni põhiseadus) – Arvutivõrgus:
<http://www.constitution.ru/10003000/10003000-9.htm> (27.02.2023)
38. Уголовно-процессуальный кодекс (Vene Föderatsiooni kriminaalmenetluse seadus)– Arvutivõrgus: <https://rulaws.ru/upk-rf/CHAST-TRETYA/Razdel-IX/Glava-35/Statya-241/> (27.02.2023)

Rahvusvaheline

39. 27.04.2016. aasta EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2016/679
40. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54
41. Inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus:
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf (31.01.2023).
42. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95

Kasutatud kohtulahendid

43. RKKKm, 16.04.2020, 1-19-8262
44. RKKKm, 04.12.2020, 1-17-9149
45. RKKKm 03.01.2023, 1-22-1949
46. RKKKm, 16.04.2020, 1-19-8262
47. RKHKm 15.05.2014, 3-3-1-36-14
48. RKPJKm, 28.09.2021, 5-12-7
49. TlnRnKm, 1-20-5903, 30.06.2022
50. TrtRnKo, 16.11.2020, 1-19-47
51. Globe Newspaper Co. v. Superior Ct., 457 U.S. 596 (1982) – Arvutiteebis:
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/457/596/> (22.03.2023)
52. The Irish Times v Murphy - Arvutiteebis: <https://ie.vlex.com/vid/irish-times-ltd-v-793944325> (27.02.2023)
53. EIKo 01.03.2011, 15924/05, WELKE AND BIAŁEK v. POLAND
54. EIKo 08.11.2016, 64160/11, Pönkä v. Estonia
55. EIKo 24.04.2001, 36337/97, 35974/97, B. AND P. v. THE UNITED KINGDOM.
56. EIKo 21.12.2006, 12643/02, MOSER v. AUSTRIA
57. EIKo 16.12.1999, 24888/94, V. v. THE UNITED KINGDOM
58. EIKo 19.02.2009, 3455/05, A. AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM
59. EIKo 07.06.2007, 15187/03, BOTMEH AND ALAMI v. THE UNITED KINGDOM
60. EIKo 26.06.2010, 30141/04, Schalk and Kopf v. Austria
61. EIKo 02.07.2002, 34209/96, S.N. v. SWEDEN
62. EIKo 26.03.1996, 20524/92, DOORSON v. THE NETHERLANDS
63. EIKo 31.01.2023, 72114/17, FILAT c. RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Muud allikad

64. Ajakirjandus ja meedia – Arvutivõrgus: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_1477137/et/ (06.03.2023)
65. Ajakirjanduse võit. Riigikohus otsustas: Sadama istungite kajastamise keelamine oli vale - Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/91869501/ajakirjanduse-voit-riigikohus-otsustas-sadama-istungite-kajastamise-keelamine-oli-vale> (22.03.2023)
66. AUTORIKÜLG | Ann-Marii Nergi: vanglakaristus kohtuistungi kajastamise eest? Lubage vastu vaielda! – Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/90335087/autorikulg-ann-marii-nergi-vanglakaristus-kohtuistungi-kajastamise-eest-lubage-vastu-vaielda> (27.02.2023)
67. Difference Between Fundamental Rights and Human Rights - Arvutivõrgus: <https://keydifferences.com/difference-between-fundamental-rights-and-human-rights.html> (12.02.2023)
68. ECHR, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (civil limb), Updated to 31 December 2017
69. Eha Võrgu kohtuistung kuulutati kinniseks - Arvutivõrgus: <https://www.aripaev.ee/uudised/2022/06/06/eha-vorgu-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
70. Ekspolitseinik sai riigisaladuse avalikustamise süüdistusest puhtaks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2771008/ekspolitseinik-sai-riigisaladuse-avalikustamise-suudistusest-puhtaks> (22.03.2023)
71. Estonia // 46 States, one Europe – Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/et/web/portal/estonia> (16.04.2023)
72. GoBusi ja Valga eksmaavanema kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/51147091/gobusi-ja-valga-eksmaavanema-kohtuasi-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
73. Guidance Observe a court or tribunal hearing – Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/guidance/observe-a-court-or-tribunal-hearing> (06.03.2023)
74. Haldusaja menetluse kinniseks kuulutamine : kohtupraktika analüüs - Arvutivõrgus: <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:356541/309019/page/5> (27.02.2023)
75. Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) – Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/download/1a40d6bb-f361-4790-ba64-6b35c3c70263> (27.02.2023)

76. Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri
77. Halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtumenetluse avalikkus) väljatöötamise kavatsus – Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main#9AnwI9gd> (27.02.2023)
78. Hearings in Private ('In Camera') – Arvutivõrgus: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/hearings-private-camera> (16.04.2023)
79. HÜVITISEVAIDLUS: riigikogulase kohtuprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.ohtuleht.ee/1055333/huvitisevaidlus-riigikogulase-kohtuprotsess-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
80. Inimõigused – Arvutivõrgus: <https://www.eesti.ee/et/eesti-vabariik/inimoigused/inimoigused> (06.02.2023)
81. Isikuandmeid lekitanud Alice Järveti kohtuistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://reporter.kanal2.ee/3510383/isikuandmeid-lekitanud-alice-jarveti-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
82. Jurisdictional guidance to support media access to courts and tribunals: Criminal courts guide (accessible version) – Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/publications/guidance-to-staff-on-supporting-media-access-to-courts-and-tribunals/jurisdictional-guidance-to-support-media-access-to-courts-and-tribunals-criminal-courts-guide-accessible-version#power-to-prohibit-publication> (22.03.2023)
83. Justiitsministeeriumis jõuti kohtumenetluse avalikkuse teemal kokkuleppele – Arvutivõrgus: <https://www.just.ee/uudised/justiitsministeeriumis-jouti-kohtumenetluse-avalikkuse-teemal-kokkuleppele> (27.02.2023)
84. Kofkini kaitsja Pilv: kriminaalasja materjalide avaldamine enne kohtumenetlust on lubamatu – Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/76502511/kofkini-kaitsja-pilv-kriminaalasja-materjalide-avaldamine-enne-kohtumenetlust-on-lubamatu> (22.03.2023)
85. Kohtuistungite kinniseks kuulutamine toimub täiesti meelevaldselt – Arvutivõrgus: <https://uueduudised.ee/uudis/eesti/kohtuistungite-kinniseks-kuulutamine-toimub-taiesti-meelevaldselt/> (27.02.2023)
86. Kohtunik: kinnise kohtuasja puhul ei peaks isegi vaidluse olemasolu mainima – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608775744/kohtunik-kinnise-kohtuasja-puhul-ei-peak-isegi-vaidluse-olemasolu-mainima> (22.03.2023)

87. Kohtuotsus olgu avalik – Arvutivõrgus: <https://arvamus.postimees.ee/7338205/kohtuotsus-olgu-avalik> (22.03.2023)
88. Kohus endise politseikomissari üle kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2504647/kohus-endise-politseikomissari-ule-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
89. Kohus keeras kraanid kinni: ajakirjandusel keelati Tallinna Sadama kohtuasja ligi 100 tunnistaja ütluste kajastamine – Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/86437043/kohus-keeras-kraanid-kinni-ajakirjandusel-keelati-tallinna-sadama-kohtuasja-ligi-100-tunnistaja-utluste-kajastamine> (22.03.2023)
90. Kohus kuulutas naabri maha lasknud mehe protsessi kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/7351831/kohus-kuulutas-naabri-maha-lasknud-mehe-protsessi-kinniseks> (16.04.2023)
91. Kohus kuulutas Toomas Lepa protsessi osaliselt kinniseks – Arvutivõrgus: <https://bullaer.ee/politsei-uudised/kohus-kuulutas-toomas-lepa-protsessi-osaliselt-kinniseks/> (22.03.2023)
92. Kohus mõistis Herman Simmi 12 ja pooleks aastaks vangi – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/86627/kohus-moistis-herman-simmi-12-ja-pooleks-aastaks-vangi> (22.03.2023)
93. Kohus tunnistas Sergei Seredenko süüdi Eesti-vastases tegevuses – Arvutivõrgus: <https://pealinn.ee/2022/09/22/kohus-tunnistas-sergei-seredenko-suudi-eesti-vastases-tegevuses/> (22.03.2023)
94. Legal Systems in the UK (England and Wales): Overview - Arvutivõrgus: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#co_anchor_a127154](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-636-2498?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#co_anchor_a127154) (06.03.2023)
95. Marti Kuusiku kohtuprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: https://virumaateataja.postimees.ee/6798110/marti-kuusiku-kohtuprotsess-kuulutati-kinniseks?fbclid=IwAR1IPiZHPHhJUU5a2gDyLMLfuuTqujSfMCGUaiTWOLAkPKLJiHOUploYGo0&utm_campaign=fb_post&utm_content=6798110&utm_medium=wallpost&utm_source=pm_fb (22.03.2023)
96. Merlin Liis-Toomela: uudisteportaalid kui uued kohtusaalid - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608577933/merlin-liis-toomela-uudisteportaalid-kui-uued-kohtusaalid> (02.03.2023)

97. Narkopolitsei eksjuht end kuritegudes süüdi ei tunnistanud – Arvutivõrgus:
<https://www.err.ee/506078/pavlihhini-kohtulugu-teeb-politseinikel-koputajate-palkamise-raskeks> (22.03.2023)
98. O. Nääs. Mõtisklusi kohtute sõltumatusesest – Arvutivõrgus:
<https://advokatuur.ee/est/meedia/blogi.n/motisklusi-kohtute-soltumatusesest> (16.03.2023)
99. Pauluse väidetava jõugu istung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus:
<https://www.postimees.ee/3378081/pauluse-vaidetava-jougu-istung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
100. Peretüli viis kohtusse – Arvutivõrgus: <https://arhiiv.saartehaal.ee/2011/04/21/peretuli-viis-kohtusse/> (16.04.2023)
101. Rahvakohtunikud - <https://www.riigikogu.ee/istungi-ulevaated/riigikogus-olid-arutusel-pohioiguste-ja-vabaduste-riived-eestis/> (22.03.2023)
102. Riigikogus olid arutusel põhiõiguste ja vabaduste riived Eestis - Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/istungi-ulevaated/riigikogus-olid-arutusel-pohioiguste-ja-vabaduste-riived-eestis/> (22.03.2023)
103. Riigikohtu esimees tahaks suuremat rahvakohtunike kaasamist - Arvutivõrgus:
<https://www.postimees.ee/5792111/riigikohtu-esimees-tahaks-suuremat-rahvakohtunike-kaasamist> (22.03.2023)
104. Riigikohus Alaveri kaasusest: seadus ei välista juurdepääsu kinnise istungi materjalidele – Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1078002/riigikohus-alaveri-kaasusest-seadus-ei-valista-juurdepaasu-kinnise-istungi-materjalidele> (22.03.2023)
105. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus 1054 SE – Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/305b4804-a456-3cb8-935e-5fb113ff2f40/Riigisaladuse%20ja%20salastatud%20v%C3%A4listeabe%20seadus> (20.04.2023)
106. Seadusandlus- Arvutivõrgus: <https://www.eesti.ee/et/eesti-vabariik/seadusandlus> (27.02.2023)
107. Soovitused kohtute meediasuhtluseks - Arvutivõrgus:
<https://www.riigikohus.ee/et/kohtute-haldamise-noukoda/soovitused-kohtute-meediasuhtluseks> (31.01.2023).
108. Taksojuhi mõrva puudutav kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus:
<https://www.err.ee/364630/taksojuhi-morva-puudutav-kohtuasi-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)

109. Tapmisprotsess kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=virumaateataja20190502.2.5.1&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> (16.04.2023)
110. THE BASELINE OF TRADE SECRETS LITIGATION IN THE EU MEMBER STATES – Arvutivõrgus: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States/2018_Baseline_of_Trade_Secrets_Litigations_in_EU_Member_States_EN.pdf (22.03.2023)
111. The Jury System – Arvutivõrgus: <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/the-jury-system.php> (06.03.2023)
112. The Right to a Public Trial in a Criminal Case – Arvutivõrgus: <https://www.justia.com/criminal/procedure/right-to-a-public-trial/> (27.02.2023)
113. Tiit Kuusiku viimane kohtuistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/2512225/tiit-kuusiku-viimane-kohtuistung-kuulutati-kinniseks> (06.03.2023)
114. U. Lõhmus. Uno Lõhmus: avalik kohtumõistmine kinniste uste taga - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumoistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)
115. Uno Lõhmus: avalik kohtumõistmine kinniste uste taga - Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1012035/uno-lohmus-avalik-kohtumoistmine-kinniste-uste-taga> (06.03.2023)
116. Veljevõtmega taksojuhti rünnanud alaealiste kohtuasi kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://www.saarlane.ee/uudised/uudis.asp?newsid=46697&kat=1> (22.03.2023)
117. What are fundamental rights?, Arvutivõrgus: <https://fra.europa.eu/en/content/what-are-fundamental-rights> (12.02.2023)
118. VOLIKOGULASTE KOHTULAHING) Andres Jaadla ja Anti Poolametsa vaidlus karistusandmete avaldamise üle leidis lõpu – Arvutivõrgus: <https://elu24.postimees.ee/7706773/volikogulaste-kohtulahing-andres-jaadla-ja-anti-poolametsa-vaidlus-karistusandmete-avaldamise-ule-leidis-lop> (22.03.2023)
119. Võlgades sipleva ekspoliitiku pankrotiistung kuulutati kinniseks – Arvutivõrgus: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/88611895/volgades-sipleva-ekspoliitiku-pankrotiistung-kuulutati-kinniseks> (22.03.2023)
120. Õigus õiglasele kohtumenetlusele – Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/et/web/echr-toolkit/droit-a-un-proces-equitable#> (06.02.2023)

121. Õpetaja tapmise süüdistuse kohtuasja arutamine algab 18. septembril kinnisel istungil - Arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/en/node/2321> (16.04.2023)
122. Ärisaladus pole kinniseks istungiks piisav põhjus – Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/45695/arisaladus-pole-kinniseks-istungiks-piisav-pohjus> (16.04.2023)
123. Правительство Молдовы должно выплатить Владу Филату 7500 евро морального ущерба за ограничение публичности во время судебных слушаний – Arvutivõrgus: <https://www.zdg.md/ru/?p=112802> (22.03.2023)